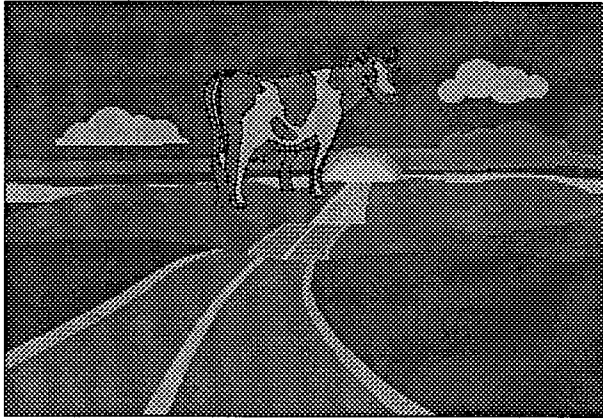

Omorganisering av landbruksforskningen

Innstilling fra arbeidgruppe oppnevnt av Landbruksdepartementet 16.01.1996

Arbeidsgruppen for omorganisering av landbruksforskningen

Til
Landbruksdepartementet,
her.

Oslo 28.03.1996

Utredning av omorganisering av landbruksforskningen.

Arbeidsgruppen for utredning av omorganisering av landbruksforskningen som ble oppnevnt ved departementets brev av 16.01.1996, legger herved fram sin innstilling.

Gruppens forslag og anbefalinger er enstemmige.

Med vennlig hilsen

Magne Stubsjøen
(formann)

Vedlegg

Innhold

1. BAKGRUNN OG MANDAT. GRUPPENS SAMMENSETNING OG ARBEID.....	1
1.1 BAKGRUNN	1
1.2 MANDAT	2
1.3 GRUPPENS SAMMENSETNING OG ARBEID	4
2. SAMMENDRAG OG KONKLUSJONER.....	6
2.1 SAMMENDRAG.....	6
2.2 GRUPPENS KONKLUSJONER.....	7
2.2.1 Rammebetingelser og mål	7
2.2.2 Undervisningssamarbeid.....	8
2.2.3 Organiseringen av de fire statlige landbruksforskningsinstituttene.....	8
2.2.4 Finansieringsstruktur.....	9
2.2.5 Organisert forskningssamarbeid.....	9
3. BESKRIVELSE AV LANDBRUKSFORSKNINGEN	10
3.1 BAKGRUNN OG UTVIKLING	10
3.2 LANDBRUKSFORSKNINGENS OMFANG.....	13
3.3 DE FIRE STATLIGE LANDBRUKSFORSKNINGSINSTITUTTER.....	15
3.3.1 Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF).....	15
3.3.2 Norsk institutt for skogforskning (NISK).....	16
3.3.3 Norsk Institutt For Planteforskning (Planteforsk).....	18
3.3.4 Statens veterinære laboratorier (SVL).....	19
3.4 PROGRAM OG OMRÅDEVALUERINGER	21
4. RAMMEBETINGELSER OG MÅL.....	23
4.1 LANDBRUKSDEPARTEMENTETS SEKTORANSVAR	23
4.2 KVALITET OG EFFEKTIVITET I FORSKNINGEN OG KRAV TIL RESULTATRAPPORTERING	23
4.3 STØRRE KONKURRANSE OM FORSKNINGSMIDLENE	25
4.4 ET VIDT SPEKTER AV OPPGAVER SOM KREVER FORSKNINGSBASERT KOMPETANSE	26
4.5 NY LANGTIDSPLAN FOR LANDBRUKSFORSKNINGEN.....	27
4.6 OPPSUMMERING OG VURDERING	29
5. UNDERVISNINGSSAMARBEID.....	30
5.1 UTVIKLINGEN I SAMARBEIDET MELLOM HØGSKOLENE OG FORSKNINGSPENSJONERNE	30
5.1.1 Kandidatutdanningen.....	30
5.1.2 Forskerutdanningen.....	32
5.2 UNIVERSITETSLOVENS BESTEMMELSER	34
5.3 EKSEMPLER PÅ SAMARBEID MELLOM INSTITUTTER OG UNIVERSITET	35
5.3.1 Universitetsstudiene på Kjeller -UNIK.....	35
5.3.2 Universitetet i Tromsø.....	35
5.3.3 NTNU	36
OPPSUMMERING OG VURDERING	36
6. FORVALTNINGSSTØTTE, UTVIKLING OG KUNNSKAPSFORMIDLING.....	39
6.1 NORSK INSTITUTT FOR LANDBRUKSØKONOMISK FORSKNING (NILF).....	39
6.1.1 Forvaltningsstøtte	39
6.1.2 Utvikling og kunnskapsformidling.....	39
6.1.3 Regnskapsoversikt 1995.....	40
6.2 NORSK INSTITUTT FOR SKOGFORSKNING	40
6.2.1 Forvaltningsstøtte	40
6.2.2 Regnskapsoversikt 1995.....	41
6.3 PLANTEFORSK	41
6.3.1 Forvaltningsstøtte	41
6.3.2 Utvikling og kunnskapsformidling.....	42

6.3.3 Andre oppgaver	43
6.3.4 Regnskapsoversikt 1995	43
6.4 STATENS VETERINÆRE LABORATORIER (SVL)	43
6.4.1 Forvaltningsstøtte	43
6.4.2 Utvikling og kunnskapsformidling/ service	45
6.4.3 Regnskapstall 1995	45
6.5 OPPSUMMERING OG VURDERING	45
7. ULIKE MODELLER FOR ORGANISERING AV INSTITUTTER.....	47
7.1 DAGENS ORGANISERING- ORDNINGERE FORVALTNINGSORGAN	47
7.2 ALTERNATIV TIL DAGENS ORGANISERING OG TILKNYTNINGSFORM	47
7.2.1 Forvaltningsorgan med særskilte fullmakter	48
7.2.2 Statlig aksjeselskap	51
7.2.3 Statsforetak	52
7.2.4 Stiftelse	53
7.3 OVERSIKT OVER TILKNYTNINGSFORMER/ FORSKJELLER MELLOM TILKNYTNINGSFORMER	57
7.4 KRITERIER OG RETNINGSLINJER FOR VALG AV FRAMTIDIG ORGANISASJONSMODELLE	60
7.4.1 Generelt om valg av tilknytningsform	60
7.4.2 Kriterier ved valg av organisasjons- og tilknytningsform for de statlige landbruksforskningsinstituttene	61
7.5 OPPSUMMERING OG VURDERING	64
8. FINANSIERINGSSTRUKTUR.....	66
8.1 RETNINGSLINJER	66
8.2 PRAKTISERING AV RETNINGSLINJENE FOR ULIKE INSTITUTTSEKTORER	67
8.2.1 Teknisk-industrielle institutter - Forskningsrådet som bevilgende organ	67
8.2.2 Miljøinstituttene - Forskningsrådet som rådgivende organ	68
8.2.3 Andre instituttsektorer	69
8.3 NØKKELTALL FOR NOEN INSTITUTTER	71
8.4 LANDBRUKSFORSKNINGENS MARKED - ANALYSE AV BUDSJETT III FOR DE STATLIGE INSTITUTTENE	71
8.5 OPPSUMMERING OG VURDERING	72
9. ORGANISERT FORSKNINGSSAMARBEID.....	74
9.1 OPPSUMMERING OG VURDERING	75

vedlegg

1. Bakgrunn og mandat. Gruppens sammensetning og arbeid.

1.1 Bakgrunn

Forskningspolitikken har stått på dagsordenen ved mange ulike anledninger de siste årene. Alt i St.meld. nr. 28 fra 1988-89 var spørsmålet om større enheter og større likhet i den offentlige grunnfinansieringen av instituttsektoren sentralt, og Regjeringen anbefalte at instituttsektoren ble gjennomgått med sikte på å forenkle strukturen og skape større og mer slagkraftige enheter. I St.meld. nr. 36 for 1992-93 Forskning for fellesskapet, sa Regjeringen m.a. at en ville utrede Norges landbrukshøgskoles (NLH) og Norges veterinærhøgskoles (NVH) plass i universitets- og høgskolesystemet og deres forhold til landbruksforskningen, herunder den mest hensiktsmessige departementstilknytningen. Videre foreslo Regjeringen å videreføre arbeidet med å skape større enheter i instituttsektoren, særlig i Oslo-området. Dette arbeidet skulle gjøres samtidig som en tok stilling til tilknytningsform for instituttene og deres rettslige status. Regjeringen ønsket at landbruksområdet ble prioritert, og sa at Landbruksdepartementet ville foreta en organisatorisk gjennomgang av sine institutter.

Landbruksdepartementet fulgte opp dette ved å oppnevne et utvalg (Spilde-utvalget) som fikk til mandat å vurdere NLHs og NVHs oppgaver, plassering og integrering i det nasjonale utdannings- og forskningssystemet. Utvalget ble særlig bedt om å vurdere det nåværende organiserte samarbeidet innen utdanning og forskning mellom høgskolene og andre institusjoner, samt om å vurdere behovet for styrket samarbeid mellom høgskolene og andre institusjoner og om dette stilte særskilte krav til organisasjonsform.

Departementet sa videre i St.prp. nr. 1 for 1993-94 at det var viktig å arbeide for å gjøre instituttsektoren mindre fragmentert og at en ville gå gjennom organiseringen av denne.

Spilde-utvalget, som avga sin innstilling i juli 1994, var delt i synet på departementstilknytning. Flertallet mente at NLH og NVH fortsatt burde være knyttet til Landbruksdepartementet, mens et mindretall på to gikk inn for overføring til Kirke, utdannings- og forskningsdepartementet. Utvalget var imidlertid samlet i synet på at det burde foretas en betydelig omstrukturering innen Ås-miljøet, og mente at det lå til rette for sammenslåinger av Akvaforsk, Jordforsk, Matforsk og Norsk institutt for skogforskning (NISK) med NLH og at det burde utredes nærmere hvordan dette konkret kunne gjøres.

Etter en samlet vurdering av forslagene fra Spildeutvalget og innkomne høringsuttalelser, tilrådte Landbruksdepartementet overfor Stortinget å overføre NLH og NVH til Kirke, utdannings- og forskningsdepartementet, jfr. St.prp. nr. 1 Tillegg nr 2 for 1995-96. Videre ble det tilrådd å etablere en offentlig stiftelse med strategiske oppgaver som en overbygning over landbruksforskningsinstituttene. Det ble lagt til grunn at de 4 statlige landbruksforskningsinstituttene skulle fristilles og organiseres som stiftelser. Departementet ba om Stortingets samtykke til å arbeide videre med dette med sikte gjennomføring fra 1. januar 1997.

Ved behandlingen av denne saken vedtok Stortinget å be Regjeringen om å legge fram en egen sak om organisering og samordning av høyere utdanning og forskning innen landbrukssektoren med sikte på iverksetting 1. januar 1997 og ga en del føringer for det videre arbeidet. Et flertall i Storkomiteen (KUF-komiteen) la imidlertid til grunn at NLH og NVH skulle overføres til KUF med virkning fra 1. januar 1997.

Landbruksdepartementet oppnevnte ved brev av 16. januar 1996 en arbeidsgruppe som skulle utrede organiseringen av landbruksforskningen basert på Stortingets behandling av saken. På bakgrunn bl.a. av forslag fra denne gruppen ville departementet så legge saken fram for Stortinget i en proposisjon om omorganisering av høgre utdanning og forskning innen landbrukssektoren i løpet av første halvår 1996.

1.2 Mandat

I brev av 16.01.1996 fastsatte Landbruksdepartementet følgende mandat:

"Stortinget har ved behandlingen av St.prp. nr 1 Tillegg nr. 2 (1995-96), jfr. Budsjettinnst. S nr. 12 Tillegg nr. 2 (1995-96), bedt om at Regjeringen legger fram for Stortinget en egen sak om organisering og samordning av høgre utdanning og forskning. Komiteen har i sin innstilling antatt at følgende bør utredes:

- "Alternative måter å organisere landbruksforskningen på, som både ivaretar hensiktsmessige og nødvendige samarbeidsformer mellom instituttene, og den forskningsbaserte undervisningen
- En utfyllende utredning om hvilke oppgaver som tillegges en eventuell overbygning for instituttene
- Hvilke organisatoriske inngrep som gjøres for å sikre at instituttenes oppgaver og etablerte særlige kompetanser opprettholdes under en ny organisasjonsform
- Hvordan best sikre de forvaltningsmessige og diagnostiske oppgaver bl.a. SVL og VESO er tillagt
- På hvilken måte basismidlene er tenkt kanalisert til instituttene"

Landbruksdepartementet vil gjennomføre en utredning av organiseringen av landbruksforskningen basert på Stortingets behandling av denne saken og av forslaget om omorganisering av de utenrikspolitiske forskningsinstitutter i Oslo-regionen, jfr. Budsjettinnst. S. nr. 12. Tillegg nr. 1. (1995-96).

Landbruksforskningen er et viktig virkemiddel for å realisere landbrukspolitiske mål. Landbruksforskningen skal bidra til en langsiktig og bærekraftig utvikling i landbruket og i landbruksbasert virksomhet og til bevaring av naturgrunnlag, helse, miljø og livskvalitet.

Landbruksforskningen skal bidra til verdiskapning og sysselsetting i landbruket og i landbruksbasert virksomhet gjennom økt konkurransekraft i næringen og høyere foredlingsgrad av produktene. Dette skal gi forbrukerne kvalitetsprodukter til lavere priser.

Landbruksforskningen skal bidra til utvikling av nye produkter, næringer og kombinasjoner av næringer innenfor et helhetlig bygde- og distriktperspektiv.

Målet med omorganiseringen er å gjøre landbruksforskningen best mulig i stand til å møte utfordringene framover og dermed bidra til å nå målene i landbrukspolitikken og på andre nærings- og samfunnsområder. Organiseringen skal stimulere til større tverrfaglighet der dette er nødvendig for å løse oppgavene, og større effektivitet gjennom bedre samordning og mer fleksibel bruk av ressursene. Det er avgjørende at omorganiseringen bidrar til god ressursutnyttelse og godt samspill mellom forskning, høgere utdanning og behovene hos brukerne av forskningens resultater. Omorganiseringen skal bidra positivt til den forskningsbaserte undervisningen ved høgskolene. Omorganiseringen skal bidra til å styrke landbruksforskningens nettverk til andre nasjonale og internasjonale forskningsmiljøer.

Landbruksforskningens omfattende rådgivnings- og serviceoppgaver rettet mot næringsliv, forbrukere og forvaltning skal ivaretas.

Omorganiseringen må ta utgangspunkt i den nasjonale forskningspolitikken og ansvarsfordelingen på forskningsområdet. Landbruksdepartementet har det overordnede ansvaret for forskningen innen landbrukssektoren. Norges forskningsråd har ansvar for å utforme forskningsstrategier og forvalte bevilgninger ut fra de retningslinjene som departementet har trukket opp. Norges forskningsråd har et strategisk ansvar for instituttsektoren. De nasjonale retningslinjene for finansiering av forskningsinstitutter skal legges til grunn. Det er et mål at basisbevilgningene kanaliseres til instituttene på en slik måte at instituttene framstår som en samordnet og framtidsrettet kompetansepool. Kompetansen ved forskningsinstituttene og høyskolene bør utvikles slik at de gjensidig utfyller og styrker hverandre.

Det forutsettes at NLH og NVH overføres til Kirke-, utdannings og forskningsdepartementet fra 1.01.97 i samsvar med Stortingets behandling og departementets forslag i St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 2 (1995-96). Dette innebærer bl.a. at Landbruksdepartementet skal ha finansieringsansvaret for 5 enheter ved høyskolene, samtidig som høyskolenes ansvar vedrørende drift og styring av enhetene ikke svekkes. Det vil bli utviklet prinsipper for kjøp og salg av undervisningstjenester mellom høyskolene og forskningsinstitusjonene. I tråd med spørsmål som er tatt opp i forbindelse med overføringen av høyskolene, forutsettes det at noen stillinger som i dag i hovedsak utfører høyskoleoppgaver føres over fra forskningsinstitusjonene til høyskolene. Disse spørsmålene samt eiendomsspørsmål vil bli endelig avklart i en egen arbeidsgruppe mellom Landbruksdepartementet, Kirke-, utdanning- og forskningsdepartementet og Finansdepartementet og i nødvendig kontakt med de berørte institusjonene.

Ut fra Stortingets behandling av forslaget om omorganisering av de utenrikspolitiske forskningsinstituttene i Oslo-regionen (bl. a. etablering av NOSIS) anser Landbruksdepartementet ikke lenger spørsmålet om å etablere en overbygning over landbruksforskingsinstituttene i form av en stiftelse, for å være aktuell. I samsvar med Stortingets forutsetninger vil det imidlertid bli arbeidet videre med å avklare hvordan landbruksforskingsinstituttene kan øke samarbeidet seg i mellom samt å styrke nettverk og samarbeid mot andre institusjoner og miljøer nasjonalt og internasjonalt. I den forbindelse er det viktig å avklare på hvilken måte basisbevilgningene skal kanaliseres til instituttene. Forholdet til Norges forskningsråd må vurderes nøye.

Organisasjons- og tilknytningsformen til Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning, Norsk institutt for skogforskning, Planteforsk og Statens veterinære laboratorier skal utredes med sikte på en enhetlig løsning fra 1. januar 1997. Det er ønskelig å finne fram til alternativer til dagens organisering som ordinære forvaltningsorgan, blant annet med sikte på å gjennomføre samme finansieringsstruktur og styringsmodell for instituttene.

I utredningen må en søke etter alternativer som kan få støtte i de institusjonene som berøres. Det må videre tas hensyn til at det relativt nylig er gjennomført store organisasjonsendringer gjennom sammenslåing av Statens plantevern og Statens forskningsstasjoner i landbruk.

Landbruksdepartementet vil sette ned en arbeidsgruppe som under henvisning til Stortingets behandling og den tiden som er til rådighet skal utrede:

- Hvordan de 4 nevnte institutter bør organiseres og finansieres, herunder tilknytningsform

- Hvordan landbruksforskningsinstituttene kan øke samarbeidet mellom seg og styrke nettverk og samarbeid mot andre institusjoner og miljøer nasjonalt og internasjonalt
- Hvordan instituttene skal samarbeide med høgskolene når det gjelder forskningsbasert utdanning og kompetanseoppbygging
- Hvordan omorganiseringen kan bidra til å styrke fagmiljøene i landbruksforskningen
- Hvordan best sikre de forvaltningsmessige og diagnostiske oppgaver som instituttene er tillagt, samt sikre rådgivnings- og servicetjenester til næringene og andre brukere i ønsket omfang.

Det er ønskelig at arbeidsgruppen har kontakt med berørte institusjoner og brukere i næringsliv og forvaltning. Gruppen kan underveis i arbeidet ta opp prinsipielle spørsmål med departementet.

Det forutsettes at arbeidsgruppen avgir sin innstilling innen 31. mars 1996, men at enkelte sider vedrørende samordning mellom instituttene og mot andre forskningsmiljøer kan følges opp i en senere fase i samråd med berørte institutter og Forskningsrådet.

Landbruksdepartementet vil på grunnlag av bl.a. denne utredningen legge saken fram for Stortinget i en proposisjon om omorganisering av høgere utdanning og forskning innen landbrukssektoren i løpet av første halvår 1996 "

1.3 Gruppens sammensetning og arbeid

Følgende ble oppnevnt til medlemmer i arbeidsgruppen:

Magne Stubsjøen (leder)
 Adm.dir. Kjell Aksnes , NLH
 Rektor Hallstein Grønstøl, NVH
 Direktør Knut Fjulsrud, NISK
 Direktør Bjørn Næss, SVL
 Adm.dir. Peter Wesenberg, Matforsk
 Direktør Kåre Årsvoll, Planteforsk
 Direktør Kari Kveseth, Norges forskningsråd
 Inger Anni Schult (YS)
 Camilla Røsjø (AF)
 Thom Thoresen (NTL)

Sekretariat:

Johs. Kolltveit
 Kirsten Vesterhus

På grunn av den knappe tidsfristen ble arbeidsgruppen enige om å konsentrere drøftingene om:

- Alternativ organisasjons- og tilknytningsform for de 4 statlige instituttene, herunder finansieringsstruktur.

- Hvordan samarbeide om undervisning
- Hvordan håndtere forvaltningsrelaterete oppgaver i forbindelse med omorganisering og ny finansieringsstruktur
- Samordning av kompetanse i landbruksforskningen

Gruppen har hatt i alt 5 møter, herav ett to-dagers møte. Representanter for gruppen og sekretariatet har besøkt Norsk institutt for luftforskning (NILU), Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) og Institutt for energiteknikk (IFE).

Av tidsmessige grunner har det ikke vært mulig å avholde møter eller annen kontakt med berørte institusjoner og brukere i næringsliv og forvaltning slik mandatet sier er ønskelig. Gruppen viser her til at departementet har orientert berørte institutter og brukere og invitert til et diskusjonsmøte om saken etter at gruppens innstilling er levert.

Dir. Knut Børve, NILF, har vært innkalt til 3 av møtene og deltatt i diskusjonen om den framtidige organiseringen av de 4 statlige instituttene og behovet for samarbeid og samordning.

Gruppens innstilling er enstemmig.

2. Sammendrag og konklusjoner

2.1 Sammendrag

I kap. 1 er det gitt en kort oversikt over bakgrunnen for oppnevning av arbeidsgruppen og mandatet for arbeidet, samt gruppens arbeidsopplegg. Utredningen er et ledd i Landbruksdepartementets oppfølging av den generelle forskningspolitikken og en oppfølging av Spilde-utvalget som foreslo at en skulle se nærmere på instituttstrukturen i Ås-området. Stortinget ba ved behandling av St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 2 (1995-96) Regjeringen om å legge fram forslag til omorganisering av høgre utdanning og forskning innen landbrukssektoren med sikte på iverksetting 1. januar 1997 og forutsatte m.a. en utredning av visse sider av saken.

I kap. 3 er det gitt en oversikt over omfanget av landbruksforskningen og utviklingen i den siste ti-års perioden. Virksomheten ved Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF), Norsk institutt for skogforskning (NISK), Norsk institutt for planteforskning (Planteforsk) og Statens veterinære laboratorier (SVL) er nærmere beskrevet, mens det i eget vedlegg er gitt en tilsvarende beskrivelse for høgskolene og de andre instituttene.

Rammebetingelsene og målene for landbruksforskningen er omtalt i kap. 4. Det er økte krav til resultater, til effektivitet, relevans og kvalitet av forskningen og til den forvaltningsstøtte som forskningsinstituttene forutsettes å gi. Utviklingen preges også av at tilgjengeligheten til forskningsmidler er annerledes enn før, og konkurransen om midler er hardere. Fra myndighetenes side legges det vekt på at Norge skal delta i internasjonalt samarbeide for å styrke norsk forskning, i første rekke knyttet til EU's rammeprogram. For å møte disse utfordringene settes bl.a. krav til organiseringen av landbruksforskningen. Kapitlet gir et sammendrag av den nye Langtidsplanen for landbruksforskningen. En hovedutfordring for landbruksforskningen er i følge Langtidsplanen å utnytte forskningen bedre i næringsutvikling og sette fokus på markeds- og forbrukerkrav.

I kapittel 5 er det gitt en oversikt over utviklingen i undervisningssamarbeidet mellom høgskolene og forskningsinstitusjonene. Det gis eksempler på samarbeid mellom institutter og universitet innen andre sektorer. Behovet for et godt samarbeid mellom høgskolene og landbruksforskning sinstituttene om forskning og forskningsbasert undervisning understrekes. Det er nødvendig med en gjennomgang av samarbeidsforholdene basert på at høgskolene disponerer ressursene til kjøp av undervisningstjenester.

Som grunnlag for gruppens vurdering av den framtidige organiseringen av de 4 statlige forskningsinstituttene er det i kap. 6 foretatt en gjennomgang av instituttene aktiviteter knyttet til forvaltningstøtte og utvikling og kunnskapsformidling. Innretningen og omfanget av arbeidsoppgavene ved de 4 instituttene varierer, NISK og Planteforsk har hovedtyngden knyttet til *nærings- og forvaltningsrettet forskning*, mens NILF og SVL har hovedtyngden knyttet til *forvaltningsrelaterte oppgaver*. Gjennomgangen av virksomheten ved NILF, NISK og Planteforsk viser at den forskningsbaserte forvaltningsstøtten som i dag utføres ved disse instituttene, også kan utføres av institutt som er fristilt fra staten. For SVL's vedkommende erkjenner arbeidsgruppen at den tette kontakten mellom myndighetene og denne institusjonen kan trekke i retning av fortsatt organisering innenfor staten i Norge som i andre land. Det avgjørende er likevel ikke organisasjonsformen, men måten oppgavene blir gitt til

vedkommende institusjon, og de krav og vilkår som departementet eller andre forvaltningsorgan setter til utførelsen av slike oppgaver.

I kap. 7 er det gitt en oversikt over alternative modeller for organisering av statlig virksomhet, retningslinjer og kriterier for valg av organisasjonsmodell. Det er trukket fram erfaringer med de ulike organisasjonsformene fra andre sektorer og utarbeidet en skjematisk oversikt over forskjellene mellom de ulike tilknytningsformene. De ulike organisasjonsformene oppfyller på noe forskjellig måte målsettingene som er trukket opp for omorganiseringen i mandatet. Utviklingen av sektoren forutsetter en klar sammenheng mellom finansiering og oppgaver og mål, og staten vil i stor grad styre gjennom budsjettvedtak og vilkår knyttet til bevilgninger.

Gruppen har i kap. 8 drøftet hvordan de nye retningslinjene for statlig finansiering av forskningsinstitutt skal implementeres for de 4 aktuelle instituttene. Implementeringen må ha som basis at institusjonene skal utvikles som forskningsinstitusjoner.

Det må legges vekt på å sikre instituttene en forsvarlig basisbevilgning og spesielt for NILF og SVL må framtidig basisbevilgning gi rom for å styrke forskningen. Forvaltningsstøtte og virksomheten innen utvikling og kunnskapsformidling må klart defineres og finansieres som oppdrag med bevilgning over andre budsjettkapitler.

I kap. 9 har gruppen drøftet behovet for samarbeid og samordning av landbruksforskningen. Det ligger store utfordringer i å etablere et tett samarbeid mellom instituttene og mellom instituttene og høyskolene. Strategiske instituttprogram kan brukes for å etablere og viderutvikle slikt samarbeid. Gruppen har bare i begrenset grad drøftet hvordan basisbevilgningen til instituttene skal kanaliseres, og forutsetter at Landbruksdepartementet i samråd med Forskningsrådet finner fram til et hensiktsmessig opplegg for dette.

2.2 Gruppens konklusjoner

2.2.1 Rammebetingelser og mål

Arbeidsgruppen legger vekt på at Landbruksdepartementet har et godt utbygget forskningsapparat for å kunne ivareta sitt sektoransvar. Landbruksforskningens viktigste oppgave blir å framskaffe kunnskap, kompetanse og teknologi som gjør at de overordnede målene for landbrukspolitikken og samfunnsutviklingen nås. FoU-miljøene skal være sentrale leverandører av kunnskap i arbeidet for å bedre kvaliteten og effektiviteten i produksjonsleddene fra biologisk råvare via prosessindustri til markedet.

Landbruksforskningen må oppfylle de generelle kravene som blir stilt til forskningen, den må være effektiv, gi relevante resultater, kunne etterprøves og vise til høy kvalitet og produktivitet. Forskningsinstituttene må delta aktivt i det internasjonale forskningssamarbeidet og etablere et tett samarbeid med andre aktører, spesielt rettet mot flere av særprogrammene innen EU's rammeprogram.

For å få et godt utbytte av ressursene som settes inn i landbruksforskningen, mener arbeidsgruppen det er av avgjørende betydning å finne fram til samarbeid og arbeidsdeling mellom høyskolene og forskningsinstitusjonene om forskningsoppgaver og undervisning. Gruppen anbefaler at landbruksforskningsinstituttene regelmessig undergis en systematisk evaluering, og at denne evalueringen omfatter den totale virksomheten i instituttene, dvs. forskning, undervisning, forvaltningsstøtte, utvikling og kunnskapsformidling samt organisasjon.

2.2.2 Undervisningssamarbeid

Arbeidsgruppen mener det er behov for å sikre og videreutvikle undervisningssamarbeidet mellom høgskolene og forskningsinstitusjonene. Arbeidsgruppen mener det er viktig at undervisningen bygger på forskningsbasert kompetanse også der den fremste kompetansen finnes i forskningsmiljøer utenfor høgskolene. Høgskolene, som har ansvaret for undervisningen, bør disponere ressursene til denne virksomheten. Etter en overføring av ressurser fra forskningsinstitusjonene til høgskolene må det i en overgangsperiode lages avtaler som forplikter høgskolene til kjøp av undervisningstjenester i disse institusjonene. Arbeidsgruppen legger vekt på at det etableres ordninger som sikrer en best mulig utnyttelse av den samlede kompetanse og de samlede ressursene i landbruksforskningen også når institusjonene får ulike forvaltningsdepartement. Det må skapes ryddige samarbeidsforhold og klare avtaler mellom institusjonene. Arbeidsgruppen anbefaler at ordningen med II-er stillinger utvides på en del områder.

2.2.3 Organiseringen av de fire statlige landbruksforskningsinstituttene

Arbeidsgruppen legger vekt på at instituttene får en framtidsrettet organisasjonsform tilpasset de endrede rammevilkår. Instituttene bør være brukerorienterte og konkurransedyktige med stor omstillingsevne. Organisasjonsformen må heller ikke legge hindringer i veien for videre organisasjonsutvikling. Arbeidsgruppen viser spesielt til forutsetningene i mandatet om å finne fram til alternativer til dagens organisering som ordinære forvaltningsorgan, blant annet med sikte på å gjennomføre samme finansieringsstruktur og styringsmodell for instituttene. Videre er det sagt at en må søke etter alternativer som kan få støtte i de institusjonene som berøres.

Under henvisning til dette vil arbeidsgruppen foreslå at NILF, NISK, Planteforsk og SVL organiseres som *forvaltningsorgan med særskilte fullmakter*. Det forutsettes at fullmaktene utformes på en slik måte at instituttene gis størst mulig grad av faglig uavhengighet og økonomisk/administrativ fleksibilitet. Arbeidsgruppen legger vekt på at omorganiseringen av landbruksforskningsinstituttene ivaretar intensjonene i Forskningsrådets tilrådninger i instituttpolitikken.

Arbeidsgruppen forutsetter at organiseringen kan evalueres etter 4 år samtidig med at en evaluerer ordningen med at LD har finansieringsansvaret for 5 enheter ved høgskolene etter overføringen til KUF, jf. St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 2 og gruppens mandat. Dette gir landbruksforskningsmiljøene rom for å konsolidere situasjonen og vinne erfaringer etter overføringen av NLH og NVH til KUF og implementeringen av de nye retningslinjene for statlig finansiering av forskningsinstitutt.

Det foreslås at instituttene gis unntak fra Bevilgningsreglementet slik at de kan opprette selvstendige budsjett og regnskap som ikke blir en del av statsbudsjettet/-regnskapet, men følger prinsippene i regnskapsloven. Videre foreslås at instituttene fritas fra stillinghjemmelssystemet og får adgang til selv å opprette og inndra stillinger. Tilsettingsforholdene reguleres av Tjenestemannsloven. Gruppen foreslår videre at det etableres styrer for alle instituttene, og at styret får den overordnede faglige og administrative ledelse av instituttet, herunder tilsettingsmyndigheten for administrerende direktør og andre sentrale lederstillinger.

2.2.4 Finansieringsstruktur

Arbeidsgruppen legger til grunn at de nye retningslinjene for statlig finansiering av forskningsinstitutter skal følges for alle de 4 instituttene. Dette vil gi et klarere skille mellom forskningsoppgaver og den forvaltningsrelaterte virksomheten og bedre grunnlag for styring av virksomheten. Bruken av disse retningslinjene vil måtte knyttes til at instituttene betraktes som, og skal utvikles videre som, forskningsinstitusjoner. Det må legges vekt på å sikre instituttene en forsvarlig basisbevilgning. For NILF og SVL må framtidig basisbevilgning gi rom for å styrke forskningsdelen.

2.2.5 Organisert forskningssamarbeid

Arbeidsgruppen legger vekt på behovet for å utvikle en samordnet og fremtidsrettet kompetanse innen de landbruksbaserte forskningsmiljøene. Det ligger store utfordringer i å utvikle samarbeidet i grenseflatene mellom instituttene og mellom instituttene og høyskolene. Gruppen forutsetter at det avsettes midler til strategiske instituttprogram for å støtte en slik utvikling. Gruppen foreslår at Norges forskningsråd tillegges ansvaret for å utvikle strategiske instituttprogram i grenseflatene og at Forskningsrådet får bevilgningsmyndigheten for midler som avsettes til dette arbeidet. Dette vil bidra til en mest mulig helhetlig forvaltning av strategiske instituttprogram og nasjonale programbevilgninger fra Forskningsrådet. Gruppen har ikke foretatt vurderinger ut over dette når det gjelder kanalisering av basisbevilgning til instituttene. Under henvisning til at mandatet åpner for avklaring av visse spørsmål i en senere fase, tilrår gruppen at Landbruksdepartementet i samråd med Forskningsrådet prioriterer videre utredning av dette spørsmålet.

3. Beskrivelse av landbruksforskningen

3.1 Bakgrunn og utvikling

Landbruksforskningen er her definert som institusjoner med forskningsvirksomhet som forvaltes eller eies av Landbruksdepartementet eller mottar basisfinansiering fra departementet. Dessuten tar en med Matforsk som mottar sin basisfinansiering via fondet for forskningsavgift på visse landbruksprodukter (jf. lov av 26.02.1970). Landbruksforskningen omfatter etter dette følgende institusjoner.

- Norges landbrukshøgskole
- Norges veterinærhøgskole
- Akvaforsk (Institutt for Akvakulturforskning A/S)
- Jordforsk (Senter for jordfaglig miljøforskning)
- Matforsk (Institutt for næringsmiddelforskning)
- Norsk institutt for jord og skogkartlegging (NIJOS)
- Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF)
- Norsk institutt for skogforskning (NISK)
- Norsk senter for økologisk landbruk (NORSØK)
- Planteforsk (Norsk institutt for planteforskning)
- Statens veterinære laboratorier (SVL)

I tillegg kommer Senter for bygdeforskning ved stiftelsen Allforsk ved Universitetet i Trondheim samt Veterinærmedisinsk oppdragssenter AS (VESO) og Forskningsparken i Ås A/S som bl.a. driver forskningsformidling. De fire statlige forskningsinstituttene (NILF, NISK, SVL og Planteforsk) er nærmere omtalt i kap 3.3 nedenfor. Når det gjelder de øvrige institusjonene så er disse omtalt i vedlegg.

De senere årene har det skjedd flere endringer i organiseringen av landbruksforskningen. I St.meld. nr 70 (1984-85) ble organiseringen av landbruksforskningen tatt opp. Stortinget sa seg enig i at institutt- og institusjonsstrukturen i landbruksforskningen var oppdelt i for mange og tildels for små uavhengige enheter. Det var behov for klarere grensdraging og bedre samordning med høgskolene både om undervisning og forskning. Stortinget forutsatte videre en gjennomgang av den interne organiseringen ved begge høgskolene, spesielt institutt- og avdelingsstrukturen.

Stortingsbehandlingen av meldingen innledet et omfattende arbeid over flere år. Det er i flere omganger foretatt viktige interne organisasjonsendringer ved høgskolene. Videre er en rekke ganske vidtgående samarbeids- og grensegangsavtaler mellom høgskolene og de frittstående institusjonene om undervisning, forskerutdanning og forskning vurdert og iverksatt. Innen oppdragsforskning er det også etablert nye organer, VESO (1992) på veterinærsiden og Forskningsparken i Ås (1991).

Statens fagtjeneste for landbruket (SFFL) med ansvar for forskningsformidling og rådgivning ble innlemmet i NLH 1.1.1994. Av andre organisatoriske endringer i forhold til NLH kan

nevnes sammenslåing med NLH av Statens småbrukslærerskole (1963) og Landbruksteknisk institutt (LTI) 1990.

Matforsk som drives av Stiftelsen for landbrukets næringsmiddelforskning ble opprettet i 1971. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) ble opprettet i 1986 gjennom sammenslåing av Norges landbruksøkonomiske institutt (NLI) og sekretariatet for Budsjettnemda for jordbruket. Stiftelsen Senter for jordfaglig miljøforskning (Jordforsk) ble opprettet 1. juli 1989 ved sammenslåing av Det norske jord- og myrselskap og NLVFs institutt for geossurs- og forurensningsforskning (GEFO). Planteforsk ble opprettet 1.1.95 og var en sammenslåing av daværende Statens forskingsstasjoner i landbruk (SFL) og Statens plantevern (SPV). Akvaforsk ble fristilt fra Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd (NLVF) og etablert som aksjeselskap i 1992, virksomheten hadde da pågått under ulike organisasjonsformer siden 1971.

På veterinærområdet har det også vært betydelige organisasjonsendringer. Statens veterinære forsøksgård for småfe på Sandnes ble innlemmet i NVH i 1991, samme år ble Veterinærmedisinsk senter i Tromsø¹ etablert, sentret ble innlemmet i NVH i 1995. De fire veterinære landsdelslaboratoriene ble slått sammen med Veterinærinstituttet (VI) til Statens veterinære laboratorier (SVL) i 1991. Nærmere omtale av organisatoriske endringer er omtalt under den enkelte institusjon i kap 3.3 og i vedlegg.

Når det gjelder styring og utvikling av virksomhetene kan det nevnes at allerede i 1987 ble det, i samarbeid med Landbruksdepartementet, igangsatt virksomhetsplanlegging ved NLH, NVH, NISK, SPV, SFL² og NILF og VI³. Fra 1989 er dette fulgt opp gjennom arbeidet med utvikling av mål og resultatstyring⁴.

Oversikt fra Utredningsinstituttet viser at LD er blant departementene med lavest vekst i FoU-bevilgningen i perioden 1983-95. LD har i gjennomsnitt en vekst på 2,9% pr år reelt, bare Utenriksdepartementet, Finansdepartementet og Forsvarsdepartementet ligger lavere. I gjennomsnitt for alle departementene var veksten 5,3 % i perioden. KUF og Fiskeri-departementet ligger høyest av de tunge forskningsdepartementene.

I følge Norsk institutt for studier av forskning og utdanning (NIFU)⁵ er LDs bevilgning til forskning 705 mill kr i 1996. LDs totale forskningsbudsjett har hatt nullvekst eller svak nedgang i reelle kroner de siste 4 årene. I 1994 hadde LD 1% realnedgang, mens det i 1993 og 1995 var nullvekst reelt. I 1996 hadde imidlertid LDs forskningsbudsjett en realvekst på ca. 0,5% (jf. NIFU), dette skyldes i hovedsak økning i bevilgningen til Forskningsrådet. I tillegg må det tas med at det har vært en betydelig økning i studenttallet ved NLH i denne perioden, noe som har slått positivt ut ved beregning av forskningsandelen av LDs budsjett. For forskningsinstituttene har derfor budsjettnedgangen vært større enn det som framkommer her.

For LDs bevilgning til Forskningsrådet har nedgangen vært stor i perioden 1992-95 (knappt 20%). En del av dette skyldes imidlertid overføring av midler til KUF og Fiskeridepartementet

¹ VETMEST

² SFL og SPV utgjør nå Planteforsk

³ VI sammen med de 4 regionale laboratoriene utgjør nå SVL

⁴ Bl.a. gjennom FH-prosjektet i 1989 (FH står for forskningsinst. og høyskoler under LD) og Resultatprosjektet i 1992

⁵ Tidl. Utredningsinstituttet

i budsjettet for 1994⁶. I 1996 fikk LDs bevilgning til Forskningsrådet en realvekst. Stagnasjonen i de offentlige bevilgningene til landbruksforskning, spesielt institusjonenes grunnbudsjetter, har medført at institusjonene i økende grad har hentet inn midler fra andre finansieringskilder. Dette har gitt seg utslag i at andelen grunnfinansiering av det totale budsjettet har gått klart ned de senere årene.

Et generelt trekk innen landbruksforskningen er at brukerbetalingen har vært relativt lav i forhold til annen næringsrettet forskning. Dette gjelder særlig primærprodusentene. Det er mange årsaker til dette. En årsak er næringens struktur med mange og små produsenter med liten mulighet til selv å finansiere FoU, slik som også er tilfelle i andre land. Det er derfor utbredt i de fleste vestlige land at staten tar et større ansvar for FoU rettet mot primærnæringene. En annen årsak er at en i Norge har hatt store overføringer til landbruket og en sterkt politisk styrt landbrukssektor og klare mål for landbrukspolitikken. Dette har medført et sterkere behov for en politisk styring av forskning og tilgrensende virksomhet, noe som har gjort at staten har påtatt seg et større ansvar for forskningen. I følge den nye langtidsplanen for landbruksforskningen forventes det en klar økning i den private innsatsen også for forskning rettet mot primærproduksjon. Når det gjelder industrirettet forskning innen landbruksforskningen er det et mål å komme opp på gjennomsnittet for næringslivet forøvrig (jf. kap 4).

Langtidsplanen for landbruksforskningen

I regi av Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd ble det i 1987-89 utarbeidet en grundig og omfattende langtidsplan for norsk landbruksforskning fram mot år 2000. Den trakk opp faglige mål og perspektiver for forskningen i landbrukssektoren og ga tilrådinger om hvordan de faglige og kvalitative mål innen denne forskningssektoren kunne nås - og nå fram til brukerne med resultatene. Planen, som var resultat av en bredt organisert samarbeidsprosess der høgskolene, forskningsinstitusjonene og departementet var deltakere, ga viktige premisser for framtidig organisering og planlegging innen forskningsinstitusjonene, herunder NLH og NVH som de største av dem. Stortinget ga i alle hovedtrekk langtidsplanen tilslutning ved behandlingen av 1990-budsjettet.

Norges forskningsråd har nå lagt fram ny langtidsplan for landbruksforskningen 1996 -2005 med tittelen «Kunnskap for utvikling og omstilling», dette er nærmere omtalt under kap. 4.

---

⁶ LD overførte 10 mill kr til KUF og 5 mill kr til Fiskeridepartementet

3.2 Landbruksforskningens omfang

Med ovenfor nevnte definisjon omfatter landbruksforskningen ca. 2550 ansatte (se tabell nedenfor). Omtrent halvparten av disse er ansatt ved høghskolene (48%) mens de øvrige er ansatt ved forskningsinstituttene.

Tabell 1 Ansatte

Institusjon	Ledelse og adm. personale	Teknisk personale o.a. fagpersonale.	Vitensk. personale (inkl. stip)	Totalt antall ansatte
Norges landbrukshøgskole (NLH)	96	366	417	879
Norges veterinærhøgskole (NVH)	40	128	185	353
Sum høghskolene	136	494	602	1232
Akvaforsk (Institutt for Akvakulturforskning A/S)	18	34	31	83
Jordforsk (Senter for jordfaglig miljøforskning)	18	19	41	78
Matforsk (Institutt for næringsmiddelforskning)	36	57	64	157
Norsk institutt for jord og skogkartlegging (NIJOS)	11	111	8	130
Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF)	9	45	20	74
Norsk institutt for skogforskning (NISK)	29	69	67	165
Planteforsk (Norsk institutt for planteforskning)	68	229	111	408
Senter for bygdeforskning/Allforsk	3	5	6	14
Statens veterinære laboratorier (SVL)	46	106	59	211
Sum instituttene	238	675	407	1320
Totalt	374	1557	1009	2552

Merknad til tabellen:

NORSØK, VESO og Forskningsparken er ikke tatt med. Oppdragsstillingene ved VESO og Forskningsparken er ført opp under den enkelte forskningssinstitusjon som disse er tilknyttet. Når det gjelder kolonnen «Ledelse og administrativt personale» så vil en del av disse også utføre forskning og annen faglig virksomhet, dette gjelder bl.a. seksjonsledere i forskningsinstituttene. I kolonnen «Vitenskapelig personale» er også forskerstipendiater inkludert.

Landbruksforskningens institusjoner hadde i 1995 et totalt regnskap på 1 159 mill kr (jf. tabell). Dette omfattet både forskning, utdanning og annen virksomhet. Av det totale beløpet var i gjennomsnitt 64% grunnfinansiering, 15% kom fra Forskningsrådet, mens 21% kom fra andre oppdragsgivere (tabell 2). For forskningsinstituttene var tallene: 60% basisfinansiering 8% fra Forskningsrådet og 32% fra andre finansieringskilder. Siden dette omfattet virksomheten i sin helhet vil det for mange av institusjonene si lite om i hvilken grad forskningsvirksomheten er oppdragsfinansiert.

Tabell 2
Finansiering , regnskapstall 1995 (i 1000 kr)

Institusjon	Ordinært budsjett- /basisfinansiering	%	Forsknings- rådet	%	Oppdrag, andre fin. kilder	%	sum
Norges landbrukshøgskole (NLH)	275 608	64 %	111 966	26 %	43 065	10 %	430 639,00
Norges veterinærhøgskole (NVH)	130 571	80 %	18 787	11 %	14 757	9 %	164 115,00
Sum høgskolene	406 179	68 %	130 753	22 %	57 822	10 %	594 754,00
Akvaforsk (institutt for Akvakulturforskning A/S)	12 000	32 %	6 670	18 %	19 060	51 %	37 730,00
Jordforsk (Senter for jordfaglig miljøforskning)	9 700	22 %	1 400	3 %	33 900	75 %	45 000,00
Matforsk (Institutt for æeringsmiddelforskning)	39 100	56 %	1 775	3 %	29 325	42 %	70 200,00
Norsk institutt for jord og skogkartlegging (NIJOS)	38 636	65 %	300	1 %	20 487	34 %	59 423,00
Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF)	23 570	83 %	2 200	8 %	2 600	9 %	28 370,00
Norsk institutt for skogforskning (NISK)	38 500	55 %	12 000	17 %	19 400	28 %	69 900,00
Planteforsk (Norsk institutt for planteforskning)	107 004	65 %	14 570	9 %	43 709	26 %	165 283,00
Senter for bygdeforskning/Allforsk	1 600	25 %	1 792	28 %	3 008	47 %	6 400,00
Statens veterinære laboratorier (SVL)	66 972	82 %	6 227	8 %	8 563	10 %	81 762,00
Sum instituttene	337 082	60 %	46 934	8 %	180 052	32 %	564 068,00
Sum totalt	743 261	64 %	177 687	15 %	237 874	21 %	1 158 822,00

Flere av institusjonene har betydelig innslag av annen virksomhet enn forskning. I gjennomsnitt er forskningsandelen ved instituttene omlag 50%⁷. Variasjonen er imidlertid betydelig. Akvaforsk har høyest forskningsandel med 84% deretter følger NISK (67%), Planteforsk (51%), Matforsk (50%) og Jordforsk (46%). Lavest ligger NILF med 22% og SVL med 20% forskning av virksomheten. Institusjonenes ulike oppgaver er nærmere beskrevet i kap. 3.3, kap 6 og i vedlegg.

Dersom vi ser på hvor stor del av forskningsvirksomheten som er finansiert av basisfinansieringen kommer instituttene i landbruksforskningen mer på linje med det en finner på flere andre områder når det gjelder andelen basisfinansiering. I gjennomsnitt har omlag 50% av forskningen ved disse forskningsinstituttene eksternfinansiering (Forskningsrådet og oppdragsinntekter). Akvaforsk og NISK ligger høyest, her har bare en tredjedel av forskningsvirksomheten basisfinansiering slik at 70% av forskningsvirksomheten har eksternfinansiering.

De to høgskolene spesielt NLH har en relativt høg forskningsandel og en stor andel eksternfinansiering (fra Forskningsrådet og andre kilder, jf. tabell) i forhold til det som er vanlig i UH-sektoren (se også omtale i NOU 1994:16).

⁷ Tallene er basert på regnskap for 1995

3.3 De fire statlige landbruksforskningsinstitutter

3.3.1 Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF)

Bakgrunn

Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) ble etablert 1.1.1986 gjennom sammenslåing av Norges landbruksøkonomiske institutt (NLI) og sekretariatet for Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ). NLI og BFJ ble opprettet i henholdsvis 1947 og 1948.

NILFs formål er å være et forsknings-, utrednings- og dokumentasjonsmiljø på høyt faglig nivå og ledende innen næringsøkonomi og foretaksøkonomi i landbruk og landbruksbasert industri. NILF har som hovedmål å bidra til god ressursutnyttelse i samfunnet og til et godt beslutningsgrunnlag for landbrukspolitiske beslutninger og for økonomiske avgjørelser i tilknytning til produksjon, foredling og omsetning av landbruksprodukter. NILF skal også bidra til at landbruksbefolkningen oppnår et best mulig økonomisk resultat innenfor de landbrukspolitiske rammebetingelsene som gjelder.

Dagens virksomhet

NILF har ikke eget styre men et råd oppnevnt av Landbruksdepartementet. Medlemmene av rådet er dels brukerrepresentanter og dels representanter for andre forskermiljøer. NILF har p.t. 4 distriktskontorer, henholdsvis i Kristiansand, Bergen, Trondheim og Bodø. Kristiansandkontoret er under avvikling.

Av den totale virksomheten ved NILF er omlag 83 % finansiert over ordinære midler over statsbudsjettet mens den eksterne finansierte virksomheten utgjør omlag 17 % av de totale ressursene (jf tabell 2). De viktigste oppdragsgiverne i 1995 (budsjett III) var ulike departement og andre offentlige organer, samt samvirkeorganisasjonene. NILF ble undergitt en ekstern evaluering i 1992, jfr. NLFV publikasjon 4/92. Dette er omtalt i kap 3.4. Forvaltningsrelaterte oppgaver m.v. er nærmere omtalt under kap. 6.

I de senere årene har NILF arbeidet kontinuerlig med sikte på å styrke forskningen og bl.a. øke omfanget av publisering i internasjonale tidsskrifter. Hensynet til forskningen har videre vært sentralt i forbindelse med etablering av en ny intern organisasjonsstruktur fom. årsskiftet 95/96. Resultatrapportering fra NILF for 1994 viser at instituttet publiserte 1 artikkel i internasjonalt tidsskrift med referee-ordning, 37 andre vitenskaplige publikasjoner og 21 populærvitenskaplige artikler. Publiseringsaktiviteten var noe større i 1995. NILF står overfor en rekke utfordringer som henger sammen med at markedet for NILFs forsknings-, utrednings- og dokumentasjonsprodukter er under endring, m.a. :

- økt etterspørsel etter kunnskap om internasjonalisering, markedsorientering, kostnadsreduksjoner, konkurranseevne, ny næringsutvikling, inntekter og levekår, prisstrukturer og maktforhold i omsetningsleddene
- økt diskusjon om grunnlagsmaterialet for jordbruksforhandlingene og nye målesystemer for inntekt og levekår i landbruket
- generell økt konkurranse i oppdragsmarkedet, økte krav om kvalitet og tverrfaglighet
- krav om rimeligere og mer målrettede driftsgranskinger
- udekket etterspørsel etter driftsøkonomiske data og analyser - behov for lettere tilgjengelige data

- økt etterspørsel etter driftsøkonomisk veiledning og styring rettet mot kostnadsreduksjoner, tilpasning under endrede rammebetingelser og mot nye næringer

Strategisk satsing

Framover vil NILF prioritere forskning om nasjonal og internasjonal landbrukspolitikk, matvareindustri og marked, foretaksøkonomi samt nærings- og bygdeutvikling. Innen det forvaltningsrelaterte arbeidsområdet vil en prioritere dokumentasjon om nasjonal og internasjonale næringsøkonomi og statistikk samt driftsøkonomiske data, analyser og veiledning. Fra og med 1995 har NILF hatt et strategisk instituttprogram finansiert av Forskningsrådet innenfor temaet internasjonalisering av norsk landbruk (INTERAGRO).

Samarbeidsforhold

NILF har en samarbeidsavtale om forskning, undervisning og forskerutdanning med NLH. NILF-ansatte har for tiden ansvaret for undervisningen i 4,5 vektall ved høyskolen. I tillegg har en løpende prosjektsamarbeid med flere institutter ved NLH. For øvrig samarbeider NILF med en rekke FoU-institutter nasjonalt både innenfor og utenfor landbruksforskningen og internasjonalt. NILF deltar i to EU-finansierte nettverk.

3.3.2 Norsk institutt for skogforskning (NISK)

Bakgrunn

NISK består av to geografisk (men ikke organisatorisk) adskilte enheter. NISK(-Ås) ble etablert 1917 etter vedtak i Stortinget. NISK(-Bergen) ble etablert allerede i 1916 på privat initiativ. NISK har som formål å arbeide for å øke samfunnets kunnskaper om bruk og bevaring av skog. Dette innebærer klarlegging av forhold som er av betydning for hvordan skogens ressurser kan utvikles og nyttes til næringsmessige formål, bevaring av skogen som økosystem og bevaring og utvikling av skog som kilde for opplevelse, rekreasjon og friluftsliv. NISK skal sørge for formidling av kunnskaper innen sitt ansvarsområde. NISK har en rådgivende funksjon overfor Landbruksdepartementet og andre offentlige organer på institusjonen sine fagområder.

Dagens virksomhet

NISKs fagområder knytter seg i hovedsak til økologi, anvendt biologi og teknologi der tyngdepunktet ligger på de to første. Nærmere om forvaltningsrettede oppgaver kommer under kap. 6. Over halvparten av forskningen er eksternfinansiert. De siste årene har finansieringsbasen vist en markert utvikling i retning av større andel eksternfinansiering spesielt fra andre oppdragsgivere enn Forskningsrådet (budsjett III). Størstedelen av disse oppdragene og midlene kommer fra departementer og annen offentlig forvaltning (vel 80 %), jfr. tabell 2.

NISK har ikke vært gjenstand for noen helhetlig ekstern evaluering. NISKs forskning innenfor jordfag, økonomi og bioteknologi inngikk i tidligere områdeevalueringer (NLVF- og Norges forskningsråd-rapporter). Det samme gjelder Overvåkningsprogrammet for skogskader (egen rapport). NISK har gjennomgående høy anvendt vitenskapelig kompetanse når det gjelder vern, bruk og næringsmessig utnyttelse av skog. Det har innenfor disse områdene vært arbeidet i nær kontakt med de praktiske brukerne siden instituttets opprettelse i 1917. NISK vil framover legge vekt på å bygge ut sin prosessorienterte og analytiske kompetanse. Etter norsk målestokk har NISKs forskere i gjennomsnitt høy internasjonal publisering. Publiseringen er

imidlertid ujevnt fordelt blant forskerne, noe som har klar sammenheng med fokuseringen på praktiske, nasjonale problemstillinger. I 1994 fikk NISKs forskere publisert 43 artikler i internasjonale tidsskrifter med bedømmelsesordning og 49 populærvitenskaplige artikler. Fem ansatte tok doktorgrad i 1994. Gjennomsnittlig gjennomføringstid var 4,6 år.

Feltforsøk er fortsatt en viktig forsøksmetodikk ved studier av problemstillinger som er sentrale for NISK. NISK har en lang rekke permanente felt (forsøk) og databaser knyttet til feltobservasjoner (opp mot 80 år). Ulempen ved dette er at deler av forskningen blir langsiktig og ressurskrevende. Fordelen er at NISK raskt kan starte studier av nye problemstillinger. Generelt er NISKs styrke knyttet til mulighetene for studier av tverrfaglige problemstillinger, noe som er ideelt for såvel forvaltning som næring. Fagspekteret er bredt; fra cellebiologi til økonomi og samfunnsfag.

Strategisk satsing.

En sentral oppgave framover blir å dimensjonere fagmiljøene bedre i forhold til hverandre og til forskningsmarkedet. NISK legger vekt på å prioritere forskning for økt verdiskaping fra skogressursene, bl.a. forskning som går på vilkårene for en konkurransedyktig skognæring, økt foredlingsgrad, nye produkter og markeder.

Hovedoppgavene for NISK framover vil være:

- Verdiskaping i alle deler av verdikjedene i skognæringen
- Ressursforvaltning; skogens rolle i samfunnet og bruk av mangfoldet og ressursene i skogen til ulike formål
- Miljøverdier i skog; ivareta ulike arter og skogtyper som naturlige økosystem

Samarbeidsforhold

NISK skal sammen med Institutt for skogfag (NLH) utgjøre et nasjonalt senter for forskning og utvikling innen fagdisipliner knyttet til skog. (ref.: Norgesnett). NISK skal samarbeide med andre institusjoner, sørge for nær kontakt med næringslivet og ta del i det internasjonale arbeidet på skogforskningens område. Instituttets undervisningsoppgaver ved NLH skal gjennomføres i samsvar med retningslinjer gitt av Landbruksdepartementet og i henhold til inngåtte avtaler mellom NLH og NISK. NISK har forskningssamarbeid med: Norges landbrukshøgskole (NLH), Norsk Treteknisk Institutt (NTI) og Papirindustriens Forskningsinstitutt (PFI) (gjennom Skogbrukets og Skogindustrienes Forskningsforening - SSSF), universiteter og høyskoler, NIJOS, Planteforsk, Skogbrukets kursinstitutt (SKI) samt FoU-institusjoner i utlandet.

NISK samarbeider med en rekke forvaltningsinstitusjoner spesielt innen miljø- og landbruksforvaltningen. Når det gjelder næringslivet samarbeider NISK spesielt med næringslivsorganisasjonene i skog- og skogindustriektoren, virksomheter i skog- og skogindustriektoren og tre- og naturbaserte produksjoner. Videre deltar NISK i ulike organisasjoner, nettverk og annet samarbeid.

3.3.3 Norsk Institutt For Planteforskning (Planteforsk)

Bakgrunn

Norsk institutt for planteforskning - Planteforsk - ble etablert 1. januar 1995, etter full samordning av virksomhetene ved tidligere Statens forskningsstasjoner i landbruk (SFL) og Statens plantevern (SPV). Planteforsk er en institusjon innen bruksrettet planteforskning i jord- og hagebruk på internasjonalt nivå, med nasjonalt ansvar og regional forankring. Planteforsk har som formål å utvikle og formidle kunnskap som grunnlag for en konkurransekraftig, verdiskapende planteproduksjon, og en bærekraftig forvaltning av naturressursene. Kunnskapen skal styrke næringsgrunnlaget i bygdene, sikre miljøet og ta vare på etiske og estetiske verdier i samfunnet.

Det blir lagt vekt på utvikling og utprøving av plantemateriale og dyrkningsteknikker som passer for norske forhold. Med basis i FoU-virksomheten er Planteforsk tillagt sentrale oppgaver for myndighetene i gjennomføringen av landbrukspolitikken; formidlingsoppgaver, undervisning, forvaltningsoppgaver, næringsutvikling og servicevirksomhet.

Dagens virksomhet

Planteforsk har sitt hovedsete på Ås, og har seks forskningssentra med fire underliggende avdelinger, to forskningsstasjoner og fire fagsentra spredt utover hele landet. Institusjonen blir ledet av et styre oppnevnt av Landbruksdepartementet, med en direktør som øverste daglige leder.

Budsjett I utgjør hovedfinansieringen av forskningen (70%), men Planteforsk gjennomfører også forskningsoppgaver med midler fra Forskningsrådet, Landbruksbanken og Jordbruksavtalen. Forskningsoppdrag direkte fra næringslivet har beskjedent omfang. Midlene over Budsj. III utgjør 43, 8 mill. kroner eller 27 % av den totale omsetningen i Planteforsk. Av dette igjen kommer vel 26 mill. kroner eller knappe 60 % fra Landbruksdepartementet og underliggende etater (Landbrukstilsynet, SNT, Fylkesmannens landbruksavdelinger). Resten skriver seg fra andre departement og offentlige organer, internasjonale organisasjoner og vel 11 mill. kroner eller omlag 26 % fra den private sektor.

I 1994 publiserte ansatte ved Planteforsk 70 artikler i tidsskrift med vurderingsordning, 74 artikler i tidsskrift uten vurderingsordning, samt 150 populærvitenskaplige artikler. 4 av de ansatte ved Planteforsk tok dr. scientgraden i 1994.

FoU-virksomheten er delt i 8 innsatsområder (jf. strategisk satsing). Hovedansvaret for hver av disse er lagt til ett av forskningssentrene med delansvar eller medvirkning fra de andre enhetene etter behov. Innsatsområdene er videre delt inn i forskningsprogram og -prosjekt. Hele virksomheten er mål- og resultatstyrt. Hovedansvaret for kunnskapsformidlingen i planteproduksjon i jord- og hagebruk er lagt til Planteforsk. Dette ansvaret deles med Landbrukets forsøksringer. Planteforsk har et særlig ansvar for å utvikle prognose- og varslings-tjenestene for plantevern og andre automatiserte rådgivingstjenester, medregnet landbruksmeteorologiske tjenester. Formidlingsansvaret i Planteforsk er ellers integrert i innsatsområdene for FoU-virksomheten.

Gjennom en samarbeidsavtale med Norges landbrukshøgskole, har Planteforsk ansvaret for all studentundervisning og rettleiding av hovedoppgavestudenter i plantevern-fag ved høgskolen.

Planteforsk gir dessuten undervisning og rettledning i forskerutdanningen i plantevern. Også på andre områder innen planteproduksjon i jord- og hagebruk er Planteforsks kompetanse trukket inn i undervisningen, både ved NLH og andre høgre læresteder. Planteforsk har betydelige forskningsbaserte forvaltningsoppgaver knyttet til lovverk om floghavre, plantesykdommer, plantevernmidler, tilsyn med næringsmidler og forurensningsspørsmål. Gjennomføring av all verdiprøving av plantesorter her i landet er også en oppgave som er tillagt Planteforsk. (nærmere omtale av forvaltningsrelaterte oppgaver under kap. 6)

Med både sentral og regional forankring har Planteforsk, ut fra sin kompetanse, de beste forutsetningene for å kunne medvirke i videreutvikling av en verdiskapende planteproduksjon som basis for styrking av næringsgrunnlaget i bygdene. Helhetstenkning og tett samarbeidsnettverk mellom FoU-miljøene og dyrkingsmiljøene, rådgivingstjenesten, industrien, omsetningsapparatet og markedet, ligger til grunn for et samordnet "verdikjede"-prosjekt som er utviklet på frukt- og bærsektoren, og som vil bli videreutviklet og tilpasset også andre produksjonsgrener.

Strategisk satsing

Strategisk plan for 1995-2000 legger vekt på følgende innsatsområder: grovfôr, korn og oljevekster, grønnsaker og potet, frukt og bær, veksthuskulturer og grøntanlegg, landbruk i de nordligste områdene, planteforedling og frøavlsforskning og plantevern.

Samarbeidsforhold

Planteforsk samarbeider med en rekke av NLHs institutter og har også en samarbeidsavtale med NLH. Dessuten bør også samarbeidet med NLH og NISK om Senter for klimaregulert planteforskning nevnes. Planteforsk har også forskningssamarbeid med NVH. Når det gjelder instituttene i landbruksforskningen samarbeider Planteforsk spesielt med Jordforsk, Matforsk, NIJOS, NISK, Norsk senter for økologisk landbruk (NORSØK) og SVL. Dessuten har Planteforsk et nært samarbeid med Landbrukets forsøksringer om feltforsøk og kunnskapsformidling/rådgivning.

Planteforsk har også forskningssamarbeid med flere universiteter og høgskoler. Videre samarbeider Planteforsk med flere av miljøinstituttene og Det norske meteorologiske institutt. Samarbeid på Nordkalotten bør nevnes og samarbeid med regionale forskingsinstitutt og SINTEF m.fl. Planteforsk har nær kontakt og samarbeid med en rekke universiteter og forskningsinstitutter i de andre nordiske land og ellers i Europa, og i de andre verdensdelene.

3.3.4 Statens veterinære laboratorier (SVL)

Bakgrunn

Statens veterinære laboratorier (SVL) omfatter landets offentlige veterinærvitenskapelige diagnoseinstitusjoner. Disse utgjøres av Veterinærinstituttet i Oslo og regionale laboratorier i Sandnes, Bergen, Trondheim og Harstad. Veterinærinstituttet ble etablert i 1891. De 4 regionale laboratoriene ble lagt inn under SVL i 1991 og samlet i en avdeling i SVLs organisasjon. SVLs hovedmål er: sunne dyr i gode miljøer. SVL skal:

- ha nødvendig diagnostisk kompetanse, tilby relevante diagnostiske tjenester og ha særlig beredskap for diagnostikk av alvorlige smittsomme sykdommer og forgiftninger og nye akutte og alvorlige sykdomssituasjoner
- ha oversikt over utbredelsen av relevante sykdomsframkallende agens og toksiske stoffer og dokumentere status for smittestoff som er viktige i forhold til internasjonale avtaler
- ha nødvendig kompetanse innenfor epidemiologi, forebyggende helsearbeid og kamp mot sykdommer og på denne måten delta aktivt i sykdomskontrollen
- ha nødvendig kompetanse innenfor fôr og næringsmiddelanalyser, tilby relevante tjenester til det offentlige næringsmiddeltilsynet og dekke det offentliges behov for hygieneundersøkelser
- drive forskning som er relevant for institusjonens hovedmålsetting.

Dagens virksomhet

I tillegg til de primære oppgavene innen diagnostikk og sykdomskontroll, er SVL tillagt rådgiverfunksjon for landbruksmyndighetene ved forvaltning av offentlige bestemmelser vedrørende helse hos husdyr, fisk, tamrein og vilt.

Omlag 20 % av SVLs totale ressurser i 1994 ble brukt til forskning, og omlag halvparten av dette ble finansiert over statsbudsjettet (Budsj. I). SVL satser på forskerutdanning, og i 1994 ble 6 av SVLs medarbeidere tildelt dr. scient. graden. Ansatte ved SVL fikk i 1994 publisert ca. 60 artikler i vitenskapelige tidsskrifter og ca. 90 populærvitenskapelige artikler.

SVL er fra 1995 nasjonalt referanselaboratorium innen fôr- og næringsmiddelhygiene og har i denne forbindelse rådgiverfunksjon for Statens næringsmiddeltilsyn. SVL har ikke styre. Fra 1995 er SNTs laboratorievirksomhet overført til SVL, samtidig som SVL er tillagt referansefunksjoner innen næringsmiddelkjemi og næringsmiddelmikrobiologi. SVL koordinerer denne virksomheten med NVH med egen samarbeidsavtale. SVL er gjennom hele sin 100 årige historie innrettet med sikte på forvaltningsstøtte i form av diagnostikk, kontroll og overvåking av sykdommer. De siste årene har SVL fått nye oppgaver bl.a. innenfor beredskap, dokumentasjon, risikoanalyser, epidemiologi og rådgivning.

Til tross for omfattende interne omprioriteringer, er forskningsandelen blitt sterkt redusert. Kun ca 10 % av budsjett I midler anvendes nå i SVL til FoU. Av totalbudsjettet utgjør FoU ca 20 %. De forvaltningsrelaterte oppgaver er nærmere beskrevet under kap 6. De regionale laboratoriene har de siste år blitt tillagt utvidede oppgaver innenfor beredskap, overvåking og dokumentasjon. Det er imidlertid en merkostnad forbundet med å ha et desentralisert, landsdekkende diagnostisk apparat. SVL har spesialkompetanse i laboratoriediagnostikk og sykdomskontroll for alle dyrearter inkludert fisk og vilt. SVL har referansefunksjon innenfor næringsmiddelkjemi og næringsmiddelmikrobiologi, samt for en rekke dyresykdommer.

Forskningsrådet har hatt en sentral rolle i kompetanseoppbyggingen bl.a. ved tildeling av midler til forskerrekuttering. Forskere og stipendiater ved SVL har i løpet av de siste 20 år (1975-1995) tatt 55 doktorgrader (med graden dr. med. vet., dr. philos., dr. scient., PhD som er gitt av NVH). De siste år er imidlertid forskningsrådets bevilgninger til SVL vesentlig redusert, noe som særlig har rammet midlene til forskerstipendiater. Dette er en vesentlig årsak til nedgangen i forskningsaktivitet i SVL.

Strategisk satsing

Planprosessen i SVL tar utgangspunkt i overordnet plan for veterinærvesenet. For å møte de framtidige utfordringer legger SVL vekt på:

- orientering mot nye internasjonale rammebetingelser
- kompetanseoppbygging på prioriterte satsingsområder i veterinærvesenet og i næringsmiddeltilsynet
- kvalitetssikring, laboratorieanalyse
- effektivisering, herunder omfordeling av oppgaver mellom VI og regionale laboratorier
- intensivering av samarbeidet med andre institusjoner og organisasjoner

Samarbeidsforhold

SVL har samarbeidsavtale med NVH som omfatter generelt teknisk samarbeid om bygninger etc, og om forsknings- og undervisningssamarbeid. SVL har en egen avtale med NVH når det gjelder samarbeid om referansefunksjoner innen næringsmiddelkjemi og næringsmiddel-mikrobiologi. SVL har også samarbeidsavtale med SNT når det gjelder referansefunksjoner innen næringsmiddelkjemi og næringsmiddelmikrobiologi.

SVL har avtale med VESO om teknisk samarbeid om bygningers drift (renhold, data etc.) og om oppdragsvirksomhet. SVL har ad hoc samarbeid om diagnostikk og/eller FoU virksomhet bl.a. med: Planteforsk, Akvaforsk, Matforsk, NLH, Universitetet i Tromsø, Universitetet i Trondheim, Universitetet i Bergen, Universitetet i Oslo, Polarinstittuttet, NINA, DN, NIVA Havforskningsinstituttet, SINTEF. SVL har samarbeid med forskningsmiljøer i Europa, Asia og Afrika, bl.a. ved deltakelse i EU-forskningsprogrammer.

3.4 Program og områdeevalueringer

Det foreligger ingen samlet evaluering av norsk landbruks- og veterinærforskning. Derimot foreligger det en rekke evalueringer av forskningsprogrammer og enkelte institusjons- og områdeevalueringer som samlet gir et visst bilde. Enkelte av evalueringsgruppene har også kommet med organisatoriske forslag.

Mange av evalueringene gir svært god omtale av mye av den forskning som er utført. Et positivt trekk ved den norske landbruksforskningen som kommer fram er at en har hatt en relativt god brukerkontakt og god sammenheng mellom grunnforskning og anvendt forskning. Her har landbruksforskningen en lang og god tradisjon. Men også her påpeker evalueringene at det finnes forbedringspotensiale. Dersom en skal trekke fram vurderinger som kan ha betydning for den framtidige organiseringen er det et gjennomgående trekk at flere av evalueringene påpeker større behov for koordinering og samordning, og at forskningsinnsatsen på en del fagområder er for fragmentert.⁸

Økonomimiljøene innen landbruksforskningen ble evaluert av en internasjonal gruppe i 1992 (Evaluation of Economic Research in Agriculture and Forestry in Norway, NLVF 1992/94). De sentrale miljøene som ble evaluert var Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF), NLHs Institutt for skogfag (IFS) og Institutt for økonomi og samfunnsfag (IØS). Evalueringsgruppen konkluderte med at dagens system og organisering i hovedsak fungerer tilfredsstillende, men kom også med forslag til organisatoriske endringer i første rekke knyttet til NILF. Evalueringsgruppen var kritisk til organiseringen av NILF og mente at NILFs forskningsaktivitet ikke var sikret den nødvendige frihet med nåværende organisering. Gruppen

⁸ Dette gjelder bl.a. evalueringen av Kornforedlingsprogrammet (1989) og Grovfôrprogrammet (1990).

mente at det lå en fare i at LD kunne influere for mye på forskningen. Evalueringsgruppen mente at NILFs oppgaver innen statistikkinnstilling (driftsgranskinger) burde kunne legges til Statistisk sentralbyrå mens forskningen burde kunne legges til NLH sammen med Institutt for økonomi og samfunnsfag. Den øvrige forvaltningsrettede virksomheten foreslo gruppen kunne inngå som en del av Landbruksdepartementet. LD gikk ikke inn for å endre organiseringen i tråd med dette, og la vekt på å ha denne virksomheten samlet i en institusjon. I stedet gikk departementet inn for en effektivisering av NILF ved å samordne distriktskontorene med landbruksavdelingene hos fylkesmennene (St. prp. nr. 1(1993-94).

I en internasjonal evaluering av Jordforskningen i Norge (Evaluation of Soil Science in Norway, NLVF 1992/2), gir evalueringsgruppen god omtale av flere av miljøene i Norge. Samtidig konkluderer gruppa med at jordforskningen i Norge kjennetegnes ved en oppdelt og fragmentert struktur der det er grunnlag for å styrke samarbeidet mellom flere institusjoner. De fleste prosjektene er av anvendt karakter og evalueringsgruppen mener det er viktig å styrke grunnforskningen på området. Gruppen mente at NLH ved Institutt for jordfag (IFJ) burde styrke sin innsats her. Instituttet kom relativt dårlig ut av evalueringen. Gruppen hevdet at det er nødvendig at instituttet blir bedre koordinert internt.

Det nasjonale bioteknologiprogrammet ble evaluert i 1992 i samband med evalueringene av de nasjonale innsatsområdene. Generelt kritiserer evalueringen den sterke fragmenteringen av forskningen, og at det har vært begrenset anvendelse av forskningen. Evalueringen går lite inn på landbruksdelen. Det kommer likevel fram at det gjøres mye god bioteknologisk forskning innen landbruksforskningen. Det anbefales videreført en nasjonal bioteknologisatsing. For å få et bedre vurderingsgrunnlag med tanke på videre satsing på feltet, iverksatte daværende NLVF en egen evaluering av NLVFs bioteknologiprogram (jf. NLVF 1/93). Evalueringskomitéen er svært positiv til programmet, Komitéen mener det er bygd et godt fundament for videre satsing, og anbefaler en videreføring med større vekt på forskning som er relevant for norsk landbruk.

På oppdrag fra NLVF gjennomførte NAVF-U en egen evaluering av forskerutdanningen i landbruksforskningen (Forskerutdanning i landbruksforskning, NAVF-U 1/93), se kap 5.

4. Rammebetingelser og mål

4.1 Landbruksdepartementets sektoransvar

Mandatet understreker at landbruksforskningen er et viktig virkemiddel for å realisere landbrukspolitiske mål. Omorganiseringen av landbruksforskningen skal ta utgangspunkt i den nasjonale forskningspolitikken og ansvarsfordelingen på forskningsområdet. I St.meld. nr. 36 for 1992-93 Forskning for fellesskapet har Regjeringen understreket fagdepartementenes ansvar for å finansiere forskning på sine faglige ansvarsområder.

Fordelen med å legge stor vekt på sektorens ansvar for forskning knytter seg iflg. meldingen til følgende:

- " - at sektorene selv kjenner sine FoU-behov og kan veie FoU-innsatsen mot andre virkemidler slik at koordineringen innad i sektoren blir god,
- at forskningen dermed blir i samsvar med behovene på departementenes ansvarsområder
- at forskningens resultater lettere blir tatt i bruk, både fordi forskningen er i samsvar med behovene og fordi den i prinsippet blir mer brukernær
- at mange departementer har ansvar og interesse for forskning. Dette bidrar til å øke forskningens legitimitet og gjør forskningen mindre sårbar."

For å kunne utøve sektoransvaret er det viktig at Landbruksdepartementet har et godt utbygd forskningsapparat som kan fange opp departementets behov knyttet til dette ansvaret, og som kan sikre en tilstrekkelig kunnskapsbasert og effektiv politikk, forvaltning og virkemiddelbruk. Sektoransvaret omfatter ansvaret for næringsrettet og forvaltningsrettet forskning, som bl.a. formidles gjennom den forskningsbaserte undervisningen på høyskolene.

NISK, NILF, Planteforsk og SVL står sentralt i Landbruksdepartementets sektoransvar. Dessuten inngår flere fristilte institutt der Landbruksdepartementet på ulike måter har ansvaret for hele eller deler av basisfinansieringen, samt en betydelig andel av forskningen ved NLH og NVH.

I mandatet har Landbruksdepartementet forutsatt at NLH og NVH skal overføres til KUF fra 1.1.1997 i samsvar med Stortingets behandling av departementets forslag i St.pr. nr. 1. Tillegg nr. 2 (1995-96). For å utøve sitt sektoransvar skal Landbruksdepartementet bl.a. ha finansieringsansvaret for 5 enheter ved høyskolene som er sentrale for den nærings- og forvaltningsrettede FoU-virksomheten som er knyttet til LD's sektoransvar.

4.2 Kvalitet og effektivitet i forskningen og krav til resultatrapportering

St. meld. nr. 36 (1992-93) trekker opp mål og virkemidler i norsk forskningspolitikk. Den tar opp kvalitet som mål og middel i forskningen, og behovet for å styrke Norges deltakelse i internasjonalt forskningssamarbeid bl.a. som en stimulans til norske forskningsmiljøer og et bidrag til kvalitetsheving. Originalitet, kollegiale omgangsformer, aktiv rekruttering, internasjonale kontakter, deltakelse i nettverk, etisk bevissthet og faglig soliditet framheves som kjennetegn ved kvalitetsmiljøer. Innen anvendt forskning er kvalitet nært knyttet til relevans og den nytten brukerne får av forskningens resultater.

Forskningens effektivitet kan vurderes som nytten av resultatene, dvs. graden av måloppnåelse. Dette betegnes også som formålseffektivitet og uttrykker det endelige målet for innsatsen. Det er en forutsetning at forskningen er god for at den skal bli nytting. Den må gjennomføres etter anerkjente metoder, kunne etterprøves osv., og den bør hele tiden komme lenger, ikke repetere det som er gjort før. Data for den vitenskapelige produksjonen dokumenterer denne kvalitetsstandard, og er nødvendig også for at brukerne skal ha tillit til de resultatene som presenteres. Produktiviteten viser produsert mengde i forhold til ressursinnsatsen, i dette tilfelle f.eks. uttrykt som publiserte artikler pr. forskerårsverk.

Det er generelt et større fokus på krav til resultater. Fra statens side er det gjennomført budsjettreformer som gir institusjonene større frihet i ressursbruken. Dette er fulgt opp gjennom målstyringskonseptet; det formuleres mål for institusjonenes virksomhet med tilhørende krav til rapportering. Rapporteringen er basert på at det i en dialog mellom ansvarlige myndigheter og institusjonen utvikles indikatorer som er egnet til å måle resultater, og dermed egnet til å gi et bilde av hvor godt virksomheten drives ut ifra det formålet den har. For Landbruksdepartementets institusjoner er dette fulgt opp gjennom arbeid ledet av departementet hvor en har gått gjennom de enkelte institusjonene med sikte på bedre målformuleringer og tilhørende rapporteringsrutiner. Det er laget styringskalendere som viser årssykluserne i dette arbeidet, hvilke dokumenter og møter som inngår etc.

En del av rapporteringen brukes i rapporteringen til Stortinget i budsjettproposisjonen, hvor det i de siste årene er lagt økt vekt på bruk av indikatorer. I rapporteringen er det lagt vekt på kvalitetsindikatorer som vitenskapelig publisering, internasjonalt samarbeid, samarbeid mellom FoU-miljøene og næringslivet og formidling av kunnskap til samfunnsfunn og næringsliv.

Norges forskningsråd har i prosjekt instituttpolitikk arbeidet med retningslinjer for instituttene årsrapportering, bruk av måltall for vurdering av instituttene og allmenne retningslinjer for eksterne evalueringer av instituttene. Måltall er redskaper for å vurdere et institutts utvikling, og for å sammenligne virksomheten mellom ulike institutter. De skal gi informasjon om instituttets forutsetninger for å utføre god og brukerorientert forskning og utviklingsarbeid. Videre skal resultater av driften komme til uttrykk i måltallene, i form av vitenskapelig produksjon og formidling og brukerrettet oppdragsvirksomhet mot næringsliv og forvaltning. Forskningsrådet har tilrådd at det brukes et felles sett av måltall for hele instituttsektoren, med mulighet for å benytte andre måltall i tillegg dersom det er behov for det.

Det er stor grad av sammenfall mellom Landbruksdepartementets rapporteringskrav/ bruk av indikatorer og måltallene som Forskningsrådet har anbefalt. Landbruksforskningsinstituttene bør derfor være godt tilpasset rådet sin policy om felles vurderinger for forskningsinstitutter. For landbruksforskningsinstituttene må rapporteringen også omfatte resultater for den delen av virksomheten som ikke er forskning; undervisning, kunnskapsformidling/rådgivning, brukerrettet service og forvatningsrelatert virksomhet.

Det foregår en løpende diskusjon om hvor hensiktsmessig mål-og resultatstyringskonseptet er for forskningsinstitusjoner, og hvorvidt det beforder utviklingen av gode institusjoner og god forskning. Innen landbruksforskningen mener departementet, instituttene og høyskolene at erfaringene med utviklingen av dette konseptet er overveiende positive, og at det har bidratt til en god dialog rundt styringen av virksomheten.

Forskningsrådet har også gitt anbefalinger om eksterne instituttevalueringer, som skal bidra til å sikre kvaliteten, utvikle instituttene videre, påvirke satsingsområder, gi en god arbeidsdeling mellom instituttene og danne et vurderingsgrunnlag for basisbevilgninger til instituttene. Forskningsrådet anbefaler at evalueringer omfatter den totale virksomheten i instituttene; forskning, utviklingsarbeid, utredninger, rådgivning, laboratorietjenester og utvikling av produkter, prosesser og tjenester. Det har ikke vært gjennomført evalueringer av hvert enkelt av landbruksforskningsinstituttene, men en del av instituttene er evaluert som ledd i fagområdeevalueringer. Disse evalueringene har også omfattet de aktuelle fagmiljøene på NLH. NVH ble evaluert av en internasjonal gruppe i 1995.

Norsk institutt for studier av forskning og utdanning omtaler evalueringer i Forskningspolitikk nr. 1/96, og mener en nå bør lære av erfaringene fra den evaluering og resultatfokusering en har hatt over en årrekke. Det rettes bl.a. kritikk mot tendensen til bare å se på delaktiviteter. Det pekes på at mange anvendte institutter også har andre oppgaver i tillegg til forskning, og at samvirke mellom aktivitetene som regel er viktig. Dette rører ved et kjernepunkt i den videre utviklingen av landbruksforskningsinstituttene. Det vil være sammensatte oppgaver, og for å kunne yte de etterspurte tjenestene må forskningsunderlaget være solid med internasjonal standard på en rekke områder. For at instituttene skal være nyttige for samfunnet må formidlingen ha en høy profil; fra forskningsbasert utdanning til rådgivningstjenester som utvikles i takt med nye teknologiske muligheter. Evalueringer av instituttene må anlegges slik at man får et riktig bilde av totaliteten av denne virksomheten.

4.3 Større konkurranse om forskningsmidlene

Utviklingen preges av at tilgjengeligheten til forskningsmidler er annerledes enn før. For offentlige midler er det større konkurranse. Forskningsmidler over budsjettet til Landbruksdepartementet må det også i større grad søkes og konkurreres om. Det gjelder både de midlene som kanaliseres gjennom NFR, Landbruksbanken, Stiftelsen Godt Norsk, Jordbruksavtalen m.v. og når departementet selv bevilger direkte til forskningsoppgaver. Det mest typiske eksempel i så måte er midlene som kanaliseres via EU. Det er relativt betydelige midler som Norge bevilger til EU-programmene, og som det forventes at norske forskningsmiljøer skal bringe tilbake gjennom velfunderte forskningsoppgaver.

Det er fra myndighetenes side lagt vekt på at Norge skal delta i internasjonalt samarbeid for å styrke norsk forskning. Innen landbruksforskningen har det personorienterte samarbeidet dominert, og det har hatt tyngdepunktene i Norden og USA. I de siste årene har myndighetene stimulert til et økt samarbeid i Europa, i første rekke knyttet til EØS-avtalen og den norske deltakelsen i EUs rammeprogram for forskning. Det er gitt prioritet til informasjonsvirksomhet og økonomiske stimulanser for å øke landbruksforskningsmiljøenes aktivitet rettet mot flere av særprogrammene innen EUs rammeprogram.

Landbruksforskningsinstitusjonene har i liten grad gjort seg gjeldende i forskningsprogrammet om landbruk og fiskeri (FAIR-programmet), mens gjennomslaget i andre programmer, bioteknologi og miljø, synes å ha vært noe større. I den første søknadsrunden ble ialt 13 av de 92 norske søknadene innvilget, 8 innenfor området fiskeri, 2 innen non-food, 2 innen næringsmiddelområdet, men ingen innen området jordbruk, skogbruk og distriktsutvikling. Ingen av prosjektene hadde norsk koordinator. De norske søknadene hadde en dårlig fordeling, basert på hvilken betydning EU legger i de enkelte områdene. Norske søkere benyttet seg i liten grad av andre virkemidler under programmet som stipend, demonstrasjonsprosjekter,

nettverk for små og mellomstore bedrifter. Det ble påpekt at det var påfallende få stipendsøknader fra Norden. Dette er en mulighet som kan utnyttes langt bedre, særlig når det gjelder doktorgradsutdanning. Fra den andre runden er det pekt på en del problemer med de norske søknadene; svak rangering av søknader der den norske søkeren var koordinator. Begrunnelsen var dårlig koordinering, ufullstendig beskrivelse eller for svak samordning mellom delprosjektene. Norske forskningsmiljøer som deltok i faglig sterke konsortier fikk bra tilslag. Det prenomative siktemålet og vurderingen av næringsmiddelforskningens relevans for lovgivningsarbeidet ble understreket. Dette elementet er generelt mye sterkere enn norske miljøer er vant til. Kommisjonen ønsker flere søknader om demonstrasjonsprosjekter. En del ble avvist fordi de manglet europeisk dimensjon og nyhetsverdi, eller hadde en svak plan for utnyttelse.

Erfaringene med forskningssamarbeidet på landbrukssiden så langt er at det er bra overensstemmelse mellom norske prioriteringer og prioriteringene i EUs programmer. Det er imidlertid krevende å utarbeide søknader, og uttellingene er moderate så langt. Det er stor forskjell på de ulike miljøenes evne til å utnytte de mulighetene som finnes i EU-forskningen. En kritisk faktor er deres tradisjoner når det gjelder internasjonal orientering. Fagmiljøer med et godt internasjonalt nettverk har det beste utgangspunktet for å gå inn i samarbeid om søknader. Basert på erfaringene fra samarbeidet så langt, har landbruksforskningsmiljøene mye igjen å lære når det gjelder utforming av søknader, bygging av konsortier, hvordan en arbeider i ulike faser. Landbruksforskningsmiljøene bør vurdere å samarbeide tettere om informasjonsutveksling og samhandling med ulike aktører; Kommisjonen i EU og representanter for landbruksforskning i ulike land.

Når en ser bort fra erfaringene med EU-programmene har flere av institusjonene hatt en god utvikling de seneste årene når det gjelder økningen i andelen av finansieringen (både privat og offentlig) som ligger utenfor det ordinære budsjettet. Det er likevel et mål for landbruksforskningen totalt sett å øke brukerfinansieringen vesentlig.

4.4 Et vidt spekter av oppgaver som krever forskningsbasert kompetanse

Landbruksforskningsinstituttene har oppgaver av ulik karakter; forskning, undervisning, forvaltningsstøtte og utvikling og kunnskapsformidling rettet mot næringsliv og allmenhet. Det relative omfanget av oppgavene varierer mellom instituttene.

En del av oppgavene er i ferd med å endre karakter. De lovhjemlede forvaltningsoppgaver som forskningsinstituttene har, skal overføres til forvaltningsorganer som f.eks. Statens landbrukstilsyn (Landbrukstilsynet), Statens næringsmiddeltilsyn (SNT) og Statens dyrehelsetilsyn.

Samtidig øker kravene til den forvaltningsstøtte som forskningsinstituttene forutsettes å gi. Vitenskapelig bevisførsel blir et stadig viktigere grunnlag for forvaltningsorganenes ulike vedtak. Problemstillingene kan være kompliserte, slik at det også for denne type forskningsoppgaver kreves samarbeid mellom forskningsmiljøer så vel nasjonalt som internasjonalt.

Landbruket har tradisjon for en godt utbygd offentlig rådgivningstjeneste. Også her skjer det store endringer. Rådgivningsvirksomheten i landbruksetatene er bygd drastisk ned i de senere år, og private organer har overtatt. Myndighetene har likevel ikke trukket seg ut. I likhet med

systemet i mange andre land får de private rådgivningsorganer tilført offentlige midler. Dessuten har det offentlige forskningsapparatet et ansvar for å legge til rette for kunnskapformidlingen gjennom ulike EDB-systemer, såkalte automatiserte rådgivningstjenester.

Det er fortsatt viktig å skape god forbindelse mellom forskning og næringsutvikling der det også legges vekt på næringslivet ut over primærprodusentene. Landbruket må i økende grad ta utgangspunkt i markedskrav som premissleverandør for produksjon og foredling. Dette er bakgrunnen for at fokuset på markeds- og forbrukskrav i de landbruksbaserte FoU-miljøene må styrkes framover. FoU-miljøene skal være sentrale leverandører av kunnskap i arbeidet for å bedre kvaliteten og effektiviteten i produksjonsleddene fra biologisk råvare via prosessindustri til markedet. Videre er det viktig med kunnskap om hvordan bosettingen, kulturlandskapet, tradisjoner og miljø i et stadig mer konkurransutsatt landbruk kan opprettholdes.

Oppbygging og vedlikehold av den nødvendige forskningskompetanse er en langsiktig investering. Det er viktig å etablere en balanse mellom oppbygging og høsting av kompetanse fra forskningsmiljøene slik at en ikke risikerer utarming. Høg grunnforskningskompetanse er nødvendig både for anvendt landbruksforskning, høyere utdanningen i landbruksfag og forvaltningsrelaterte oppgaver.

Landbruksforskningsinstitusjonene er relativt store i norsk målestokk. En mangeartet virksomhet, med betydelig oppgaver som ikke er forskning og stor faglig bredde, gjør at miljøene på de enkelte fagområdene likevel kan være små og sårbare. Samarbeid og arbeidsdeling mellom høgskolene og forskningsinstitusjonene om forskningsoppgaver og undervisning, er av avgjørende betydning for et godt utbytte av ressursene som settes inn i landbruksforskning. Men selv med utstrakt samarbeid og koordinering er det ikke mulig for et lite land som Norge å ha spisskompetanse på alle områder. Miljøene må prioritere forskning på det som er særlige norske problem og utvikle seg til interessante samarbeidspartnere.

4.5 Ny langtidspan for landbruksforskningen

På oppdrag fra Landbruksdepartementet har Norges forskningsråd i mars 1996 lagt fram en ny langtidspan for landbruksforskningen for perioden 1996- 2005 " Kunnskap for utvikling og omstilling". Langtidspanen fastlegger målene, strategiene og prioriteringene som skal gjelde for landbruksforskningen i kommende ti-års periode, og utgjør grunnlaget for forskningspolitisk planlegging, faglig prioritering, ressursbruk, tiltak og virkemidler innenfor landbruksforskningen.

Landbruksforskningen er rettet mot kunnskapsbehov knyttet til naturforvaltning, produksjon av mat, skogprodukter og andre produkter og tjenester basert på biologiske ressurser og arealressurser. Videre omfatter landbruksforskningen også forskning knyttet til nærings- og bygdeutvikling. I langtidspanen blir det slått fast at forbrukerne og landbruksnæringene har felles interesse av at det bygges mer kunnskap inn i produksjon og forvaltning, slik at resultatet blir økt kvalitet og lavere matvarepriser, sikring av felles miljøgoder og positiv utvikling i bygdene. Landbruksforskningens viktigste oppgave framover blir å framskaffe kunnskap, kompetanse og teknologi som gjør dette mulig.

De *overordnede målene* for landbruksforskningen i planperioden er å bidra til :

- langsiktig og bærekraftig utvikling i landbruket og landbruksbasert virksomhet, og bevaring av naturgrunnlag, miljø, helse og livskvalitet hos mennesker og dyr.
- verdiskaping og sysselsetting i landbruket og landbruksbasert virksomhet gjennom økt konkurransekraft i næringene og høyere foredlingsgrad av produktene.
- utvikling av nye produkter, næringer og kombinasjoner av næringer innenfor et helhetlig bygde- og distriktsperspektiv.

Norsk landbruk står overfor store utfordringer og nye muligheter. Landbruksnæringen må bli mer konkurransedyktig langs hele verdikjeden fra produksjon av biologisk råmateriale fram til markedet. Det er behov for kunnskap som bidrar til bedre markedsorientering og lavere priser, økt verdiskaping og livskraftige bygder, samtidig med at miljø, etikk, helse, kulturlandskap og tradisjoner blir sikret og videreutviklet.

I dette perspektivet skisserer langtidsplanen følgende faglige utfordringer og mål for landbruket og landbruksforskningen i årene framover:

- Arealer, ressurser og kollektive goder må sikres og utnyttes på bærekraftig måte
- Landbruket må utvikle mer miljøvennlig teknologi og bærekraftige produksjons- og driftsformer
- Kostnadene og prisnivået må senkes i hele verdikjeden
- Landbruket og den landbruksbaserte industrien må rette fokus mot markedet og forbrukerne
- Forebyggende innsats for helse, velferd og etikk for mennesker og dyr må styrkes
- Bygdenes livskraft må sikres også ved endrede rammevilkår for landbruket
- Landbrukssektoren må i større grad utnytte ny avansert teknologi for å nå sentrale mål

På bakgrunn av disse utfordringene, trekkes det i langtidsplanen opp fem prioriterte områder som skal gis budsjettmessig prioritet både når det gjelder grunnforskning og anvendt forskning. Svært markedsnær forskning forventes imidlertid finansiert helt eller delvis av næringen selv.

De fem langsiktige prioriterte områdene er følgende:

- **Matvarekvalitet og -sikkerhet.** Satsingen innebærer en prioritering av forskning knyttet til miljøvennlige produksjonsformer og produkter, dyrevelferd og etikk, forebyggende plante- og dyrehelse (herunder bruk av bioteknologi), økt videreforedling av kvalitetsprodukter, sensorisk og teknologisk kvalitet, ernæringsmessig kvalitet, helsefremmende egenskaper, hygiene og toksikologi, markedskrav og forbrukerholdninger.
- **Verdiskapning basert på skog.** Innsatsen skal konsentreres om bærekraftig produksjon som konkurransefortrinn og for å ivareta fellesgoder, bredere og mer variert utnyttelse av skogressursene samt økt foredlingsgrad, nye produkter og anvendelser basert på tre.
- **Alternativ landbruksbasert næringsutvikling.** Det forutsettes en klar opptrapping av FoU rettet mot utviklingen av nye næringer med utgangspunkt i landbrukets samlede arealer, ressurser og kompetanse. Nye produkter, prosesser og anvendelser av biologisk materiale

(herunder bruk av bioteknologi og IT) prioriteres, samt utvikling av arealbaserte produkter og tjenester og miljørettet næringsutvikling.

- **Driftsformer, produksjonssystemer og arealbruk.** Området er prioritert i lys av miljøutfordringene og de nye økonomiske rammebetingelsene for landbruket. Forskningen må være tverrfaglig og basert på både biologisk, teknologisk og økonomisk kompetanse. Sentrale forskningsoppgaver vil være knyttet til intensive og ekstensive driftsformer, langsiktig sikring av produksjonsgrunnet, sikring av fellesgoder og økologisk landbruk.

- **Samfunnsforskning knyttet til landbruk og bygder i omstilling.** Satsingen innebærer en prioritering av samfunnsfaglig og humanistisk forskning som grunnlag for virkemiddelbruk og politikkutforming. Forskningen vil ha et tverrfaglig preg og skal gi kunnskap knyttet til konsekvenser av endrede rammevilkår for bygdesamfunn og næringsutøvere, konkurransedyktig produksjon av varer og tjenester i bygdene, produksjon og forvaltning av kollektive goder, vilkår for etablering og bosetting i bygdene (spesielt for kvinner) og kompetanse som forutsetning for livskraftige bygder.

Langtidsplanen angir også strategier for å oppfylle mål og langsiktige prioriteringer. Kvalitet, relevans, formidling og resultatutnyttelse er styrende kriterier for forskningen og er lagt til grunn for de valg som er gjort. Det legges økt vekt på grunnleggende kompetanse, relevans gjennom verdikjedetanking og tverrfaglighet og opprioritering av det internasjonale arbeidet. Videre gis det prioritet til formidling og utnyttelse av kunnskap, kompetanse og teknologi. Omorganisering skal gi økt slagkraft og bedre koordinering i landbruksforskningen. Omorganiseringen i instituttsektoren må bidra til bedre koordinering, styrking av den faglige kvaliteten og utnyttelse av kompetansen. Gjennom strategisk kompetanseoppbygging og valg av samarbeidspartnere skal instituttene kunne bli i stand til å betjene et større spekter av brukergrupper. Med bakgrunn i en klarere arbeidsdeling mellom instituttene og høgskolene må samarbeidet mellom dem og med andre forskningsmiljøer nasjonalt og internasjonalt styrkes.

Det skal satses på å øke det private FoU-engasjementet. Landbrukets FoU-engasjement er klart lavere enn det som gjelder for næringslivet øvrig, 10-12 % av samlet FoU-innsats mot vel 40 % i det øvrige næringsliv. Målet er at andelen av privat innsats innen industrirettet FoU i løpet av en ti-års periode kommer opp på nivå med gjennomsnittet for næringslivet. Videre forventes det en klar økning i den private innsatsen rettet mot primærproduksjonen i landbruket.

4.6 Oppsummering og vurdering

Arbeidsgruppen legger vekt på at LD har et godt utbygget forskningsapparat som kan fange opp departementets behov knyttet til sitt sektoransvar for landbruksforskningen.

Landbruksforskningens viktigste oppgaver blir å framskaffe kunnskap, kompetanse og teknologi som gjør at de overordnede målene for landbrukspolitikken og samfunnsutviklingen nås. Det vises i denne forbindelse til langtidsplanen for landbruksforskningen som framhever at det er en hovedutfordring å utnytte forskningen bedre i næringsutvikling og sette fokus på markeds- og forbrukerkrav.

Landbruksforskningen må oppfylle de generelle kravene som blir stilt til forskningen, den må være effektiv, gi relevante resultater, kunne etterprøves og vise til høy kvalitet og

produktivitet. Forskningsgrunnlaget må være solid med internasjonal standard for at instituttene skal kunne gi solid forvaltningsstøtte. For å få et godt utbytte av ressursene som settes inn i landbruksforskningen er det av avgjørende betydning å finne fram til samarbeid og arbeidsdeling mellom høgskolene og forskningsinstitusjonene om forskning og undervisning. Gruppen mener landbruksforskningsinstituttene periodisk bør undergis en systematisk evaluering, og at denne evalueringen omfatter den totale virksomheten i instituttene; forskning, undervisning, forvaltningsstøtte, utvikling og kunnskapsformidling, samt organisasjon.

Utviklingen preges også av at tilgjengeligheten til forskningsmidler er anderledes enn før, og konkurransen om midlene er hardere. Arbeidsgruppen mener at forskningsinstituttene må delta aktivt i det internasjonale forskningssamarbeidet og etablere et tett samarbeid med andre aktører, spesielt rettet mot flere av særprogrammene innen EU's rammeprogram. Miljøene må utvikle seg til interessante samarbeidspartnere, også internasjonalt.

5. Undervisningssamarbeid

5.1 *Utviklingen i samarbeidet mellom høgskolene og forskningsinstitusjonene*

Organiseringen av landbruksforskningen ble behandlet i St.meld. nr. 70 (1984-85). Det var enighet om behovet for klarere grensedragning og bedre samordning mellom høgskolene og forskningsinstitusjonene både om undervisning og forskning. Det ble videre forutsatt en gjennomgang av den interne organiseringen ved begge høgskolene, spesielt institutt/avdelingsstrukturen. Denne meldingen ble fulgt opp med organisasjonsendringer ved høgskolene, bl. a. omfattende endringer i instituttstrukturen, og utvikling av samarbeidsavtaler mellom høgskolene og forskningsinstitusjonene om undervisning, forskerutdanning og forskning. Det eksisterer i dag avtaler mellom NLH og Planteforsk, NISK, NILF, NIJOS, Matforsk, Akvaforsk. NVH har en avtale om samarbeid med SVL.

5.1.1 Kandidatutdanningen

Omfanget av undervisningssamarbeidet har økt i den siste 10-årsperioden. I tabellen nedenfor har NLH satt opp en oversikt over status for samarbeidet. NLH mottar mest undervisningstjenester fra Akvaforsk, Planteforsk (plantevern fag) og NISK, i tillegg mottar NLH i noen grad undervisningstjenester fra NILF, NIJOS og Matforsk. NLH har til nå ikke betalt over eget budsjett for undervisningsbistand fra NISK, Planteforsk og NILF. Bistanden fra kapittelinstituttene er m.a.o. innebygd i deres budsjetter. For bistand fra de øvrige har NLH betalt prof. II-tillegg og honorar etter gjeldende regelverk. Oversikten nedenfor er satt opp i tilknytning til arbeidet i Teknisk beregningsutvalg, hvor KUF, LD og høgskolene gikk igjennom spørsmål i forbindelse med overføringen av høgskolene til KUF, og viser undervisningsbistand fra forskningsinstitusjonene i samsvar med samarbeidsavtaler.

Oversikt over undervisningstjenestene som forskningsinstituttene utfører for NLH.

Institutt	Kurs- vekter	Hoved- veil.	Eksam- sensur	Kostnads- dekn.
Planteforsk	16	x	x	Plantef.
NISK	20	x	x	NISK
NILF	4,5	x	x	NILF
Reindr.adm.	2	x	x	NLH
Akvaforsk AS	10x)	x	x	NLH/Akvaforsk
Matforsk	8	x	x	NLH/Matforsk
NIJOS	2	x	x	NIJOS

x) I tillegg kommer 10 vekter som dekkes av 2 NLH-stillinger som arbeider i Akvakulturmiljøet.

NVH opplyser at høgskolen ikke har undervisningsbistand fra SVL utover det som ytes via professor II. Det er i dag 3 professor II med hovedstilling ved SVL. SVL har noe veiledning i forbindelse med fordypningsoppgaver, anslagsvis 3-4 studenter pr. år. NVH har en avtale fra 1992 om samarbeid med SVL, men understreker at SVL som institusjon ikke leverer et visst volum undervisning til NVH. Undervisningen er basert på individuelle engasjementer. Det har vært en etablert praksis at ansatte på SVL har gitt undervisning innen vilt-, fjørfe og fiskesjukdommer.

Både NLH og NVH har professor II-ordninger. Dette er en ordning som synes å fungere positivt både for kandidat- og forskerutdanningen for høgskoler og forskningsinstitusjoner. I enkelte tilfeller kan det være aktuelt å utvide omfanget av II-er ordninger. NLH har gitt uttrykk for at det på noen områder kunne være ønskelig å få flere professor II- stillinger, spesielt i forhold til Matforsk. Bruk av bistillinger begge veier kan styrke samarbeidet mellom institusjonene. Det kan også være en styrke at de som har bistillinger ved NLH og NVH deltar i forskningssamarbeid i tillegg til at de bidrar i undervisningen.

NVH har pr. 1.1.96 totalt 14 bistillinger som professor II/amanuensis II og NLH har 34 bistillinger, pr. des. 1995 var 27 av stillingene besatt. 13 av de ansatte i bistillinger på NLH har hovedstilling ved et av landbruksforskningsinstituttene; Akvaforsk (2), Matforsk (1), Planteforsk (6 i plantevern-fag), NISK (4). Planteforsk og NISK dekker utgiftene over egne budsjetter.

Samarbeidsavtalene har gitt et rammeverk for undervisningsbistanden fra forskningsinstitusjonene til NLH, og har ført til at institusjonene leverer undervisningstjenester i et betydelig omfang. De fleste institusjonene dekker utgiftene over egne budsjetter. Det praktiseres også i enkelte tilfeller ordninger med betaling etter medgått tid. Ansvarsforholdene i denne modellen kan skape vanskeligheter. NLH er avhengig av undervisningstjenester, men har ikke ressursene til å kjøpe tjenestene og er derfor avhengig av at undervisningsvirksomheten prioriteres av forskningsinstitusjonene. Særlig i en situasjon med press på budsjettene kan det være vanskelig å operere denne modellen. Skal eksempelvis nedskjæringer på budsjettene for forskningsinstituttene ha konsekvenser for undervisningsvirksomheten? Ser en på totalomfanget over tid har det vært en økning i den

mengden undervisning som gis fra forskningsinstitusjonene. En modell som er basert på undervisning uten at det blir betalt for tjenesten, kan vanskeliggjøre en videre utvikling av samarbeidet. Modellen gir ikke noen klar anvisning på hvordan en videre utbygging av samarbeidet skal organiseres og finansieres. Det er behov for en opprydding slik at ressursene til undervisningen knyttes sammen med ansvaret øgskolene har for utdanningen. Det må legges til grunn at den rasjonelle løsningen er at institusjoner som har det forskningsmessige underlaget fortsatt må kunne levere undervisningstjenester, slik at en unngår å bygge opp dobbelkompetanse. Dette vil ha avgjørende betydning for ressursbruken.

5.1.2 Forskerutdanningen

Høgskolene har ansvar for forskerutdanningen og gir dr.grad. Alle dr.gradsstipendiater må søke opptak ved høgskolene og tilfredsstillende kravene som settes gjennom dr.gradsreglementet og utfyllende regler. Forskningsinstitusjonene deltar i et samarbeid om forskerutdanningen ved at de er arbeidsgivere eller arbeidssted for en del av dr.gradsstipendiaterne som skal ta sin dr.grad ved NLH og NVH. Noen stipendiater som er ansatt ved forskningsinstitusjonene tar dr.grad ved andre utdanningsinstitusjoner. Samarbeidet foregår med formaliserte avtaler om plikter og rettigheter for deltakerne, ansvar for veiledning mm. Høgskolene er formelt ansvarlig for struktur og innhold i opplæringsdelen av dr.gradsprogrammet. Planen for opplæringsdelen godkjennes av høgskolene i forbindelse med opptak til dr.gradstudiet. Deler av opplæringsdelen kan gis ved en annen forskerutdanningsinstitusjon i inn- eller utland eller ved annen ekstern institusjon. Felles nordiske dr.gradskurs har lenge hatt et visst omfang, og får positiv vurdering. Kurs som inngår i opplæringsdelen av programmet må godkjennes av høgskolene. Alle forskningsinstituttene bidrar i veiledning av dr.gradsstudenter og bærer kostnadene for dette. NLH gir dr.gradskurs og dekker kostnadene med kursene.

Stipendiatstillingene finansieres over høgskolenes budsjett, av Forskningsrådet eller av andre midler. Tidligere hadde forskningsinstitusjonene på eget budsjett stillinger som vitenskapelige assistenter til rekrutteringsformål. Dette ble endret slik at forskningsrådet fikk ansvar for en pool av stipendiatstillinger som bl.a. skulle dekke behovet i forskningsinstitusjonene.

Forskningsrådet har et omfattende stipendprogram. Over tid har en lagt opp til en mer strategisk bruk av forskningsrådets ressurser på dette området, ved at en større del av stipendiatene er knyttet til de enkelte programsatsingene. Det er ikke lagt opp til å endre arbeidsdelingen/samarbeidforholdene mellom forskningsinstitusjoner og høgskoler.

*Oversikt over finansieringen av dr.gradsstipendiater i landbruksforskningen.
(Tall i årsverk; NLVFs 4-årige doktorgradsstipend omregnet til årlige 3/4 årsverk)*

Institusjon	1990	1994	1995
	NLVF	NFR	NFR
NLH	38,5	38,6	39,3
NVH 1)	16,0	17,2	15,2
Plantef. 2)	17,6	15,1	14,8
NISK	6,7	8,2	11,1
NILF	2,3	3,0	1,3
SVL 3)	7,1	4,5	3,3
Matforsk	0,2	0,8	0,5
Akvaforsk	6,5	3,2	4,4
Jordforsk	3,8	1,6	1,9

- 1) Inkl. Statens vet. forsøksgård for småfe: 1990: 0,7
Inkl. Vetmest, Tromsø; 1994: 3,0
- 2) SFL + SPV; 1990: 11,3 + 6,3; 1994: 7,9 + 7,2
- 3) Inkl. Veterinærinstituttet; 1990: 7,1

Høgskolene har i tillegg stipendiatstillinger over eget budsjett. NLH har 33 og NVH har 10 stillinger. Høgskolene har også stipendiater med annen finansiering (budsjett III). I 1995 var det 5 ved NLH og 1 ved NVH med ekstern finansiering.

Forskerutdanningen i landbruksforskningen ble evaluert av NAVFs utredningsinstitutt i 1993. I evalueringsrapporten konkluderes det med at «Landbruksforskningen ser ut til å hevde seg godt på de fleste områder i forskerutdanningen sammenlignet med andre fagområder hvor vi kan gjøre sammenligninger. Den ser ut til å ha kommet lenger enn de fleste andre fagområder med gjennomføring av de nye doktorgradsprogrammer og organisert forskeropplæring (jf rammeverk vedtatt av universitetsrådet 1991). Gjennomføringshyppigheten (målt i prosent av årskullene) må karakteriseres som høy sammenlignet med de fleste andre fagområder. ...» (NAVF-U 93:1).

Utredningsinstituttet gikk i noen grad også inn på forholdet mellom høgskolene og de frittstående instituttene. Fra de frittstående instituttene ble det bl.a. trukket fram at høgskolene kan forbedre sitt arbeid når det gjelder å ha klare avtaler mellom lærested og doktorgradsstudent, samt når det gjelder informasjon og organisering av kurs. Instituttene legger stor vekt på forskerutdanning også som ledd i egen kompetanseoppbygging.

«Det store flertallet av høgskoleinstituttene har avtaler og samarbeid om forskerutdanning med andre institutter/institusjoner. Samarbeidsavtaler er vanligst med hensyn til veiledning, gjennomføring av forskningsoppgavene og gjennomføring av undervisning/kursvirksomhet. Erfaringene med slike avtaler er i høy grad vurdert som positive» (NAVF- U 93:1).

Når det gjelder forskningsrådets prioriteringer blir det imidlertid fra flere ved NLH vurdert som problematisk det en oppfatter som «NLVFs distriktshensyn i stipendtildelingen» (NAVF-U 93:1).

Høgskolenes reglementer bygger på rammeverk av 1991 som ble utarbeidet av en komite nedsatt av Universitetsrådet. Det er nå avsatt 2 år til vitenskapelig arbeid mot tidligere ett år, samt at en har fått et mer fleksibelt opplegg for hvilke kurs som skal inngå i studiet.

5.2 Universitetslovens bestemmelser

Lov av 12. mai 1995 nr. 22 Om universiteter og høgskoler trådte i kraft 1.1.96. Loven omtaler institusjonenes virksomhet i § 2

(pkt. 1) Institusjonene under denne lov skal gi høgre utdanning som er basert på det fremste innen forskning, kunstnerisk utviklingsarbeid og erfaringskunnskap. Innenfor et nasjonalt nettverk for høgre utdanning og forskning (Norgesnett) skal institusjonene samarbeide og utfylle hverandre i sine faglige aktiviteter. Utdanningstilbud skal utformes og ses i sammenheng med andre nasjonale og internasjonale utdanningstilbud.

(pkt. 3) Institusjonene kan ikke gis pålegg om læreinholdet i undervisningen og innholdet i forskningen eller det kunstneriske og faglige utviklingsarbeid.

Loven omtaler samarbeid og deltakelse i andre tiltak i § 17:

(pkt.1) En institusjon kan, innenfor generelle retningslinjer fastsatt av departementet, opprette eller delta i selveiende tiltak eller i selskap når slik deltakelse er av interesse for institusjonens faglige virksomhet og til nytte for samfunnet. Institusjonen må ikke begrense sin selvstendighet i faglige spørsmål og kan ikke skille ut sine ordinære undervisnings- og forskningsoppgaver.

Når det gjelder deltakelse i selveiende tiltak og selskaper er dette regulert i retningslinjer for samarbeid mellom universitet/høgskoler og stiftelser/selskap av 26.08.93. KUF er i ferd med å foreta en konkret gjennomgang av institusjonene som omfattes av loven for å sikre at dette regelverket blir fulgt opp.

Institusjonenes primæroppgaver er i henhold til § 2 høgere utdanning, forskning og faglig utviklingsarbeid og etterutdanning på den enkelte institusjons fagområde. § 17 er ikke til hinder for at institusjonen kjøper undervisningstjenester gjennom avtale med andre institusjoner eller gjennom individuelle avtaler med timelærere/bistillinger. Institusjonen må for det enkelte fagområde foreta en konkret vurdering av om den har den kompetansen som kreves for å utøve det faglige ansvaret. Dette er et forhold som normalt vurderes av institusjonene, ikke av overordnet myndighet. Høgkolene vil ha en betydelig grunnfagskompetanse som kan relateres til anvendte fag, eksempelvis danner zoologi, botanikk og plantefysiologi basis for fagområdet plantevern.

I de diskusjonene som har pågått tidligere i forbindelse med overføringen av høgskolene til KUF, har departementene i samarbeid med institusjonene lagt til grunn at det ikke er aktuelt å foreta store endringer i arbeidsfordelingen mellom høgskoler og forskningsinstitusjoner. Det kan imidlertid være aktuelt å overføre noen stillinger fra forskningsinstitusjonene til NLH for å styrke høgskolens egenkompetanse på visse fagområder.

5.3 Eksempler på samarbeid mellom institutter og universitet

5.3.1 Universitetsstudiene på Kjeller -UNIK

Universitetsstudiene på Kjeller (UNIK) er et utdanningssamarbeid mellom Kjellerinstituttene (NILU, IFE, FFI og Telenor Forskning), Universitetet i Oslo og Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU). UNIK er etablert som en privat stiftelse med eget styre, et undervisningsutvalg og tre samarbeidsutvalg. Stiftelsen er etablert av samarbeidspartene og disse er også representert i styret sammen med representanter fra de ansatte, studentene og næringslivet (NHO). UNIKs virksomhet finansieres ved en årlig statsbevilgning over budsjettet til Universitetet i Oslo, stilt til rådighet av KUF, samt ytelser fra avtalepartene og eventuelt andre. Regnskapet for 1995 viser totale utgifter på 10,3 mill kroner.

Formålet er å utvikle og drive universitetsstudier på Kjeller der hovedoppgaven er å tilby undervisning og veiledning til hovedfagsnivået av siv.ing. og cand.scient studiene, samt forskerutdanning til dr.ing. og dr.scient.-gradene, i hovedsak på fagområder hvor Kjellerinstituttene har faglig tyngde og som samarbeidspartene finner hensiktsmessige. Videre skal UNIK styrke samarbeidet mellom Kjellerinstituttene, NTNU, UiO og næringslivet på de forskningsområder som inngår i studietilbudene og på andre forskningsområder. Undervisningsmessig er UNIK underlagt UiO og NTNU. Til undervisningen har UNIK fått tildelt tre hele professorater og 18 professor II-stillinger. Høsten 94 hadde UNIK 77 studenter hvorav 17 dr.gradsstudenter og 60 hovedfagsstudenter. UNIK har inngått egne samarbeidsavtaler om undervisning med de enkelte samarbeidende partene. UNIK er avhengig av Kjellerinstituttens fagkompetanse og positive innstilling. UNIK-kursene benyttes i økende grad som etter- og videreutdanning for forskere på Kjeller.

5.3.2 Universitetet i Tromsø

Universitetet i Tromsø har samarbeidsavtaler med en rekke institusjoner; bl.a. NORUT-gruppen og NINA. Veterinærmedisinsk senter i Tromsø, som nå er Institutt for arktisk veterinærmedisin ved NVH, inngikk også en samarbeidsavtale med universitetet. Institutt for biologi og geologi opplyser at de har en institusjonsavtale om undervisning med Planteforsk knyttet til samarbeidet med NLH. Planteforsk gir undervisning i et innføringskurs i landbruk, og får betalt for denne undervisningen.

Det er ulike rammer for de enkelte samarbeidsavtalene som omfatter både forskning og undervisningsvirksomhet. Avtalen med NINA innebærer at NINA etablerer en instituttgruppe med UiTø som vertsinstitusjon, men hvor gruppen inngår som en del av NINA og er underlagt NINAs styre og daglige ledelse. NINA legger til rette for at de ansatte i gruppen kan ta del i veiledning og undervisning for hovedfags- og doktorgradsstudenter. NINA tar også sikte på å knytte til seg forskere ved UiTø gjennom bistillingsordninger m.v. Det er etablert et koordineringsutvalg mellom universitetet og NINA som bl.a. avveier undervisningsinnsatsen og øvrige oppgaver for gruppen.

Samarbeidsavtalen mellom universitetet og NORUT-gruppen skal bidra til å utnytte de samlede ressurser for at forskningskompetanse og forskningsresultater skal komme til anvendelse i næringsliv og forvaltning. Avtalen omtaler også undervisningssamarbeid og sier at UiTø er

viktig for NORUT-gruppen og det er viktig å bidra til veiledning av studenter og stipendiater. NORUT-gruppen dekker kostnadene for et mindre antall studenter selv, men utover dette vil det måtte kompenseres for kostnadene. Det lages egne avtaler for dr.gradsutdanningen. Forskere kan engasjeres for å delta i utdanningen. Etter nærmere avtale kan et selskap i NORUT-gruppen påta seg ansvaret for undervisning ved universitetet. Det skal da opprettes en avtale som forplikter vedkommende selskap, som også mottar den fastsatte kompensasjonen. Avtalen har bestemmelser om utveksling av personell; fast tilknytning i bistilling, engasjement av enkeltpersoner for øvrig og personell som stilles til rådighet for den annen part for lengre tidsrom. Det er bestemmelser om hvordan personalet skal forholde seg til hovedarbeidsgiver; informere, avtale på forhånd o.l.

5.3.3 NTNU

Omtalen gjelder NTH-delen av NTNU. Det er et utstrakt samarbeid med SINTEF, også på undervisningssiden. Det ligger avtaler om dette på flere nivåer. Institusjon til institusjonsavtalen uttrykker målsettingene om at institusjonene skal samarbeide om laboratorier og utstyr, forskningsvirksomhet og undervisning. På lavere nivå utfylles dette av avtaler mellom fakultet og avdelinger og mellom institutter og personer. Det er opp til det enkelte fagmiljø å komme fram til de konkrete samarbeidsavtalene, og det finnes mange varianter for hvordan det praktisk organiseres og honoreres. Det kan være timelærer/bistillinger, ved tilsetning i bistillinger er det ca. 50/50 i åpen utlysning/kalling til stillingen. Det kan være individuelle avtaler om undervisning, eller det kan være oppdragsundervisning, ved at NTNU kjøper undervisningen i et fag eller deler av et fag fra SINTEF. Det er da opp til SINTEF å finne fram til personene for å dekke dette oppdraget. NTNU har alltid en fra egen organisasjon som faglig ansvarlig for kurs. Det benyttes ulike oppgjørformer. Institusjonene har bl.a. en clearingkonto for byttarbeid, hvor de fører opp hvilke tjenester de yter til hverandre innen forskning eller undervisning. Mellomværende blir gjort opp med visse tidsintervaller.

5.4 Oppsummering og vurdering

Samarbeidet skal styrke den forskningsbaserte undervisningen ved at de som har ansvar for ulike forskningsfelt i andre institusjoner trekkes inn i undervisningen. Dette må betraktes som et vesentlig bidrag for å sikre at undervisningen er oppdatert og basert på den siste forskningsmessige utviklingen i de enkelte fagområder. For en institusjon som NLH som har begrenset størrelse og et meget vidt faglig ansvar, er et godt samarbeid med faglig tilgrensende institusjoner i anvendt landbruksforskning av stor betydning.

Samarbeidet bidrar til å styrke den anvendte siden av undervisningen. Forskningsinstitusjonene har på sine områder også til dels grunnleggende forskning eller orientert grunnforskning som har et klart anvendt siktemål. Utviklingen innen landbruksforskning stiller økende krav til grunnfagskompetansen. Bruken av bioteknologi innen planteforedling er et eksempel på denne utviklingen. Det vil derfor ikke være mulig å gjøre en streng sortering mellom universitetsmiljøer med grunnleggende forskning og andre institusjoner med anvendt forskning. Innen landbrukssektoren forsterkes også dette bildet av at høgskolene på mange fagområder har omfattende oppgaver innen anvendt landbrukforskning. Enkelte fagområder dekkes i sin helhet av høgskolene. Bakgrunnen for denne modellen er at det ville bli svært ressurskrevende å bygge opp fagmiljøer, f.eks. innen husdyrforskning, også utenfor NLH.

Forskningsinstitusjonene vil ha økende behov og interesse for samarbeid med grunnforskingsmiljøene ved høgskolene, men de vil også selv ha grunnforskingskompetanse å tilføre høgskolene på sine områder. Det systemet en etablerer for samarbeid må kunne fungere ikke bare slik at det tar vare på det som er etablert pr. idag, men også fanger opp en dynamisk utvikling framover til beste for forskningsbasert utdanning.

Undervisningssamarbeidet bidrar til en fornuftig ressursbruk. Skulle høgskolene dekke alle felt selv med oppbygging av forskning som underlag for undervisningen, ville samlet ressursinnsats måtte økes betydelig.

Arbeidsgruppen mener det er behov for en gjennomgang av samarbeidsforholdene mellom høgskolene og forskningsinstitusjonene når det gjelder undervisningsdelen. Høgskolene, som har ansvaret for undervisningen, bør også disponere ressursene til denne virksomheten. Dette bør gjennomføres uavhengig av den videre organiseringen av forskningsinstituttene.

Arbeidsgruppen mener en bør finne fram til en modell for undervisningssamarbeidet som vil understøtte dette samarbeidet, og derved bidra til at undervisningen bygger på forskning også der den fremste kompetansen finnes i forskningsmiljøer utenfor høgskolene. Prinsippene for dette samarbeidet skal gjøre det mulig å samarbeide med institusjoner med ulike organisasjons- og tilknytningsformer.

Det er av stor betydning at en greier å etablere ordninger som sikrer en best mulig utnyttelse av den samlede kompetanse og ressurser i landbruksforskningen. Arbeidsgruppen mener en må legge forholdene til rette for at samarbeidet videreføres også når institusjonene får ulike forvaltningsdepartementer. Det vil være uheldig om høgskolene skulle komme i en situasjon hvor de ser det nødvendig å bygge opp egen kompetanse på områder der undervisning tidligere er gitt, og fortsatt kan gis like godt eller bedre, av frittstående forskningsinstitutter. Videre har det å yte undervisning og veiledning en egenverdi for forskningsinstituttene bl.a. i forhold til rekruttering ved at dette styrker kontakten med studenter og stipendiater. Et visst omfang av undervisningstjenester fra forskningsinstituttene er også positivt for å styrke samarbeidet mellom høgskole og forskningsinstitutt. Dette er forhold som må tillegges vekt i de avtaler som skal inngås mellom virksomhetene. Arbeidsgruppen anbefaler at ordningen med II-er stillinger utvides på en del områder.

Arbeidsgruppen legger vekt på at det må skapes ryddige samarbeidsforhold og klare avtaler mellom høgskolene og de enkelte forskningsinstituttene. Avtalene må angi rammevilkår for direkte avtaler mellom den enkelte arbeidstaker og høgskolene som har bistillingene. Dette innebærer at det skal betales for alle tjenester som utveksles mellom høgskolene og forskningsinstituttene. I den forbindelse vises det til at Landbruksdepartementet i samarbeid med KUF og berørte institusjoner har utarbeidet prinsipper for kostnadsberegning av tjenester og prinsipper for framtidig kjøp og salg av tjenester. Utvekslingen av undervisningstjenester krever et avtaleverk som regulerer betingelsene for dette samarbeidet. I samsvar med dette kan høgskolene inngå avtaler med den enkelte institusjon og individuelle avtaler. Det forholdet at en rekke ansatte i en forskningsinstitusjon deltar i undervisning på et fagområde på NLH gjør at undervisningssamarbeidet i en del tilfeller best kan organiseres som en avtale mellom institusjoner. NLH kjøper undervisningstjenester i et visst omfang som den eksterne institusjonen dekker opp gjennom den aktuelle kompetansen på ulike områder.

Målet med kartleggingen og kostnadsberegningen er at høgskolene skal overføres midler fra forskningsinstitusjonene for å dekke kostnadene ved å kjøpe undervisningstjenester. Tilsvarende gjelder også for andre tjenester som idag ikke kostnadsberegnes. Denne omleggingen skal sikre at tjenestene kan kjøpes/selges under ryddige forhold når høgskolene blir overført KUF. Arbeidsgruppen forutsetter at det må inngås formelle avtaler med en viss bindingstid som forplikter høgskolene til gjenkjøp av tjenester hos forskningsinstitusjonene.

6. Forvaltningsstøtte, utvikling og kunnskapsformidling

Virksomheten ved de fire statlige instituttene kan inndeles i følgende fire hovedgrupper:

1. Forskning
2. Undervisning
3. Forvaltningsstøtte
4. Utvikling og kunnskapsformidling

Det relative omfanget av oppgavene varierer mellom de fire instituttene. Ved NISK er forskningen den sentrale del av virksomheten. Samtidig har institusjonen betydelige undervisningsoppgaver ved NLH. Forvaltningsstøtte er den dominerende virksomhet hos SVL. Planteforsk har omfattende virksomhet innen alle fire grupper. Hos NILF er det forskning og forvaltningsstøtte som er særlig vektlagt.

I kap. 3.3 er det gitt en omtale av de fire statlige landbruksforskningsinstitutt med hovedvekt på bakgrunn, omtale av dagens virksomhet, strategisk satsing og samarbeidforhold. I det følgende gis en mer inngående beskrivelse av oppgavene til disse instituttene med hovedvekt på den forvaltningsrelaterte virksomheten og som grunnlag for gruppens vurdering av den framtidige organiseringen.

6.1 Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF)

6.1.1 Forvaltningsstøtte

Omfanget av oppgaver knyttet til forvaltningsstøtte er betydelig i NILF. Følgende oppgaver utføres:

- Årlig undersøkelse av driftsøkonomisk lønnsomhet i jordbruket
Driftsgranskninger i jord- og skogbruk. Formidling av driftsøkonomiske data og analyser. Databasefunksjoner i tilknytning til driftsøkonomiske data.
- Sekretariatsfunksjonen for Budsjettnemnda for jordbruket,
herunder beregninger for avtalepartene i forbindelse med jordbruksforhandlingene.
- Beregninger for nasjonalregnskapet
- Matvareforbruksberegninger m.m. til Statens ernæringsråd.
- Utvikling og vedlikehold av selvforsyningsmodellen,
herunder også modellberegninger m.m. for beredskapsformål.
- Utarbeiding av statistikk til bruk i internasjonale organisasjoner,
herunder beregninger over støttenivå i norsk landbruk (PSE).
- Utredninger for Landbruksdepartementet
- Deltagelse i ECE

6.1.2 Utvikling og kunnskapsformidling

Dette er virksomhet som retter seg mot næringsutøvere og privat og offentlig rådgivningstjeneste.

- Utvikling av metoder for regnskapsføring, økonomisk planlegging og analyse.

Handbok for driftsplanlegging, utarbeiding av kontoplaner, merverdi- og investeringsavgiftsnøkkel for landbruket, planleggingsprogram osv.

- Veiledning og informasjon om foretaksøkonomiske spørsmål.
- Landbruksøkonomisk utsyn, en årlig publikasjon om tilstand og utviklingstrekk i landbruket

6.1.3 Regnskapsoversikt 1995

1000 kroner

Virksomhet	Budsjett I	Fordeling	Budsjett II	Budsjett III	Sum	Fordeling
Forskning	4 740	20,1 %	2 200	1 200	8 140	28,7 %
Undervisn.	250	1,1 %			250	0,9 %
Forvaltningsstøtte	15 780	66,9 %		1 100	16 880	59,5 %
Utvikling/kunnskapsformidling	2 800	11,9 %		300	3 100	10,9 %
Sum	23 570	100 %	2 200	2 600	28 370	100 %

Av den totale virksomheten ved NILF var 23,6 mill. kroner eller 83,2 % finansiert over budsj. I. Forskning og undervisningsaktivitetene utgjør 8,1 mill. kroner eller 28,7 % av totalen. Forvaltningsrelaterte oppgaver og utviklings-kunnskapsformidling utgjør 20 mill. kroner eller 70 % av den totale aktiviteten.

Oppgavene som blir finansiert over budsj. III utgjør vel 9 % av de totale ressursene. Hovedtyngden av disse midlene kommer fra departementer (57%) og andre offentlige myndigheter (30%), mens det private næringslivet finansierer 10 % av midlene over budsjett III.

6.2 Norsk institutt for skogforskning

6.2.1 Forvaltningsstøtte

NISK har en rådgivende funksjon overfor Landbruksdepartementet og andre offentlige organer innen de fagområder institusjonen har kompetanse på. Denne funksjonen utøves ved rådgivning eller utredninger som skal ligge til grunn for politiske og forvaltningspregede tiltak. To temaområder står i en særstilling i forvaltningssammenheng i dag: Miljøaspekter ved skogbehandlingen og genetikkk knyttet til skog. Finansiering av oppgavene skjer både ved direkte betaling fra oppdragsgiver og ved at utgiftene direkte føres på NISK budsjett.

NISK har en lang rekke permanente felt (forsøk) og databaser knyttet til feltobservasjoner. I tillegg til rent forskningsfaglig betydning (egeninitert forskning, programmer og prosjekter) har feltforsøkene en verdi som "feltlaboratorier" og en skogpolitisk verdi som tenderer mot nasjonal oppgave.

NISK har også en del andre oppgaver som kan defineres som nasjonale oppgaver og som dermed kan inngå i den framtidige basisbevillingen:

- bibliotek
- referansesamlinger (entomologi og mykologi)

6.2.2 Regnskapsoversikt 1995

<i>1000 kroner</i>						
Virksomhet	Budsjett I	Fordeling	Bud II	Bud III	Sum	Fordeling
Forskning	25 400	66,0%	12 000	19 400	56 800	81,2%
Undervisn.	2 500	6,5 %			2 500	3,5%
Forvaltningsstøtte Utvikling/kunn- skapsformidling	10 600	27,5%			10 600	15,1%
Sum	38 500	100 %	12 000	19 400	69 900	100 %

Budsjettet for NISK fordeler seg med 55% på budsjett I, 17,2 % på budsj. II og 27,8 % på budsjett III. Videre fordeling av midlene på budsjett III viser her at 25 % av disse midlene kommer fra departementer, 57 % fra annen offentlig forvaltning, 7 % fra internasjonale organisasjoner og 4 % fra det private næringsliv.

6.3 Planteforsk

6.3.1 Forvaltningsstøtte

Planteforsk utfører i dag forvaltningsstøtte på oppdrag fra Landbruksdepartementet, Landbrukstilsynet og SNT m.fl. Finansieringen av oppdragene skjer både ved direkte betaling fra oppdragsgiver og ved at oppdragene belastes budsjettet til Planteforsk. Det vil bli foretatt en omlegging slik at de lovhjemlede forvaltningsoppgaver som Planteforsk i dag utfører overføres til Statens landbrukstilsyn. Dette sammen med innføring av de nye retningslinjene for finansiering av forskningsinstitusjoner, betinger en budsjettmessig omlegging, slik at den som gir oppdraget utgiftsfører kostnadene over sitt eget budsjett. Planteforsk har følgende oppgaver:

- Verdiprøving av plantesorter
Verdiprøvingen av plantesorter gir grunnlaget for den sortsgodkjenning som Landbrukstilsynet foretar. Landbrukstilsynet vil ha gjennomført sortsprøving innenfor disse vekstgrupper: Forvekster, korn, oljevekster og potet.
- Biologisk prøving av plantevernmidler
Den biologiske prøving av plantevernmidler er en vesentlig del av de forutsetninger som Landbrukstilsynet legger til grunn for sin godkjenning av slike midler. Det er fullt mulig å la de respektive plantevernfirma overta ansvaret for å skaffe data om den biologiske effekten av plantevernmidler. En gruppe sammensatt av representanter fra Planteforsk og Landbrukstilsynet har nylig utredet dette spørsmålet, og er kommet til at alle forhold tatt i betraktning bør den biologiske prøvingen fortsatt ligge til Planteforsk.

- **Pesticidanalyser**
Planteforsk har et spesiallaboratorium for analyser av rester av plantevernmidler i vegetabil, jord og vann. Analysene utføres på oppdrag fra SNT m.fl. som forutsetter at Planteforsk er konkurransedyktig med tilsvarende laboratorier i utlandet.
- **Plantesjukdomsloven og floghavreloven**
Innenfor disse to lovområder har Planteforsk hatt en viss beslutningsmyndighet. Dette vil bli endret i løpet av året, slik at Landbrukstilsynet overtar hele forvaltningsansvaret. Samtidig er det sterkt ønskelig at Landbrukstilsynet har en oppdatert kunnskapsberedskap på dette feltet. Plantesjukdomsloven er et godt eksempel på et økende behov for vitenskapelig bevisførsel i lovforvaltningen. Det skyldes at en friere handel med planteprodukter over landegrensene krever tilsvarende aktsomhet i forhold til farlige skadegjørere i planteproduksjonen. Det tas sikte på å utforme et avtaleforhold der Landbrukstilsynet kan be ekspertene i Planteforsk foreta faglige vurderinger og utredninger når behovet oppstår.

6.3.2 Utvikling og kunnskapsformidling

Virksomheten innen utvikling og kunnskapsformidling finansieres dels over Planteforsks eget budsjett og dels som oppdrag og salgsinntekter. Følgende oppgaver utføres:

- **Foredling og frøavl**
Planteforedling og frøavl er privat virksomhet i de fleste sammenlignbare land. Vekstbetingelsene for norsk planteproduksjon setter imidlertid spesielle krav til sortsvalget. Sorter som oppfyller kravene har dessuten et lite marked. Derfor har det vært nødvendig med sterk offentlig støtte til denne type virksomhet. I de senere år har det likevel vist seg å være en viss kjøpekraft i regioner med tilsvarende vekstvilkår, og det har utviklet seg noe eksport. Eksportinntektene på gras- og kløverfrø kan langt på vei dekke foredlingskostnadene for slike sorter. For frukt, bær og grønnsaker vil derimot foredling være en tapsbringende virksomhet. Tilpasningsdyktige norske sorter for disse vekstgruppene krever fortsatt offentlig støtte. Kornforedlingen skjer i regi av Norsk Kornforedling A/S, men Planteforsk tar del i virksomheten.
- **Veiledningsprøving av plantesorter og plantevernmidler**
Gjennom veiledningsprøvingen blir sortene prøvd for praktisk bruk i ulike deler av landet. Dette gjelder kun de sorter som ikke inngår i den verdiprøvingen som ligger til grunn for godkjenning av sortslister. For plantevernmidler er det også behov for prøving, i tillegg til godkjenningsprøvingen, for å sikre riktig bruk av de godkjente plantevernmidler. Veiledningsprøvingen av plantesorter og plantevernmidler skjer i samarbeid med forsøkringene og er en viktig del av ringenes rådgivningsvirksomhet.
- **Utvikling av sjukdomsfritt plantemateriale**
Et av de mest miljøvennlige plantevern tiltakene er å skaffe dyrkerne plantemateriale som er fritt for skadegjørere. Kundene til Planteforsk er firmaer som formerer opp det sjukdomsfrie materialet de får fra Planteforsk og leverer deretter settepoteter og bruksplanter til næringsutøverne.
- **Diagnose av skadegjørere (klinikkvirksomhet)**
Planteprøver fra næringsutøverne analyseres for virus, bakterier, sopp, midd, insekter, nematoder, ugras og ikke-parasittære skader. Sikker diagnose på skadegjørerne er viktig for at næringsutøverne skal sette i verk riktig tiltak til rett tid.
- **Skadeterskler, prognoser og varsling**
Arbeidet med skadeterskler, prognoser og varsling inngår i de automatiserte

rådgivningstjenester som Planteforsk har under utvikling. Prognoser og varsling av skadedyrangrep og plantesjukdommer er viktige virkemidler i arbeidet med å redusere bruken av kjemiske plantevernmidler. Det arbeides også med et tilsvarende opplegg for å redusere bruken av kjemiske ugrasmidler.

- Landbruksmeteorologisk tjeneste

Landbruksmeteorologisk tjeneste bygger på 42 faste automatiserte stasjoner fordelt over hele landet. I tillegg disponerer tjenesten 10 flyttbare stasjoner. Dataene lagres i en sentral database og er tilgjengelig via teletorgtjenesten Televis og elektroniske oppslagstavler. De meteorologiske tjenester er bl.a. nødvendig basis for arbeidet med prognoser og varsling av skadegjørere i planteproduksjonen og varsling av vatningsbehov.

6.3.3 Andre oppgaver

Planteforsk har også en del oppgaver som kan defineres om nasjonale oppgaver.

- referansesamling av planteskadegjørere.
- nasjonalt bibliotek for plantevernlitteratur.
- representasjon i EPPO (European And Mediterranean Plant Protection Organization).

6.3.4 Regnskapsoversikt 1995

Virksomhet	1000 kroner					
	Budsjett I	Fordeling	Budsjett II	Budsjett III	Sum	Fordeling
Forskning	59 400	55,5 %	14 600	11 200	85 100	52,9 %
Undervisning	1 600	1,5 %		200	1 800	1,1 %
Forvaltningsstøtte	17 000	16 %		28 000	45 000	28,0 %
Utvikling/kunnskapsformidling	29 000	27 %			29 000	18,0 %
Sum	107 000	100%	14 600	39 400	161 000	100 %

Det samlede budsjett for Planteforsk i 1995 var på 161,0 mill. kroner, fordelt med 107 mill. kroner (66,5%) på budsjett I og 54 mill. kroner (33,5%) på budsjett II og III. Bygg (fin. over bud. III) er ikke medregnet. Ressursbruken til forvaltningsstøtte, utvikling og kunnskapsformidling utgjorde totalt 74 mill. kroner hvorav 46 mill. kroner ble finansiert over budsjett I. Den delen av budsjett I som går til forskning og undervisning var på 59,4 mill. kroner eller 55,5% av budsjett I. Av midlene over budsj. III kommer vel 68 % fra departementer og andre offentlige myndigheter, mens vel 25 % kommer fra privat næringsliv.

6.4 Statens veterinære laboratorier (SVL)

6.4.1 Forvaltningsstøtte

SVL er innrettet med sikte på forvaltningsstøtte i form av diagnostikk, kontroll og overvåking av sykdommer. De siste årene har SVL fått nye oppgaver bl.a. innenfor beredskap, dokumentasjon, risikoanalyser, epidemiologi og rådgivning. De regionale laboratoriene har de siste årene blitt tillagt utvidede oppgaver innenfor beredskap, overvåking og dokumentasjon.

For SVL vil en friere handel med dyr og dyreprodukter medføre enda sterkere vektlegging av beredskapen.

De forvaltningsrelaterte oppgavene som SVL utfører er forankret i ulikt lovverk og internasjonale avtaler. EØS-avtalen forutsetter at det oppnevnes nasjonale referanselaboratorium på en rekke områder og SVL er gitt denne funksjonen av kompetente nasjonale myndigheter. Adgangen til å kreve tilleggsgarantier ved import av dyr betinger at den helsemessige statusen kan dokumenteres. WTO-avtalen gir medlemslandene muligheter til å ha veterinære tiltak som er tilpasset deres veterinære særtrekk. Laboratoriediagnostikken er av avgjørende betydning for å kunne dokumentere dyrehelsesituasjonen. I internasjonal sammenheng kreves at analysene utføres av "competent authority". SVL samarbeider med offisielle internasjonale referanselaboratorier om diagnostikken, og har startet et arbeid for å kvalitetssikre analysene i henhold til internasjonale standarder.

Nedenfor er redegjort mer detaljert for oppgavene og deres regelverksforankring.

- **Referansefunksjon**
som innebærer at SVL i samarbeid med NVH, skal ha spisskompetanse på analyse av fremmedstoffer, tilsetningsstoffer og patogene mikroorganismer. Det er krav om akkrediterte metoder for de analyser som SVL har referansefunksjon for. I tillegg til å utføre referanseanalyser innebærer referansefunksjonen veiledning og kvalitetssikring av det offentlige næringsmiddeltilsynet, herunder arrangering av ringtester.
SVL er utpekt av de kompetente norske myndigheter som referanselaboratorium i henhold til EØS-avtalens forutsetninger.
- **Beredskap**
SVL har en kontinuerlig beredskap for laboratoriediagnostikk av alvorlig smittsomme sykdommer hos dyr. Også beredskapsfunksjonen er forankret i EØS-avtalen og det nasjonale regelverket.
- **Overvåking**
SVL driver overvåking av dyrehelsen i Norge ved laboratoriediagnostikk på spontant innsendte prøver. Dette innebærer å opprettholde alle relevante undersøkelser, tilstrekkelig undersøkelseskapasitet og vitenskapelig bearbeidelse av resultatene. Dessuten dekker SVL helt eller delvis analysekostnadene for bestemte undersøkelser for å sikre høy innrapportering og materiale til kompetanse- og forskningsbehov. Dyrehelseovervåkingen er forutsatt i EØS- og WTO-avtalen, samt i det nasjonale lovverket (husdyr- og fiskeesykdomsloven).
- **Dokumentasjon**
på helsetilstanden hos dyr, samt hygienisk og annen kvalitet på næringsmidler og for ved analyse av systematisk innsamlete prøver. Arbeidet omfatter utvelgelse av prøvemateriale på epidemiologisk grunnlag, analyse av prøvene og vitenskapelig bearbeidelse av resultatene. EØS-avtalen og WTO-avtalen stiller krav om dokumentasjon.
- **Epidemiologi og forebyggende helsearbeid**
omfatter analyser og vitenskapelig bearbeidelse av prøver, samt veiledning, som ledd i organiserte helseplaner. Omfatter også utarbeidelse av statistikker over ulike dyresykdommer basert på kliniske data og laboratorieundersøkelser, og klargjøring

av årsakssammenhenger ved ulike dyresykdommer ved hjelp av epidemiologiske metoder.

- Risikovurderinger
innebærer vurderinger av risikoen ved import av levende dyr, avlsmateriale og dyreprodukter. Risikovurderinger må gjennomføres med vitenskapelige metoder, og de forutsetter bl.a. kunnskap om forekomsten av sykdom i de landene dyrene eller dyreproduktene kommer fra.
- Utredninger for veterinærmyndighetene.

6.4.2 Utvikling og kunnskapsformidling/ service.

- Landsdekkende nærings- og brukerservice
Veterinærinstituttet og de 4 regionale laboratoriene er et landsdekkende apparat for undersøkelse av prøver fra husdyr og oppdrettsfisk. Dette er en støttefunksjon til den kliniske veterinærtjenesten som er av stor betydning for husdyrbruket i mange regioner. Kostnadene ved undersøkelsene av prøvene dekkes dels av den enkelte husdyreier, men for de fleste undersøkelser er det nødvendig at det er en delt finansiering med det offentlige som vesentligste bidragsyter.

6.4.3 Regnskapstall 1995

<i>1000 kroner</i>						
Virksomhet	Budsjett I	Fordeling	Budsjett II	Budsjett III	Sum	Fordeling
Forskning	10 000	14,9 %	6 000	8 000	24 000	26,7 %
Undervisning						
Forvaltningsstøtte	57 000	85,1 %			57 000	63,3 %
Utvikling/formidling						
Forretning/service				9 000	9 000	10,0 %
Sum	67 000	100 %	6 000	17 000	90 000	100 %

Omlag 26 % av SVLs totale ressurser i 1995 ble brukt til forskning og vel 40 % av dette ble finansiert over statsbudsjettet (Budsj.I).

6.5 Oppsummering og vurdering

Gjennomgang av instituttene virksomhet viser at innretningen og omfanget av arbeidsoppgavene ved de 4 instituttene varierer. Ved NISK er forskningen dominerende og institusjonen har relativt liten aktivitet knyttet til forvaltningsstøtte. Også Planteforsk har en høg forskningsandel, men institusjonen har i tillegg en omfattende forvaltningsstøtte samt utvikling og kunnskapsformidling. NILF og SVL har relativt sett lav forskningsandel og hovedtyngden av virksomheten knyttet opp mot forvaltningsstøtte. For SVL's vedkommende innebærer dette stor grad av koordinering med sentrale veterinær- og næringsmiddelmyndigheter.

Arbeidsgruppen har kommet til at oppgavene som utføres ved NILF, NISK og Planteforsk ikke nødvendigvis må gjennomføres ved en institusjon som eies av staten. Det viktigste er at institusjonene kan drive effektivt og fleksibelt og at de har stor omstillingsevne. Allerede i dag

er det eksempler på oppgaver hvor institusjonene må være konkurransedyktige i forhold til private institusjoner. Det blir en viktig oppgave for alle instituttene å utvikle kompetansen i forhold til markedet.

SVLs virksomhet må bygge på høy kompetanse og anerkjente vitenskapelige prinsipper og det forutsettes en aktiv forskningsvirksomhet. For å sikre dyrehelse og matkvalitet under de internasjonale avtalene som Norge nå har inngått (WTO, EØS) må norske myndigheter oppfattes som troverdige. Dette forutsetter at man har et laboratoriesystem med høy kompetanse som oppfyller strenge kvalitetskrav og med en tilgjengelighet og fleksibilitet til å håndtere krisesituasjoner på en tilfredsstillende måte.

Spørsmålet er om disse betingelsene på en avgjørende måte gir føringer m.h.t. valg av organisasjonsmodell og tilknytningsform. Arbeidsgruppen er kjent med at det i andre europeiske land er valgt organisasjonsmodeller med offentlig eierskap, men gjerne med private underleverandører. Det er også forskjell på hvor tett det offentlige eierskapet knytter institusjonene til myndighetene, jf. de engelske agencies. Arbeidsgruppen erkjenner at den tette kontakten mellom myndighetene og laboratoriebaserte fagmiljøer for diagnostikk og sykdomskontroll kan trekke i retning av at denne virksomheten organiseres innenfor staten i Norge som i andre land.

Arbeidsgruppen forutsetter at forvaltningsrelaterte oppgaver og utvikling og kunnskapsformidling framover skal gjennomføres på oppdragsbasis i disse institusjonene. Den nye finansieringsstrukturen må brukes slik at det etableres klare avtaler om institusjonens ansvar og forpliktelser og økonomiske rammer i tilknytning til de ulike oppgavene.

7. Ulike modeller for organisering av institutter

Arbeidsgruppen er bedt om å utrede hvordan NILF, NISK, SVL og Planteforsk bør organiseres og finansieres, herunder tilknytningsform.

7.1 Dagens organisering- ordinære forvaltningsorgan.

NILF, NISK, Planteforsk og SVL er i dag ordinære forvaltningsorgan underlagt Landbruksdepartementet faglig og administrativt. De får dekket hovedtyngden av sine utgifter gjennom bevilgninger på statsbudsjettet (Budsjett I) og er på vanlig måte underlagt kontroll fra Riksrevisjonen. Som forvaltningsorgan er disse institusjonene omfattet av forvaltningsloven, offentlighetsloven og av Sivilombudsmannens kompetanse. Samtlige ansatte er statstjenestemenn og ansettelsesforholdet omfattes av tjenestemannsloven, tjenestetvistloven og de statlige tariffavtalene. Fast personell kan kun ansettes innenfor de stillingshjemler som Stortinget har opprettet (stillingsrammer).

Gjennom budsjettvedtak og premisser knyttet til vedtakene, kan virksomheten i institusjonen styres. Departementet kan i tillegg styre gjennom generelle instruksjoner eller ved direkte å gripe inn i enkeltsaker. Det er innført mål- og resultatstyring for institusjonene ved at departementet klargjør hvilke mål og resultatkrav som stilles til dem. Dette følges opp gjennom konsernmøter i løpet av året og resultatrapportering i budsjettproposisjonen.

Landbruksdepartementet har den 19.12.1994 fastsatt egne vedtekter for Planteforsk. Vedtektene gir m.a. regler for sammensetning og oppnevning av styre, og fastsetter styrets oppgaver. Styret har forslagsrett for tilsetting av direktør og tilsettingsmyndighet for lederstillinger forøvrig. Direktøren tilsettes av departementet. Resten av personalet tilsettes av eget tilsettingsråd.

Det er også etablert eget styre for NISK. Styret har innstillingsrett for stillingen som direktør, mens tilsettingsmyndigheten ligger i departementet. Øvrig personale tilsettes av eget tilsettingsråd i henhold til reglement.

Det er ikke etablert egne styre for NILF og SVL. Lederne for disse to institusjonene ansettes direkte av departementet. Øvrig personale ansettes av tilsettingsråd i henhold til egne tilsettingsreglement.

7.2 Alternativ til dagens organisering og tilknytningsform

Arbeidsgruppen er bedt om å finne fram til alternativer til dagens organisering som ordinære forvaltningsorgan, blant annet med sikte på å gjennomføre samme finansieringsstruktur og styringsmodell for de fire statlige instituttene.

Med tilknytningsform menes hvordan virksomheten (instituttet) er knyttet opp til overordnet virksomhet (departement). Forskjell mellom tilknytningsformer vil gjelde forhold som rettslig status, hvordan overordnet myndighet; departement, Regjering og Storting kan utøve styring, medarbeidernes rettslige stilling, statens økonomiske ansvar osv.

I NOU 1989:5 En bedre organisert stat (Hermansen-utvalget) er de ulike tilknytningsformene skjematisk inndelt i 3 hovedgrupper:

1. Forvaltningsorganer
  - Ordinære forvaltningsorganer
  - Forvaltningsbedrifter
  - Forvaltningsorganer med særskilte fullmakter
- 2: Statseide selskaper og statlig selskapsdeltagelse
  - Statsaksjeselskaper
  - Statlig deltagelse i aksjeselskaper
  - Statselskaper organisert etter statselskapsloven av 25.06.1965, senere avløst av lov om statsforetak av 30.8.1991
  - Statselskaper organisert etter særlover
3. Stiftelser m.m.
  - Egentlige stiftelser
  - Stiftelseslignende organer

I det følgende vil det bli gitt en beskrivelse av særtrekk og forskjeller mellom tilknytningsformene forvaltningsorgan med særskilte fullmakter, statsaksjeselskap, statsforetak og stiftelse, samt gitt noen eksempler på bruk av de ulike tilknytningsformene.

7.2.1 Forvaltningsorgan med særskilte fullmakter

Et ordinært forvaltningsorgan er del av staten som juridisk person underlagt Stortingets, Regjeringens og vedkommende departements instruksjonsmyndighet. Vedkommende statsråd er til enhver tid både politisk og konstitusjonelt ansvarlig for organets handlinger og vedtak. Det omfattes av forvaltnings- og offentlighetsloven, er underlagt Sivilombudsmannens kompetanse, får sine finansielle ressurser gjennom Stortingets bevilgninger og er underlagt Riksrevisjonens kontroll. Dette innebærer bl.a. at overordnede politiske organer fullt ut styrer aktiviteten i forvaltningsorganet, og det er f.eks. ikke tillatt å ta opp lån.

De ansatte er statstjenestemenn og omfattes av tjenestemanns- og tjenestetvistloven og statens avtaleverk (Hovedavtalen, -tariffavtalen og særavtaler).

Forvaltningsorganformen brukes for statlig virksomhet som stiller store krav til politisk og konstitusjonell kontroll og ansvar. Forvaltningsorganet må derfor være underlagt mulighet for styring fra overordnet politisk ansvarlig hold, også når det gjelder den løpende driften, f.eks. gjennom budsjettssystemet, stillingshjemmelsystemet, regelverket på personal- og lønnsiden, målstyring.

Forvaltningsorganer kan få unntak fra deler av ovennevnte regelverk. Det kan dreie seg om unntak fra Stortingets, Regjeringens og departementets instruksjonsmyndighet, fra visse deler av offentlighets- og forvaltningsloven, fra tjenestemannsloven, statlig arbeidsgiveransvar og personalforvaltningen eller fra Bevilgningsreglementet.

Denne modellen kalles **forvaltningsorgan med særskilte fullmakter**.

Et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter er en del av staten som juridisk person og staten har et generelt ansvar for organisering, finansiering og overordnet styring selv om organet kan være plassert utenfor den egentlige statsforvaltningen med særlig selvstendig ansvar og frihet med hensyn til økonomiforvaltning, ressursdisponering og intern organisering. Statsråden vil imidlertid fortsatt være politisk og konstitusjonelt ansvarlig for organet overfor Stortinget. Det finnes forøvrig ingen klare rettsregler for denne organisasjonsformen. Begrunnelse for fullmakter eller avvik fra den ordinære forvaltningsorganmodellen vil normalt være knyttet til virksomhetens art. Dersom virksomheten medfører en stor grad av selvstendighet, f.eks. forskning eller den har et særskilt behov for selvstendighet, kan et slikt avvik være hensiktsmessig.

I NOU 1989:5 (Hermansensutvalget) er forvaltningsorgan med særskilte fullmakter "definert" som statlige virksomheter der bevilgningene blir gitt på 50-poster (f.eks. Forskningsrådet, statlige fond osv.) Tilknytningsformen er i all hovedsak mest "laget" ut fra den virkelighet som de 5 daværende forskningsrådene opererte innenfor. Organisering som forvaltningsorgan med særlige fullmakter benyttes for virksomheter der det ligger til rette for betydelig faglig og verdimessig autonomi i forhold til statsmyndighetene. Løpende styring fra overordnet myndighet er tonet ned, og sentrale myndigheter avstår fra direkte utøvelse av instruksjonsmyndighet ved overordnet regelverk eller praktisering av den overordnede styringen.

Det finnes ingen retningslinjer som fastlegger hvilken fullmakter som skal gjelde ved etablering av denne type forvaltningsorgan. Dette blir vurderert i hvert enkelt tilfelle og fullmaktene blir fastlagt i vedtektene for vedkommende organ. Det er således mulig å "spesial-designe" en modell som passer for vedkommende virksomhet. De mest brukte unntakene gjelder fullmakt til å opprette stillinger og fritak fra bruttobudsjetteringsprinsippet.

Eksempel på forvaltningsorgan med særskilte fullmakter er Norges forskningsråd som har fått unntak fra stillingshjemmel- og bruttobudsjetteringssystemet og fra div. bestemmelser i forvaltningsloven, samt at tjenestemannsloven og statens arbeidsrettslige avtaleverk ikke gjelder. Et annet eksempel er Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) som har til formål å drive forskning og utvikling for Forsvarets behov. Begrunnelsen for å organisere dette som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter underlagt Forsvarsdepartementet, var ønske om en nærhet til Forsvaret for bedre å kunne ivareta rollen som rådgiver for den politiske og militære ledelse. Rådgiverrollen utøves gjennom utpregede forvaltningsfunksjoner som f.eks. bidrag til utarbeidelse av stortingsdokumenter og Forsvarets planverk, utarbeidelse av høringsuttalelser, anskaffelsesplaner, vurdering av våpen- og sambandssystemer osv. Forsvarets forskningsinstitutt er spesielt pålagt å holde seg underrettet om trekk ved den vitenskaplige utvikling som kan påvirke forutsetningen for sikkerhetspolitikken eller forsvarsplanleggingen og ta initiativ til at slik innsikt blir meddelt Forsvarets politiske og militære ledelse. Gjennom vedtektene er FFI pålagt å samarbeide med landets øvrige vitenskaplige institusjoner i den utstrekning det er rasjonelt, og sikkerhetsmessige forhold tillater det. Ved omorganiseringen av FFI la en videre vekt på å kunne skape den nødvendige selvstendighet og frihet i strategisk planlegging, målstyring og rasjonell og fleksibel ressursutnyttelse i et forsknings- og utviklingsmiljø.

Det er opprettet eget styre for instituttet der brukerne er representert (2 av 7 medl.). Styret, som oppnevnes av Kongen, er FFI's øverste organ og er ansvarlig for instituttets virksomhet. Sammensetningen av styret er ikke fastlagt i vedtektene, utover at det stilles krav om innsikt

og erfaring, og at departementet skal innhente råd fra Forsvarets forskningspolitiske råd (FFR) ved behandling av saken. Styret har et særlig ansvar for gjennomføringen av departementets langsiktige forvaltningsoppdrag og tilpasning og styring av den samlede virksomheten. Prinsipielle spørsmål som måtte oppstå i FFI's arbeid, og som er av en slik karakter at de krever en politisk avklaring, skal i følge vedtektene legges fram for FD. Styret er tillagt ansettelsemyndigheten for ledelsesgruppen (ca. 15. personer), og har forslagsrett for instituttets direktør som utnevnes av Kongen i statsråd etter innstilling fra Forsvarsdepartementet. Øvrig personell tilsettes av tilsettingsråd. Tjenestemannsloven gjelder fortsatt, men det er forhandlet fram en del unntak fra det statlige regelverket for personalpolitikken. Styret skal holde FD orientert om de planer som ligger til grunn for instituttets totale budsjett og den samlede virksomheten. Instituttets rådgivende funksjon overfor Forsvarets politiske og militære ledelse utøves av administrerende direktør, ikke av styret.

Forsvarets forskningsinstitutt følger de nye retningslinjene for statlig finansiering av forskningsinstitutt med basisbevilgning og bevilgning som tilskudd til forvaltningsoppdrag direkte over statsbudsjettet. Forslag til basisbevilgning blir fremmet av Forsvarsdepartementet etter at styret for FFI har innhentet råd fra Forsvarets forskningspolitiske råd. Instituttet er unntatt fra Bevilgningsreglementet og har et selvstendig budsjett og regnskap utenfor statsregnskapet. Styret beslutter om FFI's årlige budsjett og avlegger regnskap til eieren (FD). Instituttets regnskap er altså ikke en del av statsregnskapet, men føres i henhold til prinsippene i regnskapsloven med periodisering av kostnader, avskrivninger, fondsavsetninger og kapitalisering av inventar og utstyr m.m. Det er ikke adgang til å ta opp lån. Instituttet er underlagt Riksrevisjonen og avleverer årsregnskap til Forsvarsdepartementet. Regnskapet blir ikke forelagt Stortinget.

Forsvarets bygningstjeneste som også er et forvaltningsorgan under Forsvarsdepartementet, har ved omorganisering i 1995 fått visse utvidede fullmakter i forhold til bevilgningsreglementet og kan nettobudsjettere virksomheten (over 24-post). Dette innebærer at de samlede driftsutgifter tilpasses påregnede driftsinntekter og (grunn-)tilskudd fra departementet i form av et nullbudsjett. Instituttet er en del av statsbudsjettet/-regnskapet.

Ved behandlingen av St.prp. nr. 1 Vedlegg I (1995-96) sluttet et flertall av KUF-komiteens medlemmer seg til departementets forslag om å slå sammen de sosialpolitiske instituttene til et nytt institutt som skal utgjøre en juridisk enhet med felles budsjett, administrasjon og styre, jfr. Budsj-innst. S.nr. 12. Tillegg nr. 1 (1995-96). Instituttet vil bli organisert som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter administrativt underlagt KUF. Fullmaktene gjelder særlig fritak fra det statlige stillingshjemmelsystemet og fritak fra bruttobudsjetteringsprinsippet. Bevilgningen til driften (både forsknings- og forvaltningsoppgaver) vil bli gitt over en 50-post. Regnskapet skal revideres av Riksrevisjonen. Styret skal utarbeide årsregnskap og -melding som skal sendes KUF. De ansattes tilsettingsforhold skal reguleres etter tjenestemannsloven. Tilknytningsformen ble ifølge St.prp. nr. 1 for 1995-96 valgt fordi den på en fleksibel måte ivaretar behovet for å sikre sentrale forskningsområder. Instituttet vil følge de nye retningslinjene for finansiering av forskningsinstitusjoner.

Etter planen skal det nye instituttet etableres fra 1.7.1996 og KUF er i ferd med å utarbeide en proposisjon for å kunne foreta de nødvendige budsjett-tekniske endringer/tilpasninger. Instituttet vil få et styre på 8 personer oppnevnt av KUF etter samråd med Barne- og familiedepartementet og Sosial- og helsedepartementet. KUF oppnevner også styrets leder. To

av representantene i styret foreslås av og blant de ansatte. Utover dette vil vedtektene ikke gi noen føringer m.h.t. styresammensetning, men det forutsettes en balanse mellom forskere og brukere med innsikt i instituttets arbeidsområde. Styret skal ha den overordnede faglige og administrative ledelse av instituttet. KUF vil ansette direktør etter innstilling fra styret, resten av personalet ansettes av styret.

7.2.2 Statlig aksjeselskap

Et statlig aksjeselskap er et eget, selvstendig rettssubjekt med ansvar for sin egen virksomhet innenfor rammen av lovverket. Den generelle instruksjons- og organisasjonsmyndigheten som de politiske myndigheter har overfor forvaltningsorgan gjelder ikke for statseide selskaper. Forholdet mellom staten og aksjeselskapet (heleid eller deleid) er et eierforhold hvor den statlige styringen og kontrollen må følge de reglene som er fastsatt i aksjeloven. Statens økonomiske ansvar er i utgangspunktet begrenset til kapitalen som er skutt inn. Selskapet kan derfor slå konkurs når vilkårene ellers er til stede.

Aksjeloven gir nærmere regler for selskapets ledelsesorganer og for deres myndighetsutøvelse. Statens styring med et statlig aksjeselskap skjer gjennom generalforsamlingen som er selskapets øverste myndighet. Generalforsamlingsfunksjonen utøves av vedkommende statsråd eller den embetsmann som fullmakten delegeres til. Generalforsamlingen skal bl.a. gjøre vedtak om utdeling av utbytte og fastsettelse av resultatregnskap og balanse, og utnevne medlemmer til styret. Generalforsamlingen kan også gi spesielle retninglinjer til styret og den daglige ledelsen. Slike retninglinjer vil ofte være av generell karakter og ha sammenheng med selskapets sektorpolitiske målsettinger. I den daglige driften bør det derimot være en viss distanse mellom staten som eier og selskapet. Bedriftsforsamlingen fører tilsyn med styrets og administrerende direktørs forvaltning av selskapet. To tredjedeler av medlemmene i bedriftsforsamlingen oppnevnes av generalforsamlingen (dvs. statsråden), mens en tredjedel oppnevnes av de ansatte. Det er bedriftsforsamlingen som normalt fatter vedtak om saker som gjelder investeringer, rasjonaliseringer eller innskrenkninger etter forslag fra styret. Disse vedtakene kan overprøves av Kongen.

Aksjeloven angir også nærmere innholdet i selskapets vedtekter. I enkelte statlige aksjeselskaper har man valgt å legge inn et eget punkt som krever at styret skal forelegge for generalforsamlingen saker som antas å ha politisk eller prinsipiell betydning.

For heleide statlige aksjeselskap er det i aksjeloven gitt enkelte særbestemmelser, bl.a. velges styret av generalforsamlingen selv om selskapet har bedriftsforsamling. For aksjeselskap der staten er deleier må de statlige eierinteressene utøves gjennom deltagelse på generalforsamlingen, og vedtak i selskapenes styrende organer kan ikke bringes inn til overprøving i Stortinget. Men hvis det gjelder beslutninger som i vesentlig grad vil endre statens engasjement, er det Stortinget som har den reelle avgjørelsesmyndighet. Staten kan i prinsippet yte tilskudd til driften med nærmere angitte vilkår for bruk av tilskuddet.

Aksjeselskapsformen egner seg godt som grunnlag for å regulere organisatorisk samarbeid på ulike områder, både mellom flere offentlige og mellom offentlige og private virksomheter. Primært egner aksjeselskapsformen seg til forretningsmessig orientert næringsvirksomhet og tjenesteyting. I kraft av statens eierskap gir formen et godt grunnlag for strategisk styring.

Av de 61 instituttene som idag følger de nye retningslinjene for statlig finansiering av forskningsinstitutt, er 9 aksjeselskaper. Ingen av disse er organisert som statsaksjeselskaper, men eies av andre forskningsutførende institusjoner. (f.eks. Akvaforsk av NLH/NVH, SINTEF, NORUT) Aksjeselskapsformen er ryddig m.h.t. styring og derfor velegnet innenfor konsern.

7.2.3 Statsforetak

Statsforetaksmodellen ble etablert ved egen lov av 30.8.1991 og brukes fortrinnsvis hvis et statlig engasjement i forretningsmessig virksomhet også er et virkemiddel til å realisere sektorpolitiske mål. Styringsmessig kan statsforetak betraktes som en mellomting mellom forvaltningsbedrift og statsaksjeselskap. Organisasjonsformen gir departement og regjering en noe større adgang til sektorpolitisk styring enn for aksjeselskap, samtidig som foretaket får tilstrekkelig frihet til å ivareta forretningsmessige hensyn i en konkurransesituasjon.

Statsforetak skiller seg fra aksjeselskap ved at det ikke kan ha andre eiere enn staten, jfr. lovens § 1, i motsetning til aksjeselskap der aksjene oftest er spredt på et stort antall eiere. Et statsforetak kan heller ikke åpne gjeldsforhandlinger eller slås konkurs. Staten har påtatt seg de økonomiske forpliktelser ved en eventuell avvikling av foretagende. For å sikre at departementet blir trukket inn i avgjørelse av saker av vesentlig betydning for foretakets formål eller som i vesentlig grad vil endre virksomhetens karakter, har styret plikt til å legge slike saker fram for departementet. På denne måten blir departementets styringsadgang i forhold til viktige sektorpolitiske mål formalisert og sikret. Departementet har også rett til å foreta undersøkelser i foretaket dersom det foreligger særlige grunner, jfr. reglene om gransking i § 43. Et statsforetak kan bare ta opp lån eller gi garantier begrenset til et nivå som har dekning innenfor verdien av foretakets eiendeler. Loven åpner også for at vedtektene for foretaket kan gi ytterligere begrensninger på adgangen til å ta opp lån. Staten som eier kan stille krav om avkastning på investert kapital og utbetaling av utbytte.

Statsforetaket skal ledes av et styre og en adm. dir. Departementet utøver den øverste myndighet gjennom foretaksmøtet som har mange likhetstrekk med generalforsamlingen i et aksjeselskap. Foretaksmøtet fastsetter foretakets resultatregnskap og balanse og gjør vedtak om utbytte. Styret oppnevnes av foretaksmøtet som også normalt utpeker styrets leder og nestleder. De ansattes representasjon i styret og bedriftsforsamlingen følger de samme regler som i aksjeloven. I et statsforetak er det styret som avgjør saker som gjelder investeringer av betydelig omfang, eller saker som gjelder betydelig rasjonalisering eller omlegging av drift, og ikke bedriftsforsamlingen, slik tilfelle er i aksjeselskap. Bedriftsforsamlingen i et statsforetak vil først og fremst være et organ med kontrollerende og rådgivende funksjon. Da statsforetaket er et eget rettssubjekt, vil statsrådets konstitusjonelle ansvar omfatte eieroppgavene. På denne måten får ledelsen av foretaket et definert ansvar i driften av statsforetaket. Riksrevisjonens kontroll er også begrenset til eierdisposisjonene.

Statsforetaksloven har spesielle regler for omdanning av statlig virksomhet til statsforetak. Også forvaltningsorgan kan omdannes til statsforetak. Omdanningen skjer ved at eiendeler, rettigheter og forpliktelser som helhet overføres til statsforetaket uten at fordringshavere e.a. kan gjøre innsigelser. For at arbeidstakerne ikke skal komme dårligere ut etter omdanningen, er det i loven fastlagt at tjenestemannslovens regler om fortrinnsrett til annen statsstilling og reglene om ventelønn, skal gjelde som en overgangsordning. Varigheten av overgangsordningen bestemmes av vedkommende departementet og skal angis i

stiftelsesdokumentet. Bortsett fra disse spesialreglene blir arbeidforholdene i et statsforetak regulert av arbeidsmiljø- og arbeidstvistloven. Vedtak om opprettelse av et statsforetak må treffes av Kongen i statsråd. Også vedtak om oppløsning og om sammenslutning med annet statsforetak må treffes av Kongen i statsråd.

Det tidligere Direktoratet for statens skoger ble i 1992 omorganisert og etablert som et statsforetak, Statsskog SF. Ved valg av organisasjons- og tilknytningsform la en særlig vekt på følgende fire hovedhensyn:

- Hensynet til politisk styrbarhet
- Hensynet til klar ansvarsfordeling
- Hensynet til de ansattes medbestemmelsesrett
- Hensynet til omstillingsevne og effektivitet

Landbruksdepartementet har relativt gode erfaringer med den nye organisasjonsformen Statsskog SF. Statsskog har vært gjennom en vellykket omstillingprosess og forholdet mellom styret og foretaksmøtet synes å ha funnet sin form. Styrets forslag til utbytte er blitt endret av foretaksmøtet, og det har også blitt avviklet ekstraordinære foretaksmøte p.g.a. endrete rammebetingelser for selskapets virksomhet. Det legges vekt på ryddige formelle forhold i kommunikasjonen mellom departementet og foretaket.

Statsskog SF utøver også forvaltningsmyndighet hjemlet i lov og får tilskudd over statsbudsjettet til denne virksomheten. Selskapet er gitt begrenset fullmakt til salg av eiendom. Utbytte fra Statsskog tas til inntekt over statsbudsjettet, og i forbindelse med dette blir det gitt informasjon om virksomheten og årsregnskapet.

Andre eksempler på statsforetak er Statnett SF og Statkraft SF. SND er fra 1.1.1993 organisert som et statsforetak, men etter en egen lov. NOE opplyser at erfaringen med omorganiseringen til SND er gode. Selskapet er kommet på "armlengdes" avstand til departementetsom ikke lenger er inne i behandling av enkeltsaker og heller ikke er klageorgan. Departementet styrer gjennom overordnede retningslinjer i foretaksmøte og gjennom tildelingsbrev og spesielle retningslinjer for de enkelte ordningene. Med bakgrunn i formålsparagrafen har styret for SND fastsatt overordnede mål for virksomheten. Staten som eier fastsetter krav om utbytte i selskapet. Det har etter etableringen vært stor oppmerksomhet rundt SND's virksomhet. Styret og administrasjonen har fulgt den linjen at SND ikke skal delta aktivt i den næringspolitiske debatten som berører SND og rammebetingelsene for virksomheten.

7.2.4 Stiftelse

Stiftelse som organisasjonsform kjennetegnes av at den er en selveiende og selvstendig enhet og ikke en del av staten i rettslig forstand. Den har heller ikke private eiere. Dette innebærer også at en stiftelse er et eget rettssubjekt. Stiftelsesformen er en forholdsvis enkel rettslig organisasjonsform som i sin tid ble utviklet for å ivareta behovet for en binding av private formuer til bestemte formål. Det er relativt få formkrav knyttet til den, noe som kan medføre at det kan oppstå uklarheter ved f.eks. fortolkning av formålet, avveining av ulike interesser ved styringen av stiftelsen, relasjoner mellom stiftelsen og offentlige myndigheter osv.

Stiftelsesformen er lovregulert ved stiftelsesloven av 23.5.1980 nr. 11. (St.1.)

De grunnleggende krav for at en virksomhet skal kunne være en stiftelse etter loven, er:

- at den er en reelt selveiende institusjon og et selvstendig rettssubjekt,
- at det eksisterer et grunnfond for stiftelsens virksomhet,
- at det er fastlagt et formål for virksomheten, jfr. St.l. § 2.

Når stiftelsen er endelig opprettet, så er det stiftelsen selv som eier de avsatte midlene, avkastningen og andre verdier som virksomheten skaper. For offentlige stiftelser må grunnkapitalen være minst kr. 200 000 og den skal være urørlig. For private stiftelser har loven ingen grense for grunnkapital.

Formålet for anvendelse av stiftelsens midler må være av ideell, humanitær, sosial, utdanningsmessig, økonomisk eller annen art. Offentlige stiftelser må ha en viss offentlig interesse. For at en stiftelse skal regnes som næringsdrivende må den enten drive næringsvirksomhet selv eller ha kontroll over andre som driver slik virksomhet. Hverken stifteren eller andre kan fritt endre formålet for en stiftelse, og de som utøver stiftelsens virksomhet er bundet til å følge det.

Stiftelsesloven bestemmer videre at stiftelsen skal ha et styre og vedtekter, gir regler om møtebok, regnskapsføring og revisjon. Styret har ansvaret for virksomheten og representerer stiftelsen utad.

Loven skiller mellom "offentlige" og private stiftelser. En "offentlig" stiftelse i lovens forstand er en stiftelse som er offentlig stadfestet av fylkesmannen. Offentlig stiftelse må ha et almenntilrettelagt formål, er undergitt offentlig (dvs. av fylkesmannen) tilsyn med at formålet følges opp, at verdien forvaltes fornuftig og at det føres regnskap osv. Et viktig element i tilsynsordningen er at en offentlig stiftelse ikke kan overdra eller behefte sine faste eiendommer eller oppta lån uten fylkesmannens samtykke.

En "offentlig" stiftelse i stiftelseslovens forstand er derfor noe helt annet enn uttrykket offentlig organ. Begrepene offentlig henholdsvis privat stiftelse refererer ikke til hvem som har opprettet stiftelsen eller hvem som forvalter den. Også stiftelser som er opprettet av et offentlig organ vil være en privat stiftelse når den ikke er offentlig stadfestet. Stiftelsesloven har ingen bestemmelse som pålegger en stiftelse å bli en offentlig stiftelse, det er mer et tilbud fra det offentlige side og forutsetter en søknad fra stifteren eller stiftelsens styre. I praksis er det først og fremst stiftelser som opprettes av private som det er aktuelt å få offentlig stadfestet.

Skillet mellom offentlig og private stiftelser går på tvers av skillet mellom næringsdrivende og ikke-næringsdrivende stiftelser. På grunn av de strenge bestemmelsene som er gitt i forskrift til stiftelsesloven når det gjelder forvaltning og plassering av midlene til en offentlig stiftelse, vil det ifølge kommentarutgaven av stiftelsesloven være lite aktuelt å få offentlig stadfestelse for en næringsdrivende stiftelse.

Førsteamanuensis Inger Johanne Sand har i notat til Landbruksdepartementet sagt at etter hennes mening bør offentlige myndigheter bruke offentlige stiftelser når først stiftelsesmodellen velges. Offentlige stiftelser skal ha et formål av en viss interesse, jfr. St.l. § 16 fylkesmannen fører tilsyn med stiftelsens regnskaper. Private stiftelser er normalt underkastet mindre omfattende tilsyn og kontroll, og bør primært brukes til mer begrensede formål, iflg. Sand. Ingen av stiftelsene som går inn under retningslinjene for statlig finansiering av forskningsinstitutter, er offentlige stiftelser.

Stiftelser som driver næringsvirksomhet er langt på vei underlagt samme regelverk for hvordan virksomheten skal utøves som et aksjeselskap gjennom bestemmelser i regnskaps- og aksjeloven. Bl.a. har de ansatte samme rett til representasjon som i aksjeselskaper. Et viktig punkt er her at den eller de personer eller organer som etter stiftelsens vedtekter oppnevner styrets medlemmer, får delvis samme funksjon som generalforsamlingen i et aksjeselskap, jfr. aksjelovens bestemmelser om selskapets ledelse og årsoppgjør. Stiftelsesloven stiller ikke noen vilkår for etablering av næringsdrivende stiftelse, heller ikke noen krav om offentlig tillatelse. Ved vurdering av om en stiftelse skal betraktes som næringsdrivende, må en vurdere om det gjelder utøvelse av virksomhet av økonomisk karakter. For skatte- og momsspørsmål vil virksomhetens karakter være avgjørende.

Stiftelsesformen blir ofte benyttet for virksomheter som ligger i gråsonen mellom næringsvirksomhet og virksomhet av allmennnyttig karakter, f.eks, undervisnings- og forskningsvirksomhet. I en sak fra des. 1986 har Justisdepartementet kommet til at stiftelse som driver undervisnings- og forskningstjenester er å anse som næringsdrivende etter stiftelsesloven. Ved avgjørelsen ble det bl.a. lagt vekt på antall ansatte, på den totale økonomiske aktiviteten, statstilskuddets andel av de samlede driftsinntekter og på at det skulle betales vederlag for undervisnings- og forskningstjenester fra stiftelsen.

For næringsdrivende stiftelser stiller loven krav til minste innbetalte grunnkapital (§25) og innholdet av vedtektene (§27), særlige regler om styre, forretningsfører, revisjon og regnskapsførsel, og om arbeidstakerrepresentasjon. En privat, næringsdrivende stiftelse skal meldes både til fylkesmannen og til Foretaksregisteret, samt sende inn regnskapet til begge disse instansene og er også underlagt Fylkesmannens granskingsplikt. Ut fra dette må det kunne hevdes at myndighetene har like gode kontrollmuligheter med en privat, næringsdrivende stiftelse som en offentlig stadfestet ikke-næringsdrivende stiftelse. En viktig forskjell ligger imidlertid i at en privat næringsdrivende stiftelse ikke trenger samtykke fra fylkesmannen for å oppta lån eller pantsette eiendommer. Stiftelse kan omdannes i de tilfeller hvor formålet er blitt umulig, meningsløst eller åpenbart ufornuftig å etterleve. Søknad om omdanning kan fremmes av stifteren eller av stiftelsens styre.

Det legges til grunn at verken styret eller stifteren har noen ubetinget vetorett i omdanningsspørsmål, loven fastsetter kun at de har anledning til å uttale seg. Likevel må det forutsettes at uttalelsene fra stifteren eller stiftelsens styre tillegges meget stor vekt, og at det bare unntaksvis kan foretas en omdanning som styret eller stifteren er uenig i. Fortolkningen av disse lovreglene har betydning ved vurderingen av om staten som stifter har innflytelse over, eller styring av, framtidige organisasjonsendringer. Staten vil også kunne utøve innflytelse i slike spørsmål gjennom påvirkning av styrerepresentanter og ved endring i bevilgningsforutsetningene.

Stiftelser som er opprettet av staten, eller som har en definert tilknytning til staten, omfattes ikke av statens gjennomgående regelverk for forvaltningen (forvaltnings- /offentlighetslov, tjenestemannslov, budsjettreglement og statens tariffavtaler). Men dersom en stiftelse gis kompetanse til å utøve offentlig forvaltning, vil forvaltnings- og offentlighetsloven gjelde for denne delen av virksomheten.

Staten kan gi bevilgninger til frittstående stiftelser, enten faste årlige beløp eller enkeltstående bevilgninger og med samme vilkår for bruken som til forvaltningsorganer. Normal gis imidlertid slike bevilgninger som rundsumbevilgninger til bestemte formål.

Riksrevisjonens kompetanse omfatter i utgangspunktet ikke private stiftelser, men Riksrevisjonen har kontroll med statlige bevilgninger som slike stiftelser måtte få.

De viktigste styrings- eller påvirkningsmåter overfor stiftelser er lovgivning, utforming av vedtekter, deltagelse i valg av styringsorgan og vilkår i forbindelse med bevilgninger. Ved spesiell lovgivning, eventuelt også forskrifter, kan en stiftelse langt på vei styres av de politiske myndighetene slik at det i realiteten ikke blir særlig stor forskjell på statens muligheter til å styre en stiftelse og til å styre et forvaltningsorgan.

Staten kan opprette stiftelse når det foreligger et ønske om å sette i gang en bestemt type aktivitet uten at staten ønsker å ta ansvaret for den videre virksomheten og driften. Staten kan likevel opprettholde en form for løpende styring av stiftelsen gjennom vilkår knyttet til bevilgninger og ved oppnevning av styringsorgan og fastsetting/endring av vedtekter. Men dersom disse mekanismene blir utnyttet for sterkt kan det stilles spørsmål ved om stiftelsen er reell. Et viktig kriterium i en slik vurdering er om staten må ansees for å ha påtatt seg det reelle økonomiske ansvaret for virksomheten. Om en stiftelse er reell eller en forlengelse av forvaltningsorgan får først og fremst betydning for spørsmålet om økonomisk ansvar for staten og for anvendelse av forvaltnings- og offentlighetsloven. Videre vil det ha betydning for statsrådets eller Regjeringens konstitusjonelle ansvar for virksomheten og for anvendelsen av tjenestemannsloven og statens tariffavtaler.

Av de 61 instituttene som følger de statlige retningslinjene for forskningsinstitutter er 33 stiftelser. De fleste nye forskningsmiljøer etableres som stiftelser. Både Norges forskningsråd, KUF og nåværende institutter som er stiftelser, anbefaler denne organisasjonsformen for forskningsinstitutt.

Landbruksdepartementet har i løpet av de siste 10-25 årene deltatt i etablering av mange stiftelser og/eller har indirekte et medansvar for finansieringen av dem. Dette gjelder Matforsk, Jordforsk, Stiftelsen Godt norsk, Norsk Rikstoto, Norsk hestesenter, Norsøk, og Senter for bygdeforskning ved Allforsk.

7.3 Oversikt over tilknytningsformer/ forskjeller mellom tilknytningsformer

	<i>Forvalt.organ m. særskilte fullm.</i>	<i>Statsforetak</i>	<i>Aksjeselskap</i>	<i>Stiftelse</i>
Anvendelsesområde mht. tilknytningsform	Av 61 under de nye retn.linjer er 17 statlige, 2 med særskilte fullmakter	Statsskog SF, Statsnett SF, Statskraft SF (SND- Egen lov)	Av 61 under retn.linjene er 9 A/S-er. Ingen inst.er org. som stats a/s, men eid av andre forskningsutf. enheter (f.eks. Sintef)	Av 61 under retnl. er 33 stiftelser. De fleste nye etableres som stiftelser.
Rettslig status	Del av staten Statsråden kons. ansvarlig (omfanget kan være uklart)	Eget rettssubjekt Statlig eieransvar	Eget rettssubjekt Statlig eieransvar Statsråden er generalforsaml. i stats-a/s.	Eget rettssubjekt Selveiende Statsråd ansv. for spes. oppg. (styreoppn.. vedtekter. vilkår knyttet til bev.)
Statlig styring av løpende virksomhet	Avheng. av gitte fullmakter Gj. vedtekter Styreoppnev. n.	Som eier. Saker av vesentlig betydn. Gj. vedtekter Styreoppnev. n.	Som eier i et stats-a/s, gjen.. vedtekter Styreoppnev. n.	Vilkår ved bev. Stiftelseakten Styreoppnevning Vedtekter
Statlig styring ift. framtidige org. endringer	Full styring	God styring i kraft av eierskap	God styring hvis majoritetseier	Problematiske. Indirekte gj. styrerepr. og bevilgn.
Finansiering/ Økonomistyring	Avheng. av gitte fullmakter (Nettobud./utenf. statsregnskap) Riksrevisjonen Kan virke meget rigid hvis fullm. ikke er tilfredst.	Selvstendig økonomi Event. reg. av prinsipper (takster o.l.) Kan ikke gå konkurs. Begr. låneadgang	Selvstendig økonomi Stor fleksibilitet	Selvstendig økonomi. Fondsoppbygg. Låneopptak for private stiftelser. Riksrevisjon av statlige midler
Samarbeid med andre	Vurdert organisatorisk; Minst velegnet	Velegnet, men samarbeidsp. får ingen formell innflytelse	Velegnet, også ved event. deleierskap	Velegnet, delta som stiftere + styrerepr.
Undervisnings-samarbeid	Velegnet	Velegnet	Velegnet	Velegnet
Potensiale for brukerfin.	Avhenger av fullmakter	Velegnet	Velegnet	Velegnet

	<i>Forvalt. organ m. særligskilte fullm.</i>	<i>Statsforetak</i>	<i>Aksjeselskap</i>	<i>Stiftelse</i>
Faglig uavhengighet	Avhenger av fullmaktene Uklar	"Mellomsituasjon"	Klart definert, jfr. aksjeloven	Klart definert
Skille politiske føringer og faglig ansvar	Uklart	Mellomsit.	Klart definert Eierpåvirkning	Klart skille mellom politikk/forvaltning og faglig ansvar
Fleksibilitet	Avhengig av fullmaktene	Stor	Stor	Stor

Personalpol. forhold:	<i>Forvalt.organ m. særskilte fullm.</i>	<i>Statsforetak</i>	<i>Aksjeselskap</i>	<i>Stiftelse</i>
Status	Avhengig av adm. fullmakter (Staten arbgiv.)	Foretaket er arb.giver Arb.miljølov Arbeidstvistlov	Selskapet er arb.giver Arb.miljø- og arb.tvistlov	Stiftelsen er arb.giver Arb.miljø- og arb.tvistlov
Oppsigelsevern ved faste still.	Tjenestemannsloven gir best vern. rett til ventelønn, lengre fortrinnsrett osv.	Arb.miljølov gir ikke like godt vern, men det kan avtales overgangsordn. Egne regler for omdanning til statsforetak. Fortrinnsrett og ventelønn gjelder	Arb.miljølov gir ikke like godt vern, men det kan avtales overgangsordn.	Som aksjeselskap
Adgang til midlertidige still.	Tjenestmannslov gir videre adgang enn arb.miljøl.	Arbml. gir ikke adgang, men vil bli foreslått endret, og gi unntak bl.a.for forskerstillinger	som statsforetak	som statsforetak
Twister	Forhandlingsrett til definerte hovedsammenslutninger	Arb.tvistloven gir forhandlingsrett til flere enn hovedsammensl.	som statsforetak	som statsforetak
Arb.giver foren. (hvis statlig tilknytning.)	Staten	NAVO	NAVO	NAVO
Medlemskap i Statens pensjonskasse	Obligatorisk, men kan lages unntak	Om ønskelig	Even. kun i statsaksjeselsk.	som statsforetak
Låneordninger i Statens pensjonskasse	Obligatorisk, men kan lages unntak	Om ønskelig	Event. kun i stats-a/s som statsforetak	som statsforetak
Ansatte medl. i besluttede organer	Nei. (men praksis at ansatte deltar i styret)	Ansatte repr. i styret og i bedriftsforsaml..	Ansatte repr. i styre og bedriftsforsaml.	Rett til styrerepr. i næringsdr. stiftelser. Kan ellers fastsettes i vedtektene
Tillitsmannsordn.	Hjemlet i Hovedavtalen	Må avtales. Avtalt i LO/NHO hvavt.	Som statsforetak	Som statsforetak
Forhandlingsrett, drøftelsesrett	I visse sp.mål, jfr. hovedavt. § 17 og 18	Kan avtales, men ikke vanlig	Som statsforetak	Som statsforetak

7.4 Kriterier og retningslinjer for valg av framtidig organisasjonsmodell

7.4.1 Generelt om valg av tilknytningsform

Gjennom valg og utforming av tilknytningsform legges grunnlaget for hvordan en virksomhet kan styres fra det overordnede politiske nivået. Samtidig bestemmes også hvilken føringer som skal legges på virksomheten, kommunikasjon med andre virksomheter, regelverk som skal gjelde osv. Dermed fastlegges også den selvstendige handlefriheten for virksomheten på forskjellige områder. Men det er her viktig å skille mellom den formelle og den reelle handlingsfriheten/styringen. Den faktiske styringen av virksomheten er neppe fastlagt og bestemt på en entydig måte gjennom plassering i en bestemt tilknytningsform.

I St.meld. nr. 35 for 1991-92 Om statens forvaltnings- og personalpolitikk er det trukket opp retningslinjer for valg av tilknytningsform. Regjeringen har her sagt at staten i hovedsak bør organisere sin virksomhet som statlig forvaltningsorgan. Videre har Regjeringen gitt uttrykk for at stiftelser og stiftelseslignende organer bare bør brukes unntaksvis og i særlige tilfeller. Forvaltningsorganformen, som innebærer at vedkommende institusjon er direkte underlagt statsrådets konstitusjonelle ansvar, bør brukes ved de tradisjonelle statsoppgavene der staten både har det økonomiske ansvaret, og ansvaret for at oppgavene løses i samsvar med de politiske mål og prioriteringer.

Som hovedregel anbefalte Regjeringen i St.meld. nr. 35 (1991-92) å velge forvaltningsorgan med særskilte og vide fullmakter når det gjelder institusjoner som staten tar det politiske og økonomiske ansvaret for, men der oppgavens karakter tilsier at den løpende virksomheten bør styres mer uavhengig eller selvstendig i forhold til politiske myndigheter. Etter Regjeringens mening kan man gjennom en slik organisasjonsform forene statens ansvar for nærmere definerte strategiske styringsoppgaver med full respekt for institusjonenes faglige integritet og dens rolle. Ved å velge en slik tilknytningsform er det heller ikke samme behov for å velge stiftelsesformen, iflg. St.meld. nr. 35. (1991-92).

Hvis det statlige engasjementet i forretningsmessig virksomhet også er et virkemiddel for å realisere sektorpolitiske mål, mener Regjeringen at selskapet kan organiseres som et statsforetak.

Aksejselskapsformen bør bare benyttes når staten er engasjert i næringsvirksomhet primært ut fra forretningsmessige, og ikke ut fra sektorpolitiske, hensyn. Det er et hensiktsmessighets-spørsmål hvorvidt en skal velge heleid eller deleid aksjeselskap ved slikt engasjement. Førsteamanuensis I.J.Sand har i betenkning til NFR konkludert med at aksjeselskapsformen kan være egnet for forskningsinstitutt som vesentlig er finansiert av private midler. Statlige finansierte institutter bør som hovedregel ikke organiseres som aksjeselskaper, mens institutter som mottar både statlige prosjektbevilgninger og store private oppdrag, vil ligge i et grenseland, ifølge Sand.

Regjeringen sa i St.meld. nr. 35 (1991-92) at stiftelsesformen ikke burde benyttes når staten har styringsinteresser av innholdsmessig karakter eller er innstilt på å ta et langsiktig økonomisk ansvar for virksomheten. Stiftelsesformen bør m.a.o. ikke velges når oppgavene har karakter av myndighetsutøvelse, virkemiddeldisponering eller tjenesteyting der staten har ansvaret for ytingens omfang og kvalitet. Stiftelsesformens styrke er den styringsmessige

uavhengigheten og de muligheter dette gir for styringsorganer som gjenspeiler formålet med institusjonen. Stiftelsesformen egner seg også godt for samarbeidstiltak der det er viktig at ingen av de samarbeidende partene gis noen innflytelse verken i kraft av myndighetsdisposisjon eller eierskap.

Valg av tilknytningsform må vurderes ut fra de hovedmål som gjelder all statlig virksomhet: god politisk styring, effektiv ressursbruk og brukerrettede virksomheter. I valg mellom ulike tilknytningsformer er det spesielt viktig at behovet for politisk styring avveies mot hensynet til konkurransedyktighet og brukertilpasning.

Forskningsrådets "Prosjekt institutt-politikk" har i sin delrapport nr. 3 sagt at den rettslige rammen om instituttets virksomhet er underordnet i forhold til instituttets oppgaver. For forskningsrådet er det viktig at selskaps- og tilknytningsformen ivaretar hensynet til de overordnede målene for instituttpolitikken. Videre er det gitt anbefaling om at forskningsinstitutt som fortsatt er en del av forvaltningen, som hovedregel bør fristilles. Institutter der fristilling av ulike grunner er mindre aktuelt, bør omdannes til forvaltningsorganer med særskilte fullmakter, tilpasset instituttens virksomhet. Forskningsrådet har begrunnet sin anbefaling ut fra hensynet til økonomistyring og fleksibilitet, og ut fra hensynet til å etablere den nødvendige kritiske distanse mellom institutt og departement.

Norsk Tjenestemannslag (NTL) har på sitt landsmøte i november 1994 vedtatt en uttalelse som går mot å omdanne de statlige forskningsinstitutter til stiftelser. Omorganiseringen av Forsvarets forskningsinstitutt til forvaltningsorgan med særlige fullmakter og bibehold av det statlige lov- og avtaleverket for de ansatte, bør danne mønster for de øvrige instituttene, mener NTL.

Ved behandling av forslaget til omorganisering av de utenrikspolitiske instituttene ga Stortinget Regjeringen fullmakt til å omdanne Norsk utenrikspolitisk institutt (NUPI) fra statsinstitusjon til offentlig stiftelse. I begrunnelsen for forslaget var det lagt vekt på likverdige rammevilkår innenfor den foreslåtte NOSIS-strukturen, og på at stiftelsesformen er velegnet når det gjelder å ivareta behovet om faglig uavhengighet. Det ble også lagt vekt på Forskningsrådets tilråding av stiftelsesformen som den mest hensiktsmessige. I stortingsdebatten understreket statsråden at departementet i vurderingen ville legge til grunn flertallets føringer om de ansattes tilsetningsvilkår (måtte ikke svekkes, forutsatte medlemskap i Statens pensjonskasse), om de faglige oppgaver, gjenspeiling av brukermiljøet og særlig forbindelsen til utenrikstjenesten i styret for NUPI, samt å sørge for at informasjonsvirksomheten sikres.

7.4.2 Kriterier ved valg av organisasjons- og tilknytningsform for de statlige landbruksforskningsinstituttene

I arbeidsgruppens mandat er det listet opp en del målsettinger for hva en vil oppnå med omorganiseringen av landbruksforskningsinstituttene.

Det overordnede målet er å gjøre landbruksforskningen best mulig i stand til å møte utfordringene framover og bidra til å nå målene i landbrukspolitikken og på andre nærings- og samfunnsområder. Omorganiseringen skal videre

- stimulere til større tverrfaglighet
- gi større effektivitet gjennom samordning

- bidra til fleksibel og god bruk av ressurser
- bidra til godt samspill mellom forskning, høyere utdanning og behov hos brukerne
- bidra positivt til den forskningsbaserte undervisningen ved høgskolene
- styrke nettverk og samarbeid seg imellom og mot andre nasjonale og internasjonale forskningsmiljøer
- ivareta rådgivnings- og serviceoppgaver rettet mot næringsliv, forbrukere og forvaltning
- instituttene skal framstå som en samordnet og framtidsrettet kompetansepool

De ulike tilknytningsformene må vurderes opp mot disse spesifikke målsettingene og mot de mer generelle målsettingene for forskningspolitikken. For flere av målsettingene som er listet opp i mandatet er det vanskelig å peke på særlige forskjeller i måloppfyllelse for den enkelte tilknytningsform.

Den formelle organisasjons- og tilknytningsform har neppe i seg selv noe å si for utviklingen av større tverrfaglighet. For å oppnå større tverrfaglighet må en bruke andre virkemidler enn organisatoriske, f.eks. midler for å utvikle strategiske instituttprogrammer mellom flere institutter.

På samme måten antas det også at en organisasjonsform med størst mulig frihet fra statlig regelverk på økonomi- og personalsiden, bidrar bedre til effektivitet og fleksibel bruk av ressurser. Stiftelse, aksjeselskap og statsforetak gir stor frihet, men også for et forvaltningorgan er det mulig å få unntak fra bestemmelser i Bevilgnings- og økonomireglement og stillingshjemmelsystemet, og dermed er de største "hindringene" for effektiv og rasjonell drift borte. Også styrets ansvar og myndighet må tillegges vekt i forhold til dette kravet.

Kravet om at omorganiseringen skal bidra til godt samspill mellom forskning, høyere utdanning og behov hos brukerne oppfylles best ved å velge en modell der disse miljøene gis innflytelse og medansvar for vedkommende institusjon.

Punktet om styrking av nettverk og samarbeid mellom instituttene og mot andre nasjonale og internasjonale forskningsmiljøer må løses gjennom andre virkemidler enn de rent organisatoriske. Det samme vil være tilfelle for rådgivning- og serviceoppgaver rettet mot næringsliv, forbrukere og forvaltning der implementeringen av de nye retningslinjene for finansiering av forskningsinstitutter vil være mer avgjørende. Det er viktig at de ulike oppgavene blir godt beskrevet og kostnadsregnet. Dette skal gi grunnlag for bedre politisk styring og prioritering av oppgavene.

Det siste punktet om at instituttene skal framstå som en samordnet og framtidsrettet kompetansepool peker mot en løsning med mest mulig likverdig organisasjons- og tilknytningsform. Det bør være mulig å etablere samarbeidsformer, event. samarbeidsorgan som gjør at instituttene og høgskolene framstår som en felles ressurs. I den sammenheng vil en vise til gruppens drøfting i kap. 9 om organisert forskningssamarbeid og om behovet for å etablere samordningsorgan.

Det foreligger ikke entydige retningslinjer for organisering av, og tilknytningsform for, forskningsinstitusjoner. Regjeringen velger organisasjonsform som er tilpasset den enkelte virksomhet og det styringsbehovet som ansees nødvendig i det konkrete tilfellet.

Det konstateres også at retningslinjene for statlig finansiering av forskningsinstitutt ikke omtaler selve tilknytningsformen, og at retningslinjene kan følges uavhengig av instituttens juridiske status (tilknytningsform).

I rapport nr. 1 fra Forskningsrådets prosjekt om instituttpolitikk er likeartet tilknytningsform til staten stilt som en forutsetning for gjennomføring av den nye finansieringsstrukturen. Videre slår prosjektet fast at for de institutter som er statlige, er organisasjonsformen formelt til hinder for den anbefalte kanaliseringen av basisbevilgninger. Dette synspunktet er imidlertid moderert i rapport nr. 3 som slår fast at retningslinjene for statlig finansiering av forskningsinstitutter kan følges også av statlige institusjoner dersom det blir gitt unntak fra Bevilgningsreglementet (brutto-prinsippet) og fra stillingshjemmelsystemet. Men Forskningsrådet sier at som et generelt prinsipp bør ulikheter i organisasjonsform ikke opprettholdes dersom dette innebærer særskilte fordeler eller ulemper for enkeltinstitutter i forhold til andre institutter.

Et hovedkriterium ved valg av tilknytningsform er om vedkommende institutt skal være en del av staten (forvaltningsorgan med særlige fullmakter eller statsforetak) eller fullstendig fristilt fra staten (aksjeselskap eller stiftelse).

Ved vurdering av en hensiktsmessig organisering for forskningsinstitusjoner må hensynet til en fri og uavhengig forskning med kritisk avstand mellom myndighet (departement) og utøvende institutt tillegges vekt. Det er neppe behov for en løpende og instruerende styring fra departementet av forskningen ved instituttene. Derimot kan det være behov for overordnet styring f.eks. gjennom formuleringer av formål og innretning av forskningsprogram samt vilkår knyttet til bruk av statlige bevilgninger.

Drøftingen av finansieringsstruktur (jfr.kap.8) viser også at det er mulig å etablere mekanismer som ivaretar det nødvendige behovet for statlig styring av anvendelse av ressurser både til forskning og til forvaltningsrelaterte oppgaver. Det konstitusjonelle ansvaret vil være knyttet til selve bevilgningen og til resultatene som staten får tilbake gjennom bruk av bevilgningene. Forvaltningsoppgavene som idag utføres ved de 4 statlige institusjonene kan ikke klassifiseres som myndighetsutøvelse med hjemmel i lov eller forskrifter (bortsett fra oppgaver under Planteforsk som skal overføres til Statens landbrukstilsyn). Det er oppgaver som administrativt er blitt pålagt av departementet event. etter at saken har vært forelagt Stortinget. På samme måte må også finansieringen av oppgavene og fordeling mellom offentlige og privat finansiering vurderes i forbindelse med de årlige budsjettforslag. Det henvises forøvrig til omtalen av de forvaltningsrelaterte oppgavene som er gitt i kap. 6.

Ved omorganiseringen er det ønskelig med en organisasjons- og tilknytningform som kan øke brukerorienteringen og -finansieringen, jfr. også langtidsplanen for landbruksforskningen. Ved en reell og formell fristilling kan brukergrupper inngå i et forpliktende samarbeid ved at de kan delta som stiftere/aksjeeiere og/eller gis plass i de styrende organer (styre og/eller råd).

Landbruksforskningsinstituttene har et almenngyldig formål, og er ikke etablert for å drive næringsvirksomhet. De har en klar sektorpolitisk betydning og er viktige virkemidler for å realisere landbrukspolitiske mål, jfr. mandatet. Bortsett fra de tilhørende verdiene knyttet til grunn og bygninger, har staten ingen egentlige eierinteresser, f.eks. i form av krav om økonomisk utbytte fra landbruksforskningsinstituttene.

7.5 Oppsummering og vurdering

Arbeidsgruppen viser til at departementet i mandatet for utredningen har listet opp en del målsettinger for hva en vil oppnå med omorganiseringen av landbruksforskningsinstituttene. Det kan være vanskelig å peke på en bestemt organisasjonsform som oppfyller disse målsettingene bedre enn en annen, graden av måloppfyllelse vil variere. Utviklingen av sektoren forutsetter en klar sammenheng mellom finansiering og oppgaver og mål, og staten vil i stor grad styre gjennom budsjettvedtak og vilkår knyttet til bevilgninger. Forskningsvirksomheten ved instituttene bør ikke være underlagt politisk styring utover de vilkår og føringer som kan knyttes til bevilgningene og til overordnet forskningsstrategi. Gjennomgangen av virksomheten ved NILF, NISK og Planteforsk viser at den forskningsbaserte forvaltningsstøtten som i dag utføres ved disse instituttene, også kan utføres av institutt som er fristilt fra staten. For SVL's vedkommende erkjenner arbeidsgruppen at den tette kontakten mellom myndighetene og denne institusjonen kan trekke i retning av organisering innenfor staten. Det avgjørende er ikke organisasjonsformen men måten oppgavene blir gitt til vedkommende institusjon og de krav og vilkår som departementet eller andre forvaltningsorgan setter til utførelsen av slike oppgaver.

Arbeidsgruppen viser spesielt til forutsetningene i mandatet om å finne fram til alternativer til dagens organisering som ordinære forvaltningsorgan, blant annet med sikte på å gjennomføre samme finansieringsstruktur og styringsmodell for instituttene. Videre er det sagt at en må søke etter alternativer som kan få støtte i de institusjonene som berøres. Under henvisning til dette vil arbeidsgruppen foreslå at NILF, NISK, Planteforsk og SVL organiseres som forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Det forutsettes at fullmaktene utformes på en slik måte at instituttene gis størst mulig grad av faglig uavhengighet og økonomisk/administrativ fleksibilitet. Arbeidsgruppen legger vekt på at omorganiseringen av landbruksforskningsinstituttene ivaretar intensjonene i Forskningsrådets tilrådninger i instituttpolitikken.

Arbeidsgruppen forutsetter at organiseringen kan evalueres etter 4 år samtidig med at en evaluerer ordningen med at LD har finansieringsansvaret for 5 enheter ved høgskolene etter overføringen til KUF, jf. St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 2 og gruppens mandat. Dette gir landbruksforskningsmiljøene rom for å konsolidere situasjonen og vinne erfaringer etter overføringen av NLH og NVH til KUF og implementeringen av de nye retningslinjene for statlig finansiering av forskningsinstitutt.

Nærmere om forvaltningsorgan med særskilte fullmakter

Det foreslås at instituttene gis fritak fra bestemmelser i Bevilgningsreglementet og økonomireglementet slik at de kan opprette selvstendige budsjett og regnskap som ikke blir en del av statsbudsjett/-regnskapet men følger prinsippene i regnskapsloven. Dette innebærer m.a. at kostnader kan periodiseres, det gis adgang til avskrivninger, fondsavsetninger, kapitalisering av inventar og utstyr m.m. Basisbevilgning og bevilgninger til forvaltningsstøtte gis over 50-post, eventuelt som driftsmidler til kjøp av tjenester over andre forvaltningsorganers budsjett.

Videre foreslås at instituttene gis adgang til selv å opprette og inndra stillinger (fritas fra stillingshjemmelssystemet). Tilsetningsforholdene reguleres av Tjenestmannsloven og Tjenestetvistloven.

Gruppen foreslår videre at det etableres styrer for alle instituttene og at styret får en sammensetning og mandat som avspeiler ønsket om størst mulig grad av uavhengighet og fleksibilitet.

Det foreslås at styret får 7 medlemmer. To av medlemmene foreslås av og blant de ansatte. Norges forskningsråd , Norges landbrukshøgskole henholdsvis Norges veterinærhøgskole når det gjelder SVL, får rett til å foreslå ett medlem hver til vedkommende styre.

Landbruksdepartementet oppnevner styret og dets leder. Ved sammensetningen av styret bør det legges vekt på profesjonalitet og en rimelig balanse mellom brukere og personer med forskningsfaglig innsikt.

Styret foreslås gitt følgende oppgaver/fullmakter:

- påse at instituttet drives i henhold til vedtekter, overordnede retningslinjer og vilkår knyttet til bevilgninger
- fastsette strategiplan o.a. hovedretningslinjer for instituttet
- fastsette instituttets interne organisering
- tilsette og avsette adm. dir. og personale i sentrale lederstillinger
- fastsette instruks for adm. dir herunder retningslinjer for delegering
- godkjenne instituttets årsplaner og budsjett, herunder fremme forslag til basisbevilgning overfor Norges forskningsråd og forslag til bevilgning til forvaltningsstøtte til departementet
- utarbeide årsrapport og årsregnskap som sendes LD og NFR
- behandle andre saker av viktighet for instituttets virksomhet
- foreslå endringer i instituttets vedtekter

Prinsipielle spørsmål som er av en slik karakter at de krever politisk avklaring, skal styret legge fram for Landbruksdepatementet.

Direktøren skal være ansvarlig overfor styret og være styrets sekretær.

8. Finansieringsstruktur

8.1 Retningslinjer

De nasjonale retningslinjene skal som hovedregel gjelde alle forskningsinstitutter der forskning utgjør 50 % eller mer av instituttets samlede aktiviteter, og der instituttet mottar statlige midler. Av de fire statlige instituttene innen landbrukssektoren har både NILF og SVL en lavere forskningsandel og hører med i gruppen institutter med FoU. Landbruksdepartementet har i mandatet for gruppens utredning forutsatt at retningslinjene skal følges for alle de fire statlige landbruksforskningsinstituttene.

De nasjonale retningslinjene deler den statlige finansieringen i basisbevilgninger, forskningsprogrammer og forskningsprosjekter (gjengitt i rapport nr. 2 fra prosjekt om instituttpolitikk i Norges forskningsråd):

Bevilgningene omfatter **basisbevilgninger** som skal sikre at forskningen holder høy faglig kvalitet gjennom langsiktig kompetanseoppbygging innen særskilte områder. Den inndeles i grunnbevilgninger og strategiske instituttprogrammer.

Grunnbevilgning skal sikre en langsiktig basis for forskningsfaglig kvalitet og utbytte innenfor instituttets kjerneaktiviteter. Den skal dekke

- egeninitiert forskning innenfor instituttets kjerneaktiviteter, herunder vitenskapelig utstyr
- nettverksbygging, kompetanseutvikling og faglig fornyelse av forskerstaben
- kvalitetssikring av forskningens resultater
- publisering og formidling knyttet til egeninitiert forskning innenfor instituttets kjerneaktiviteter
- oppbygging av egen kompetanse, herunder veiledning og doktorgradsutdanning, knyttet til forskning innenfor instituttets kjerneaktiviteter

Grunnbevilgningen skal ikke brukes til å subsidiere oppdragsforskning og kan derfor ikke dekke administrasjonsutgifter utover sin normale andel.

Utgifter til **husleie** bør ikke inngå i grunnbevilgningen.

Støtte til **nasjonale oppgaver**, som f.eks. bibliotek og datasamlinger, bør ikke inngå i grunnbevilgning, men kan eventuelt gis som egen, særskilt bevilgning.

Ett departement bør normalt svare for hele grunnbevilgningen til et institutt. En bør ta sikte på å unngå for store svingninger i nivået på grunnbevilgningen fra år til år.

Strategiske instituttprogram (SIP) skal stimulere til langsiktig kompetanseoppbygging innen et nærmere bestemt fagområde som forventes å bli av betydning for instituttets brukere. SIP berører ett, eventuelt flere institutter. Strategiske instituttprogram skal være et redskap for å sikre arbeidsdeling mellom FoU-institusjoner, og for bygging av nasjonale og internasjonale nettverk, herunder samarbeid mellom forskningsinstitutter og universiteter/vitenskapelige høyskoler, samt med sentrale brukergrupper. Det omfatter særlig følgende:

- Langsiktig kompetanseoppbygging innen et avgrenset felt hvor det er viktig å øke kunnskapsnivået
- Faglige problemstillinger som er innrettet mot ett, eventuelt et fåtall institutter
- Faglige problemstillinger som er utviklet og forankret ved det enkelte institutt etter samråd med Norges forskningsråd
- Eventuelle krav om faglig arbeidsdeling med andre FoU-institusjoner.

Departementene har ansvar for å sikre langsiktig kompetanseoppbygging innen sine faglige ansvarsområder. Dette kan ivaretas gjennom strategiske instituttprogrammer.

Alle institutter som mottar basisbevilgning fra staten bør som hovedregel motta en del av bevilgningen i form av et strategisk instituttprogram. Dette innebærer at det departement som yter grunnbevilgning til instituttet, normalt bør yte støtte i form av et strategisk instituttprogram. Strategiske instituttprogrammer gis via Forskningsrådet eller direkte til det aktuelle instituttet etter at råd og vurdering er innhentet fra Forskningsrådet. Programmet bør ha tre til seks års varighet.

Forskningsprogrammer og forsknings- og utviklingsprosjekter kan ytes til alle deler av forskningssystemet. Instituttene konkurrerer om støtte gjennom programmer og prosjekter.

Forskningsprogrammer har en faglig avgrensning og kan være finansiert av staten og/eller andre. En faglig partner f.eks. Forskningsrådet benyttes gjerne til å utvikle og administrere programmene, og forskningsvirksomheten foregår i flere institusjoner.

FoU-prosjekter går direkte fra oppdragsgiver til forskningsutførende institusjon og er normalt av kort varighet.

8.2 *Praktisering av retningslinjene for ulike instituttsektorer*

Det er ulike hovedsystemer for bevilgninger til de ulike instituttsektorene. Omtalen i det følgende er basert på informasjon fra Norges forskningsråd og omtale i budsjettproposisjonene for de aktuelle instituttene.

8.2.1 **Teknisk-industrielle institutter - Forskningsrådet som bevilgende organ**

Teknisk-industrielle institutter støttes over Næringsdepartementets bevilgning til Norges forskningsråd. Stortingets bevilgningsvedtak er knyttet til en post på statsbudsjettet (kap. 920 post 70) som igjen er oppdelt i underposter for grunnbevilgninger, strategiske programmer og brukerstyrt forskning. Brukerstyrt forskning er videre fordelt på 7 fagområder. Når Stortingets vedtak er knyttet til en post vil det være visse frihetsgrader for departementet til eventuelt å ompostere mellom underpostene.

Bevilgning til Norges forskningsråd fra NOE for 1996, kap. 920 post 70

Bevilgninger	i 1000 kroner
Grunnbevilgninger til institutter	96 000
Strategiske programmer	240 246
Brukerstyrt forskning	651 000
Sum	987 000

Forskningsrådet fordeler grunnbevilgningen og strategiske programmer mellom de enkelte instituttene og fastsetter dermed også forholdet mellom grunnbevilgning og strategiske instituttprogrammer for hvert institutt innenfor rammen av Stortingets vedtak og departementets føringer. Siden 1990 har tyngdepunktet i finansieringen via Forskningsrådet forskjøvet seg i retning av forholdsvis mindre grunnbevilgninger og mer strategiske programmer. Instituttene får i gjennomsnitt ca. 11% av omsetningen i basisbevilgning som deles ca 40/60 mellom grunnbevilgning og strategiske instituttprogram. Grunnbevilgningene utgjør i gjennomsnitt knappe 5 % av instituttene omsetning. Det legges vekt på at de strategiske programmene er en støtte

til instituttens strategi. Instituttene må lese sine omgivelser, og satse strategisk for å tilpasse seg etterspørselen i de markedene instituttene betjener.

Næringsdepartementet har gradvis utviklet øremerking av basisbevilgningen til Institutt for energiforskning (IFE) i tildelingen til Norges forskningsråd. Øremerking ble brukt for at IFE skulle få en gradvis tilpasning til finansieringsmodellen for teknisk-industrielle institutter. Innen denne sektoren er det IFE som har forvaltningsstøttede/nasjonale oppgaver. Det gjelder behandlingen av lavradioaktivt avfall der utgiftene dekkes gjennom en egen bevilgning. Denne går som de øvrige bevilgningene til IFE gjennom Forskningsrådet, og er fortsatt øremerket til dette formålet.

De teknisk-industrielle instituttene eier i hovedsak sine egne bygg, som var en del av egenkapitalen ved fristillingen av NTNFI-instituttene.

8.2.2 Miljøinstituttene - Forskningsrådet som rådgivende organ

Forskningsrådets rolle når det gjelder miljøinstituttene er *rådgivende* overfor Miljøverndepartementet som bevilger midlene direkte til instituttene. Miljøverndepartementet fremmer forslag overfor Stortinget som gjør vedtak om basisbevilgninger på postnivå. Fordelingen mellom de ulike instituttene synliggjøres i St.prp. nr. 1. Departementet fordeler mellom grunnbevilgninger og strategiske instituttprogram også på grunnlag av råd fra Norges forskningsråd. I tillegg gis det bevilgninger til nasjonale oppgaver og husleiestøtte. Forskningsrådet benytter seg av et eget utvalg, Basisbevilgningsutvalget, til å behandle budsjettforslagene fra instituttene.

Basisbevilgning (inkl. nasjonale oppgaver) til miljøforskningsinstituttene i 1994 og andel av totale inntekter

Institutt	1000 kr	Totale inntekter
Norsk institutt for by- og regionforskning	12 470	40 010
Norsk institutt for luftforskning	12 240	76 800
Stiftelsen for naturforskning og kulturminneforskning		
- Naturforskning	25 951	116 161
- Kulturminneforskning	19 290	
Norsk institutt for vannforskning	18 620	115 828
Senter for jordfaglig miljøforskning	10 940	41 200
Sum basisbevilgninger	98 951	-----

Miljøinstituttene har en basisbevilgning som varierer mellom 15 og 30 % av den totale omsetningen, gjennomsnittet er over 20 %. Basisbevilgningen fordeler seg med 2/3 til grunnbevilgning og 1/3 til strategiske instituttprogrammer. Norges forskningsråd har gitt råd om at alle får en grunnbevilgning på 20 % av total omsetning i løpet av en 4-årsperiode, men dette er ikke akseptert av Miljøverndepartementet som ikke ønsker å redusere volumet på de strategiske instituttprogrammene til instituttene. Strategiske instituttprogrammer betraktes som et viktig middel til å styre utviklingen av instituttene.

Miljøinstituttene bruker begrepet nasjonale oppgaver relativt snevert definert, og dette har følgelig også en begrenset størrelse i bevilgningen til miljøinstituttene.

Miljøverndepartementet og Landbruksdepartementet deler basisbevilgningen til Jordforsk. I 1994 utgjorde den 29 % av omsetningen (inkl. nasjonale oppgaver), oppdragsinntektene 49 %, bevilgning fra Forskningsrådet 3 % og eksterne analyseinntekter 19 %. Landbruksdepartementet var en stor oppdragsgiver med prosjekter for totalt 4,8 mill kroner. Jordsmonnovervåkingsprogrammet er det største prosjektet.

Støtte til husleie skal etter retningslinjene ikke gis som en del av basisbevilgningen. Grunnbevilgningen skal ikke dekke husleie utover sin normale andel av disse kostnadene. I prinsippet skal husleie stilles på lik linje med alle andre driftskostnader. Like konkurransebetingelser er et viktig mål. Myndighetene har, ved at enkelte institutt har fått bygg, gjort det vanskelig å unngå krav om husleiestøtte fra institutt som enten leier eller har lånefinansiert egne bygg.

For miljøinstituttene er situasjonen følgende:

NIVA eier sitt eget bygg som de fikk av NTNF som en del av stiftelseskapitalen.

NILU har fått en bevilgning på 4-5 mill kr over 4-5 år.

NINA fikk ved etableringen tilsagn om gratis husleie i 10 år. P.g.a. omlegging av de statlige reglene bevilges dette som husleiestøtte over Miljøverndepartementets budsjett. Fra 1998 vil dette bli avvirket, og NINA må selv dekke husleien ved utfakturering av oppdrag.

NIKU får løpende husleiestøtte.

Jordforsk og NIBR får ingen støtte til husleie. Jordforsk har et lånefinansiert eget bygg, mens NIBR er leietaker.

8.2.3 Andre instituttsektorer

Havforskningsinstituttet og Fiskeridirektoratets Ernæringsinstitutt er forvaltningsorgan. Norsk institutt for fiskeri- og havbruksforskning AS inngår i et forskningskonsern som omfatter hele den anvendte forskningen utenfor universitets- og høyskolesektoren i Tromsø (NORUT Gruppen AS). Aksjekapitalen i Fiskeriforskningen er fordelt med 51 % på NORUT og 49 % på Fiskeridepartementet. Dette instituttet får grunnbevilgning fra Fiskeridepartementet via Norges forskningsråd som de øvrige i NORUT Gruppen. I tillegg har Fiskeridepartementet bevilgninger direkte til instituttet. For 1996 gjelder dette tilskudd til nybygg og tilskudd til forskning.

På *det sosialpolitiske området* vil det bli etablert et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter som skal omfatte tre statlige institutter og en stiftelse (under forutsetning av at stifterne først vedtar at stiftelsen nedlegges). Finansiering av det nye instituttet vil følge de statlige retningslinjene. Grunnbevilgningsansvaret vil ligge i KUF, mens strategiske instituttprogrammer og prosjekt- og programmidler vil kunne bevilges av flere departementer og fra Norges forskningsråd. Strategiske instituttprogrammer vil være et viktig virkemiddel for å ivareta brukerinteressene. Retningslinjene åpner for at ulike brukerinteresser kan trekkes inn i styringsgrupper og referansegrupper. KUF har ikke tatt stilling til hvordan finansieringsmodellen mer detaljert skal være.

De utenrikspolitiske instituttene er, med unntak av NUPI, stiftelser. Alle instituttene har bevilgninger fra KUF. Gjennom budsjettbehandlingen for 1996 vedtok Stortinget å gi KUF fullmakt til å omdanne NUPI til stiftelse. Finansieringsstrukturen for alle instituttene skal tilpasses de gjeldende retningslinjene. Stortinget ba om at det opprettes et basisbevilgningsutvalg i Norges forskningsråd. Dette spørsmålet er ikke endelig avklart ennå.

Forsvarets forskningsinstitutt følger de nye retningslinjene for statlig finansiering av forskningsinstitutt. Basisbevilgningen over kap. 1719, post 51 er på 160 mill kroner og utgjør 47 % av de totale inntektene til instituttet. Av dette beløpet er 31,7 mil. kroner eller knappe 20 % grunntilskudd mens de strategiske instituttprogrammene utgjør 116, 1 mill. kroner eller omlag 80 % av basisbevilgningen. I tillegg til basistilskuddet får FFI tilskudd til forvaltningsoppdrag (til deltakelse i internasjonale møter og geofysisk kartlegging) på 12,2 mill kroner. Det er etablert et Forsvarets forskningspolitiske råd, FFPR, som gir råd til Forsvarsdepartementet før departementet fremmer forslag til Stortinget på vanlig måte. Norges forskningsråd er representert med ett medlem i FFPR. Det er en viss diskusjon om Norges forskningsråd skal utøve sin rådgivningsfunksjon gjennom dette rådet eller om Forskningsrådet også skal ha en selvstendig rådgivningsfunksjon overfor Forsvarsdepartementet. Omtalen i St.prp. nr 1 (1995-96) sier bl.a. "Ca. 85 % av instituttets virksomhet utøves innen fagområder med sterkt fagmilitært innslag. Dette arbeidet forutsetter nært samarbeid med Forsvaret, bygget på løpende prosjektvirksomhet og langsiktig, målrettet styrking av det faglige grunnlaget. Den resterende virksomhet ligger i hovedsak innenfor kategorien grunnlagsstudier og utføres i nær kontakt med Norges forskningsråd."

For de landbruksforskningsinstituttene som i dag er selvstendige rettssubjekter, er forholdet følgende:

Akvaforsk har grunnbevilgning fra Landbruksdepartementet via Norges forskningsråd. Grunnbevilgningen er på ca. 30 % av den totale omsetningen. Akvaforsk har to strategiske instituttprogrammer på henholdsvis kvalitet og kveite. Forskningsrådets forslag til grunnbevilgning går fram av årlige budsjettforslag til Landbruksdepartementet. I St.prp. nr. 1 blir det ikke satt opp forslag til beløp. I tildelingsbrevet til Norges forskningsråd omtaler Landbruksdepartementet nivået på grunnbevilgningen, dvs. om den skal holdes på samme nivå som tidligere eller endres.

Matforsk har basisbevilgning fra fondet for forskningsavgift på visse landbruksprodukter og tilskudd til cerealforskning fra Statens kornforretning (32 mill og 7 mill kroner i 1996). Matforsk har som et av sine hovedmål å bringe kunnskap fra forskningen til næringsmiddelindustrien, og ca. 45% av basisbevilgningen benyttes til rådgivning og informasjonsvirksomhet. Total omsetning er budsjettert til 70 mill kroner i 1996.

Jordforsk er omtalt under pkt. 8.2.2.

8.3 Nøkkeltall for noen institutter

Tabell 2: Basisbev., tot. inntekter og basisbev. andel av tot. inntekter ved utvalgte institutter (Kilde: Utredningsinstituttet + årsmeldinger)

1 000 kr. (avrundet)

Institutt	1993		
	Basisbev.	Tot. innt.	Basisbev. andel
Norsk Polarinst.	77 000	86 000	89 %
CICERO	6 000	8 000	74 %
NINA	31 000	107 000	29 %
CMI-ASU	8 000	29 000	27 %
NIBR	9 000	38 000	24 %
NIVA	19 000	115 000	16 %
NILU	14 500	96 000	15 %
Jordforsk	12 000	41 000	28 %
Akvaforsk	12 000	45 000	27 %
Fr. Nansens	4 000	28 000	13 %
Matforsk	39 000 *)	61 000	35 %**)

*) Beløpet som er ført opp består av tildeling fra Fondet for forskningsavgift (31,5 mill.) og fra Statens kornforretning (7,1 mill.). Representantskapet for Matforsk har vedtatt at 45% av disse midlene skal brukes til kunnskapsformidling og informasjonstiltak, dvs. at 21,45 mill kroner brukes som basisbevilgning og gir grunnlag for beregning av andel basisbevilgning **).

8.4 Landbruksforskningens marked - analyse av budsjett III for de statlige instituttene.

Hovedtyngden av aktivitetene ved de 4 statlige landbruksforskningsinstituttene er i dag finansiert over budsjett I (stat) og II (Forskningsrådet). I en framtidig finansieringsmodell vil staten opptre som kunde i et marked og etterspørre forskning og forvaltningsrelaterte tjenester fra instituttene.

De fire institusjonene har idag en finansieringsandel varierende fra 9 (NILF) til 28 % (NISK) over budsjett III. Oppdragene fordeler seg på følgende grupper:

	Budsjett	II 1995	Departem.	%- vis	Fordelt på		
	Mill. kr.	% av tot.		Annen off.forvalt	Internasj. org.	FoU-inst. (underlev)	Privat næringsliv
NISK	19,4	27,7	25	57	7	7	4
NILF	2,6	9,2	57	30	-	3	10
Plantefors	39,4	24,5	36,0	39,8	1,3	5,4	17,5
SVL	17,0	18,3		30	3	6	30

Av denne tabellen framgår det at hovedtyngden av dagens budsjett III -midler kommer fra offentlige budsjetter. Offentlig sektor vil også være et hovedmarked for disse institusjonene i framtida. Staten vil imidlertid allokere forskningsmidler og andre bevilgninger ut fra politiske prioriteringer og målsettinger, og ikke ut fra institusjonell inndeling av statsbudsjettet. I takt med dette reduseres institusjonsbudsjettene. Dette fører til at institusjonene i større grad enn tidligere må konkurrere om offentlige midler, jfr. kap 4.

8.5 Oppsummering og vurdering

Arbeidsgruppen legger til grunn at en tilpasning til de nasjonale retningslinjene for finansiering av forskningsinstitutter må ha som basis at institusjonene skal utvikles som forskningsinstitusjoner. De må sikres et økonomisk fundament for forskningsvirksomheten gjennom basisbevilgningen. Den sammensatte virksomheten i landbruksforskningsinstituttene, og det forholdet at forskning i enkelte institusjoner utgjør en begrenset del av oppgavene, kompliserer tilpasningen til de eksisterende retningslinjene.

De sentrale elementene ved beregning av grunn-/basisbevilgningene er totale utgifter og antall forskerårsverk eller U&H-utdannet personale. Grunnbevilgningen gis da som en støtte pr. forskerårsverk. Landbruksforskningsinstitusjonene har høgt kvalifisert personale som deler sin virksomhet mellom forskning, forvaltningsstøtte og andre oppgaver. Etter at ressursene til forvaltningsstøtte, utviklings-/serviceoppgaver og kunnskapsformidling, som i et framtidig system vil være oppdrag fra forvaltningen, er trukket ut, gjenstår det en sum til forskning. Denne vil måtte deles mellom grunnbevilgning dvs. forskerstøtte og strategiske instituttprogram, samt kjøp av forskningsoppdrag fra forvaltningen.

Arbeidsgruppen mener at nivået for basisbevilgningen må fastlegges ut fra en konkret vurdering av det enkelte institutt, og hva som er nødvendig for at instituttet skal utvikle et godt fundament for tjenester til det markedet det skal betjene. Det må legges vekt på å sikre instituttene en forsvarlig basisbevilgning. For NISK og Planteforsk vil det med utgangspunkt i dagens bevilgning være rom for en høg basisbevilgning. Dersom NILF og SVL skal utvikle seg tilfredsstillende som forskningsinstitutt, jf. kap. 6, vil også disse måtte sikres en forsvarlig basisbevilgning. Dette bør vektlegges når bevilgningsstrukturen legges om.

Med en rimelig tid for tilpasning til denne modellen bør basisbevilgningen deles i grunnbevilgning og strategiske instituttprogrammer. Strategiske instituttprogrammer er sentrale for å styre utviklingen av instituttene og for å bygge opp om de strategiene som legges av institutt og myndigheter. Utvikling og dimensjonering av kompetanse og en nødvendig arbeidsdeling mellom forskningsinstitusjonene, herunder også høgskolene, er vesentlige hensyn i bruken av strategiske instituttprogrammer. Strategiske instituttprogrammer vil være et viktig virkemiddel for å ivareta brukerinteressene ved at de kan trekkes inn i styrings- og referansegrupper.

Landbruksforskningsinstituttene har betydelige oppgaver som ikke er forskning. Dagens situasjon hvor forskningsvirksomheten og andre oppgaver er sterkt sammenvevd fører til at det løpende tas avgjørelser som innebærer en prioritering av oppgaver opp mot hverandre. Det er en risiko for at disse valgene ikke i tilstrekkelig grad blir tydeliggjort overfor bevilgende myndigheter. I en situasjon med stramme budsjetter, og til dels reduserte rammer er det viktig at virksomheten er organisert og

beskrevet slik at det gir et best mulig grunnlag for dialog og avtale/kontrakt mellom institutt og oppdragsgiver.

En stor del av virksomheten til instituttene faller i gruppen forvaltningsstøtte. Instituttene yter faglig bistand til forvaltningens arbeid. Forvaltningen kan være departement eller underliggende institusjoner som f.eks. Landbruksstilsynet eller Statens dyrehelsetilsyn. Instituttene vil etter de endringer som nå gjennomføres for Planteforsk, ikke ha oppgaver av myndighetsutøvende karakter. Det er allerede en utvikling i retning av at aktivitet som tidligere har vært finansiert over den ordinære bevilgningen får oppdragskarakter og finansering fra ulike myndighetsorgan.

Utviklings- og serviceoppgaver og kunnskapsformidling rettet mot næringsutøvere og industri er oppgaver med betydelig offentlig finansiering. Det er generelt et mål at brukerbetalingen for rådgivnings- og servietjenester økes. Dette må imidlertid vurderes konkret for de enkelte oppgavene. Det vil i ulik grad være mulig å videreføre aktiviteten dersom den statlige støtten begrenses, og staten synes å være innstilt på å videreføre sitt engasjement der samfunnsnyttene av virksomheten er stor. Strukturen i landbruksnæringen gjør det vanskelig å få et fungerende marked for større satsinger som kommer næringen som helhet til gode. Det kan være aktuelt å vurdere kollektive finansieringsordninger, eksempelvis finansiering over jordbruksavtalen.

Den gjennomgangen av instituttenes virksomhet og finansiering som er foretatt av Landbruksdepartementet og institusjonene, gir et godt grunnlag for tilpasning til en ny finansieringsstruktur. Arbeidsgruppen forutsetter at forvaltningsstøtte og virksomheten innen utvikling og kunnskapsformidling som idag finansieres over instituttene ordinære driftsbevilgning på statsbudsjettet, blir klart definert og finansieres som oppdrag med finansiering over andre budsjettkapitler. En del av forskningsvirksomheten hvor forvaltningen er direkte bruker, må også skilles fra basisbevilgningen på en tilsvarende måte. Landbruksdepartementet eller andre forvaltningsorgan vil opptre som kjøpere av tjenester, og inngå kontrakter om oppdrag med forskningsinstitusjonene.

Nasjonale oppgaver slik miljøinstituttene bruker denne betegnelsen er en avgrenset post som omfatter støtte til bibliotek og datatjeneste, vederlagsfri rådgivning, møtorepresentasjon og informasjon, samt andre nasjonale oppgaver. Enkelte forskningsnære oppgaver av denne karakteren som bibliotek og referansesamlinger, vil også kunne betraktes som nasjonale oppgaver for landbruksforskningsinstituttene. Hoveddelen av de oppgavene som ikke er forskning vil imidlertid måtte betraktes som oppdrag med forvaltningen som oppdragsgiver.

Ved en organisering som forvaltningsorgan med særskilte fullmakter vil institusjonene få en bevilgning som 50-post over Landbruksdepartementets budsjett. Denne vil omfatte grunnbevilgning og strategiske instituttprogrammer. Arbeidsgruppen har i kap. 9 drøftet hvordan basisbevilgningen skal kanaliseres til instituttene. Det vises til dette.

9. Organisert forskningssamarbeid

Landbruksdepartementet har i mandatet til arbeidsgruppen fastslått at den stiftelsesmodell som ble foreslått i St.prp. nr 1 Tillegg nr 2 (1995-96) ikke lenger er aktuell. Det er likevel åpnet for at arbeidsgruppen kan drøfte hvordan landbruksforskningsinstituttene kan øke samarbeidet seg imellom og styrke nettverk og samarbeid mot andre institusjoner og miljøer nasjonalt og internasjonalt. Det heter videre i mandatet at det er viktig å avklare på hvilken måte basisbevilgningene skal kanaliseres til instituttene, og at forholdet til Norges forskningsråd må vurderes nøye.

Kvalitet og effektivitet i landbruksforskningen må baseres på arbeidsdeling mellom virksomhetene og faglig konsentrasjon. Samtidig må institusjonene samarbeide og sette sammen kompletterende kompetanse for å kunne løse oppgaver de blir stilt overfor.

Bevilgningsstrukturen kan stimulere til arbeidsdeling og nettverksbygging gjennom bruk av strategiske instituttprogrammer. Bevilgninger til disse programmene skal gis på grunnlag av forslag fra det enkelte institutt evt. fra flere institutt der det er felles strategiske instituttprogram.

Gjennom forsknings- og utviklingsprogrammer i regi av Norges forskningsråd, EU eller andre faglige partnere blir det fokusert på tematisk avgrensede områder. Programmene vil være sentrale for utvikling av landbruksforskningen. Institusjonene må bl.a. på grunnlag av sine basisbevilgninger utvikle en kompetanse som gjør at de er i stand til å konkurrere om disse midlene.

Samordningen vil angå forhold mellom landbruksforskningsinstituttene, mellom instituttene og høgskolene og mellom landbruksforskningsinstitusjonene og institusjoner utenfor denne sektoren. Innen landbruksforskningen vil det særlig være behov for gode koblinger mot NLH og NVH, slik at også kompetansen til høgskolene inngår i helheten og utgjør en naturlig del av ulike forskningsprogrammer på landbruksområdet. Dette danner også grunnlaget for at forskningsinstitusjonene deltar i forskningsbasert undervisning ved høgskolene.

Med bevilgningsstrukturen som et hovedelement for å støtte opp om de nevnte formålene, vil hovedansvaret måtte ligge i departementet eller i Forskningsrådet. Det vil ikke være aktuelt å opprette andre samordningsorgan med bevilgningsmyndighet. Det kan imidlertid vise seg hensiktsmessig for institusjonene å lage uformelle fora som arbeider med ideutvikling og planlegging av konkrete forslag som grunnlag for søknader om finansiell støtte.

Retningslinjene for statlig finansiering av forskningsinstitutter gir Forskningsrådet en rådgivende eller en bevilgende rolle for fordelingen av basisbevilgningen. Disse alternativene er gjennomført for henholdsvis miljøinstituttene og de teknisk-industrielle instituttene. Forskningsrådet ser bevilgende myndighet som tjenelig i relasjon til sin strategiske og samordnede funksjon. Forskningsrådet har i det tilfellet mulighet for å bruke basisbevilgninger og programbevilgninger tilpasset hverandre for å oppnå en helhetlig organisering og hensiktsmessig arbeidsdeling .

Basisbevilgningen til miljøinstituttene gis av Miljøverndepartementet og også av Landbruksdepartementet for Jordforsks vedkommende. Basert på behandling i et utvalg oppnevnt av Norges forskningsråd (Basisbevilgnings-utvalget), gir Forskningsrådet råd om

instituttens budsjettforslag før departementene fremmer forslag overfor Stortinget om den endelige bevilgning.

Basisbevilgningen består av grunnbevilgning eller forskerstøtte som ikke er tematisk spesifisert og strategiske instituttprogrammer. Disse programmene gir muligheter for å styre utviklingsretningen på institusjonene, og er et hovedvirkemiddel for riktig dimensjonering og arbeidsdeling. Strategiske instituttprogrammer retter seg mot en eller flere institusjoner.

Gjennom basisbevilgningen vil Landbruksdepartementet kunne øtøve en viktig del av sitt sektoransvar for landbruksforskningen. Tildeling av basisbevilgninger må sees i sammenheng med utviklingen i etterspørsel etter instituttens kompetanse. Landbruksdepartementet og underliggende institusjoner og etater vil utgjøre en betydelig del av markedet for disse institusjonene. Basisbevilgningene bør sees i forhold til de mål som settes for institusjonene, bl.a. omfanget av de forvaltningsrelaterte oppdrag som finansieres over Landbruksdepartementets budsjett.

Strategiske instituttprogrammer er et viktig styringsverktøy der instituttene skal lese sine omgivelser og fremme aktuelle forslag som kan støtte opp om strategiene for instituttet. Siktemålet er å bygge opp en kompetanse som instituttet og myndighetene vurderer det vil bli etterspørsel etter. Bevilgningmyndigheten skal fatte det endelig vedtaket.

Det er en utfordring å utvikle samarbeidet i grenseflatene mellom instituttene og mellom instituttene og høgskolene. Instituttene har i egen regi satt i gang et arbeid med sikte på å beskrive potensielle samarbeidsområder innen forskning. En grunnleggende forutsetning for slikt samarbeid er at det styrker den enkeltes institusjons formål. En annen forutsetning er at samarbeid innen landbrukssektoren samtidig åpner for samarbeid mot andre fagmiljøer nasjonalt og internasjonalt. Det igangsatte samarbeidet mellom instituttene har resultert i en betydelig interesse og motivasjon for økt samarbeid innen landbrukssektoren. Arbeidsgruppen mener at strategiske instituttprogram er et viktig virkemiddel for å øke samarbeidet, og at det bør avsettes spesielle midler til slike program i grenseflater mellom institusjonene. For denne delen av strategiske instituttprogrammer er en nær samordning med programfinansiering fra Norges forskningsråd ønskelig. Det vil derfor være hensiktsmessig at Forskningsrådet tar ansvar for å utvikle strategiske instituttprogram i grenseflatene og får bevilgningsansvaret for midlene som avsettes til dette. Det må utarbeides nærmere kriterier for disse satsingene og prosedyrer for arbeidet.

9.1 Oppsummering og vurdering

Arbeidsgruppen legger vekt på at bevilgningsstrukturen for landbruksforskningsinstituttene innrettes med sikte på arbeidsdeling, nettverk og samordnet bruk av kompletterende kompetanse. Dette er vesentlige målsettinger for instituttens basisbevilgninger.

Arbeidsgruppen mener at bevilgningmyndigheten for basisbevilgningen må ligge i departementet og/eller i Forskningsrådet, og at det ikke er aktuelt å opprette andre samordningsorgan med bevilgningmyndighet.

For felles strategiske instituttprogram som særlig tar sikte på å utvikle samarbeidet i grenseflatene mellom institusjonene, bør Forskningsrådet ha bevilgningmyndigheten. Dette vil bidra til en helhetlig forvaltning av strategiske instituttprogram og nasjonale

programbevilgninger fra Forskningsrådet. Ut over dette har gruppen ikke foretatt vurderinger når det gjelder kanalisering av basisbevilgning til instituttene. Under henvisning til at mandatet åpner for avklaring av visse spørsmål i en senere fase, tilrår gruppen at Landbruksdepartementet i samråd med Forskningsrådet prioriterer videre utredning av dette spørsmålet. Arbeidsgruppen legger vekt på at løsningen som velges må sikre at Forskningsrådet kan ivareta sin funksjon som den overordnede rådgivende forskningsstrategiske og sentrale finansielle institusjonen innen landbruksforskningen, jfr. også Budsjett-innst. S.nr. 12 Tillegg nr. 2 (1995-96).

VEDLEGG

OMTALE AV HØGSKOLENE OG DE ENKELTE INSTITUTTENE.

Innhold

Institusjon	side
1. Akvaforsk	2
2. JORDFORSK/Senter for jordfaglig miljøforskning	3
3. MATFORSK	4
4. NIJOS	6
5. Senter for bygdeforskning (SFB) - stiftelsen ALLFORSK	7
6. Norsk senter for økologisk landbruk (NORSØK)	8
7. Norges landbrukshøgskole (NLH)	8
8. Norges veterinærhøgskole (NVH)	10
9. Forskningsparken	12
10. Veterinærmedisinsk oppdragssenter AS (VESO)	13

OMTALE AV HØGSKOLENE OG DE ENKELTE INSTITUTTENE.

1. Akvaforsk

1. Bakgrunn

AKVAFORSKs mål er å fremskaffe og gjøre kjent kunnskap som skal bidra til en bærekraftig utvikling i oppdrettsnæringen nasjonalt og internasjonalt. AKVAFORSK har sitt utspring i en knoppskyting av husdyrforskningsmiljøet på NLH fra i 1971 (Inst. for husdyravl). Fra 1.1.79 frem til 1.7.84 ble hele virksomheten organisert gjennom NLVF. Institutt for akvakulturforskning (AKVAFORSK) ble etablert 1.7.84 med NLVF som eier og juridisk ansvarlig. I 1992 ble instituttet fristilt som aksjeselskap, der 75% og 15% av aksjene vederlagsfritt ble overført til henholdsvis NLH og NVH, mens Sunndal og Averøy kommuner kjøpte aksjer som utgjorde henholdsvis 8% og 2% (jf. St prp nr 1 1991-92 kap. 1138). Fram til ca 1990 ble mye av virksomheten finansiert gjennom salg av fisk, rogn og smolt. Avlsarbeidet var en del av AKVAFORSKs virksomhet fram til 1992, da dette ble skilt ut som eget selskap, Akva Gen as. Akva Gen ble i 1993 solgt til Norsk Lakseavl as (NLA)

2. Dagens virksomhet

Instituttet har to forskningsstasjoner, en på Sunndalsøra og en på Averøy mens hovedadministrasjonen er etablert på Ås.

En internasjonal evaluering av norsk havbruksforskning som ble gjennomført i 1992 viste at AKVAFORSK er et verdensledende forskningsmiljø innen avl og forebyggende helse, dessuten et ledende forskningsmiljø innen ernæring, fôr og føring. Forskningsproduksjonen er langt større målt i Forskningsrådets måltall enn noen av de vitenskapelige høgskoler og andre forskningsmiljø som publiserer dette.

3. Strategisk satsing

AKVAFORSK forretningside er at instituttet skal være et internasjonalt ledende forskningsinstitutt for avls- og ernæringsforskning innen akvakultur. Instituttet skal sette problemstillingene inn i en helhetlig sammenheng, og finne praktiske løsninger som kan tas i bruk i næringen.

Basis for forskningen skal være kunnskap innen avl og ernæring. Akvaforsks spesialitet skal være å forbedre avlssystemer og fôr og føring.

Med bakgrunn i dette skal forskningen og forskningsformidlingen ta sikte på:

- forbedre produktiviteten og biologisk resursutnyttelse i produksjonsprosessen
- forbedre kvalitet,
- forebygge sykdom og miljøproblemer,
- bidra til å få igang oppdrett av nye arter av fisk,
- videreutvikle fiskeoppdrett i u-land, bidra til en biologi-tilpasset produksjonsteknologi
- utdanning og rådgiving av studenter og doktorgrad studerende ved NLH og Høgskolen i Møre og Romsdal

For å oppnå dette legger Akvaforsk bl.a vekt på å integrere målrettet grunnforskning og anvendt forskning, samarbeide med institusjoner som komplimenterer egen kompetanse og satsing på internasjonalisering. Videre satser Akvaforsk på å prioritere brukernes forskningsbehov og gjennomføre forskningen og forskningsformidlingen på en etisk forsvarlig måte.

4. Samarbeidsforhold

AKVAFORSK har samarbeid med NLH innen utdanning og forskning, NVH innen forskning og Høgskolen i Møre og Romsdal, Molde innen undervisning. Videre har Akvaforsk forskningssamarbeid med: Matforsk, VESO, NIVA, Fiskeridirektoratets Ernæringsinstitutt Havforskningsinstituttet, Sintef/Marintec/NTH og Fiskeriforskning.

Akvaforsk samarbeider tett med oppdrettsnæringen og forprodusenter. Halvparten av brukerstyrte prosjekter og industriprosjekter er finansiert av fiskeforprodusentene, Norsk Lakseavl, oppdrettere og forstoffleverandører. Internasjonal finansiering av forskningsprosjekter er fra UNDP i samarbeid bl.a. med organisasjoner på Filippinene og i USA.

2.JORDFORSK/Senter for jordfaglig miljøforskning

1. Bakgrunn

Stiftelsen Senter for jordfaglig miljøforskning (Jordforsk) ble opprettet 1. juli 1989 ved sammenslåing av Det norske jord- og myrselskap og NLVFs institutt for georessurs- og forurensningsforskning (GEFO).

Stiftelsens formål er at den skal være et nasjonalt kompetansesenter innen det jordfaglige (terrestriske) miljø og tilgrensende fagområder. Stiftelsen skal virke gjennom forskning, utvikling, planlegging, rådgivning, informasjon og servicevirksomhet, og skal gjennom samarbeid om forskning og undervisning med andre institusjoner bidra til en best mulig utnyttelse av tilgjengelige ressurser. Stiftelsens analyseavdeling, Landbrukets analysesenter, skal først og fremst utføre tjenester for det praktiske landbruket, men kan etter behov også utvikles til et nasjonalt servicesenter for terrestriske analyser.

2. Dagens virksomhet

JORDFORSK har et representantskap med 27 medlemmer og et styre med 7 medlemmer. I styret er både LD og MD med. Styreleder oppnevnes i fellesskap av LD og MD.

De sentrale fagfelter for JORDFORSK er: Avfall og jordbiologi, spesialavfall og miljøgifter i jord, jordressurser og miljøinformasjon, vann- og stoffbalanse i kulturlandskapet, hydrogeologi, økologisk renseteknologi, analyser av jord, plantenæring, tungmetaller og analyser for forvaltningsmessig kontroll.

Styrkeområder for JORDFORSK er: Selvrensingsprosesser, utnyttning og resirkulering av organiske avfallsressurser ved hjelp av naturbaserte metoder, rensing av avløp fra tettsteder og fyllinger med naturbaserte metoder, næringsstoffenes kretsløp i kulturlandskapet, miljøinformasjon og overvåking som grunnlag for forskning om forurensningsproblemer, f.eks. jorderosjon og næringsstofftap i jordbrukslandskapet. JORDFORSK har relativt liten internasjonal publisering.

3. Strategisk satsing

JORDFORSK skal være et nasjonalt kompetansesenter for miljøspørsmål knyttet til jord, avfall, vann og landskap og drive anvendt og målrettet forskning og kompetanseoppbygging, samt utføre tjenester på høyt faglig nivå. Virksomheten skal bidra til langsiktig, differensiert forvaltning av jord, avfall, vann og landskap, basert på naturens evne til varig produksjon og fornyelse og til nytte for samfunnet, myndighetene og stiftelsens oppdragsgivere.

JORDFORSK prioriter framover å knytte strategiske instituttprogrammer og grunnbevilgning sammen med oppdragsvirksomheten for å oppnå synergieffekter og bedre total ressursutnytting. Gjennom mer langsiktige prosjekter som Naturbasert avløpsteknologi (NAT-programmet) skal JORDFORSK arbeide for å bygge opp mer varig kunnskap og kompetanse også i oppdragsvirksomheten, og gjennom samarbeid tilby helhetsløsninger for potensielle oppdragsgivere. Jordforsk skal utvikle internasjonal virksomhet som utnytter og utfyller og forsterker institusjonens kompetanse og som gir bedre faglig og økonomisk grunnlag for instituttet. JORDFORSK skal legge til rette for doktorgradsstudier også for forskere som kan ta graden over et lengre tidsrom enn stipendiater.

4. Samarbeidsforhold

JORDFORSK har forskningssamarbeid med flere institutter ved NLH. Videre samarbeider JORDFORSK også med Universitetene i Oslo og Bergen, samt Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet i Trondheim.

Når det gjelder forskningsinstitutter har JORDFORSK samarbeid med NISK, Planteforsk NIJOS og Landbrukets forsøksringer. Utenfor landbruksforskningen samarbeider JORDFORSK først og fremst med de andre miljøforskningsinstituttene og videre med regionale forskningsinstitutter og SINTEF.

3.MATFORSK

1. Bakgrunn

MATFORSK, Norsk institutt for næringsmiddelforskning ble etablert 1.1.1971 med utgangspunkt i Lov om forskningsavgift på visse landbruksprodukter av 26. juni 1970. Instituttets hovedmål er fra 1995 uttrykt slik: MATFORSK skal aktivt bidra til verdiskaping i næringsmiddelindustrien gjennom næringsmiddelfaglig forskning og utvikling på et høyt internasjonalt nivå.

MATFORSK drives av Stiftelsen for landbrukets næringsmiddelforskning med representantskap og styre som øverste organer. Representantskapet har 17 medlemmer fra bedrifter/organisasjoner innen næringsmiddelindustri og primærproduksjon, departementer og forskning. Instituttets virksomhetsområder er gradvis utvidet fra problemstillinger for kjøtt- og vegetabilsektoren (basisfinansiert med årlig avgift) til å omfatte emballasjeforskning (fra 1977), cerealforskning (fra 1988) og fettforskning (fra 1991). Cerealforskningen finansieres av en bevilgning på ca 7 mill kroner pr år fra Statkorn. Stiftelsen har knyttet til seg rådgivende utvalg med deltakelse fra bedrifter innen kjøttbransjen, frukt- og grøntbransjen og cerealbransjen som har gitt økt brukerstyring.

2. Dagens virksomhet

Med utgangspunkt i instituttets finansiering er den faglige innretning konsentrert rundt arbeid med matkvalitet, fra definering av kvalitet, via måling og styring til forbedring av matkvalitet, spesielt med tanke på problemstillinger knyttet til kjøtt, vegetabiler og cerealprodukter. De viktigste fagfeltene er:

- Råvarekunnskap (kjøtt, cerealer, vegetabiler, fett)
- Analyse av kvalitetsparametre (sensorikk, kjemometri, spektroskopiske metoder)
- Produktutviklingsmetodikk
- Prosessteknologi (nedskjæring, utbeining, fermentering)
- Holdbarhet (harskning, mikrobiologi, emballasje)

3. Strategisk satsing

Den internasjonale evalueringen av instituttets forskningsprosjekter som ble gjennomført i 1994, viste at instituttets styrkeområder er: Kjemometri, spektroskopiske metoder, sensorikk, matematisk modellering, bioteknologi, mørhet i kjøtt, mikrobiologi, harskning av fett, melkomponenters egenskaper og funksjoner.

Samtidig ble det pekt på at den store spredningen på fagområder førte til for svak prioritering av enkelte områder, og at virksomheten burde konsentreres med utgangspunkt i instituttets styrkeområder og i forhold til strategisk satsing.

Denne evalueringen ligger til grunn for et pågående arbeid med å utvikle nye fagstrategier som i tillegg til å bygge på instituttets styrkeområder og strategiske kompetanseoppbygging, tar utgangspunkt i næringsmiddelindustriens verdikjede fra råvare via produksjon til distribusjon.

4. Samarbeidsforhold

MATFORSK har inngått samarbeidsavtaler med både NLH og NVH om undervisnings- og veiledningsoppgaver. I tillegg er det konkret prosjektsamarbeid både med NVH og med flere institutter ved NLH. Det er også samarbeid om eksamensbaserte etterutdanningskurs på flere fagområder. MATFORSK har også en samarbeidsavtale om undervisning ved Høgskolen i Akershus og underviser ved Universitetet i Oslo.

MATFORSK har to stillinger for forskningssjef II som besettes av ansatte ved NLH, to av de ansatte har professor II-stillinger ved henholdsvis NLH og Universitetet i Oslo, og en har stilling som høgskoledosent II ved Høgskolen i Østfold.

Blant de andre landbruksforskningsinstituttene samarbeider MATFORSK i prosjekt- og oppdragsvirksomhet med Akvaforsk, Planteforsk og Forskningsparken i Ås.

I prosjektsammenheng er det for tiden samarbeid med følgende forskningsinstitusjoner utenfor landbrukssektoren i Norge: SINTEF, Norconserv, Østfoldforskning, Nutreco ARC, Fiskeriforskning i Tromsø, SIK (Sverige), Kjøttforskningsinstituttet i Kävlinge (Sverige), Sveriges Lantbruksuniversitet (Uppsala), INRA (Frankrike), VTT (Finland), og institutter som deltar i EUs AAIR-program og i NordFood-prosjekter.

I tillegg samarbeides det tett med næringsmiddelindustrien; bedrifter og bransjeorganisasjoner. Det er inngått egne samarbeidsavtaler med Norske Meierier, Stabburet A/S, Norsk Kjøtt, Fjordland A/S og Landteknikk AL.

4. NIJOS

1. Bakgrunn

Norsk institutt for jord- og skogkartlegging (NIJOS) ble opprettet fra 01.01.1988. Instituttet er en videreføring av virksomheten ved tidligere Jordregisterinstituttet og Avdeling for landskogsstaksering ved Norsk institutt for skogforskning. Hovedmålet for NIJOS er å dekke samfunnet sitt behov for partsnøytral informasjon om jord, skog, vegetasjon og landskap for landsiktig ressursforvaltning og miljøvern, matproduksjon, virkesproduksjon og annen naturbasert næringsvirksomhet. NIJOS er kompetansesenter for standardisering og samordning av data og landets ledende leverandør av grunnleggende flerbruksinformasjon for: internasjonal rapportering, offentlige brukere og næringsliv på nasjonalt og lokalt nivå. Departementet oppnevner Rådet for NIJOS som representerer ulike brukergrupper. NIJOS har 4 distriktskontorer lokalisert i Andselv, Steinkjer, Bø og Hamar.

2. Dagens virksomhet

Instituttet har bred tverrfaglig kompetanse som omfatter geologi/jordfag, skogfag, vegetasjonsøkologi, naturgeografi, fotogrammetri/bildebehandling, informasjonsteknologi, herunder GIS (Geografiske informasjonssystemer). Instituttet har følgende virksomhetsområder:

- Standardisering og samordning av data for flerbruk og gjenbruk av data.
- Utvalgskartlegging (landsskogtaksering og overvåking av skogskader) for å skaffe nasjonale ressurs- og miljødata.
- Landsomfattende landskaps- og arealkartlegging.
- Jordregister og landbruksregister (kataster¹).

NIJOS er en høgkompetanse/høgteknologi produksjonsbedrift som også har ansvaret for endel forvaltningsoppgaver (Geo-vekst, standardisering i forbindelse med skogbruksplanlegging, landbruksregister og miljødatasamordning). NIJOS sin forskningsinnsats knytter seg til utviklingsarbeid for å produsere bedre produkter til lavere kostnader. NIJOS bruker omlag 10 pst. av ressursene til FoU for innsamling av data, bearbeiding og presentasjon. Datafangst krever kompetanse på kombinasjonen naturfag/klassifikasjonssystemer og metoder for feltbasert datainnsamling og fjernanalyse. Bearbeiding og presentasjon krever kompetanse og produksjonssystemer innenfor kombinasjonen naturfag og GIS/bildebehandling/fotogrammetri.

NIJOS styrke er tverrfaglig naturfaglig kompetanse innen jord, skog, vegetasjon og landskap kombinert med høy ompetanse innen geografisk informasjonsteknologi. NIJOS er eneste institutt i Norden som har en så bred kompetanse på dette området. Instituttet legger vekt på videreutvikling av tverrfaglighet, kompetanseutvikling og økt markedsorientert.

3. Samarbeidsforhold

NIJOS har samarbeidsavtale med NLH og samarbeider i større eller mindre omfang med de fleste institutt ved NLH og bidrar i undervisning på de anvendte fagområder som instituttet har kompetanse på. Med Institutt for landmåling ved NLH er det inngått en tilleggsavtale om

---

¹ NIJOS benevner disse registrene som *kataster*. Dette er et internasjonalt begrep som kan oversettes med register eller samordning av data om fast eiendom.

nærmere samarbeid innenfor fagområdene GIS og landmåling. NIJOS har samarbeid med flere av landbruksforskningsinstitusjonene spesielt Jordforsk (egen samarbeidsavtale), NISK og Planteforsk.

Av samarbeid utenom landbruksforskningen kan spesielt nevnes samarbeid med Direktoratet for naturforvaltning, Universitetet i Oslo, Universitet i Trondheim, NINA og Statistisk Sentralbyrå (SSB). Innenfor enkelte fagområder er det etablert gode kontakter til private organisasjoner. Dette er særlig knyttet til næringsutvikling. Spesielt kan nevnes Norsk Skogbruksforening og Norges Skogeierforbund Norsk sau og geitealag Bedriftsøkonomisk Institutt (BI) og Skogbrukets kursinstitutt, Biri.

4. Strategisk satsing

Viktige utviklingsoppgaver i de nærmeste 4-5 år vil være:

- Vedlikehold og forbedring av klassifikasjon av kartleggingssystemer og utvikling mot systemer for samordna kartlegging. Utviklingsarbeidet må skje i samarbeid med NLH, Universitetene i Norge og institusjoner i andre land.
- Bruk av digitale bilder i datafangst, bearbeiding og presentasjon. Utviklingsarbeid må skje i samarbeid med NLH og forskningsinstitutter som har nasjonal/internasjonalt spisskompetanse på dette fagområdet.
- Utvikling av landskapsinformasjonssystem/forvaltningsverktøy der en samordner landskaps- og arealdata med næringsøkonomiske data fra landbruksregisteret. På dette området er det også viktig med internasjonalt samarbeid.
- Temakart, analyser m.m.

5.Senter for bygdeforskning (SFB) - stiftelsen ALLFORSK

1. Bakgrunn

Senter for bygdeforskning (SFB) ble etablert ved Institutt for sosiologi og samfunnskunnskap ved Universitetet i Trondheim i 1982. SFB fikk grunnbevilgning fra Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd fra 1990, og ble samme år organisert som en avdeling i forskningsstiftelsen ALLFORSK. Budsjettet har de siste åra vært på ca. 6 mill. kr pr. år.

Senter for bygdeforskning skal utføre byggerettet forskning for Forskningsrådet, offentlige etater, organisasjoner og privat sektor etter søknad eller på oppdrag. SFBs oppgave er å gi fakta, analyser, ideer og ny kunnskap som kan bidra til å løse problem og skape en positiv utvikling i bygde-Norge. SFB har et nasjonalt ansvar for å utvikle og ta vare på en teoretisk og metodisk grunnleggende forskningskompetanse i bygdesosiologi.

2. Dagens virksomhet

Senter for bygdeforskning har et eget fagstyre med 7 medlemmer, Regnet etter faglig produksjon og omsetning er SFB ett av de fremste forskingsmiljøene innen bygdesosiologi i Europa. Sentret legger stor vekt på å formidle forskningsresultatene på en forståelig måte til

brukerinteresser og befolkningen. Det er en viktig målsetting å innarbeide kjønnspektivet på alle forskningsområder.

SFB prioriterer bygdeutvikling, landbruk, helse, levekår og arbeidsmiljø, matproduksjon og miljøspørsmål og kvinneforskning. Senter for bygdeforskning har dessuten et nasjonalt ansvar for å opprettholde en grunnleggende kompetanse i bygdesosiologi og evaluering.

3. Strategisk satsing

SFB ønsker i perioden 1996-98 å styrke følgende tema:

- omstrukturering av matvaresektoren
- helse og miljøspørsmål
- kvalifisering og rekruttering til landbruk
- nykooperasjon
- ressursforvaltning

4. Samarbeidsforhold

SFB har et utstrakt samarbeid med nasjonale og internasjonale forskningsinstitusjoner. Sentret har et nært samarbeid med Institutt for sosiologi og statsvitenskap (ISS) og bygger ut eit samarbeid med Statens institutt for forbruksforskning (SIFO). Vidare samarbeider SFB med Norges landbrukshøgskole, NILF, FAFO, LOS-sentret i Bergen, Møreforskning, Nordlandsforskning og Nord-Trøndelagsforskning. Internasjonalt deltar SFB blant annet i en rekke komparative prosjekt i Norden og Europa. Sentret har knyttet til seg to gjesteprofessorer fra USA og England og dette sikrer god kontakt med den internasjonale forskningsfronten. Deltagelse på konferanser og internasjonal publisering er prioritert høyt. Sammen med fem andre institusjoner i Norden, Storbritannia og Nederland gir SFB doktorgradsundervisning i bygdesosiologi.

6. Norsk senter for økologisk landbruk (NORSØK)

Norsk senter for økologisk landbruk på Tingvoll gård på Nordmøre driver forskning, undervisning og rådgivning i økologisk landbruk. Tingvoll gård blir drevet som en forsøks- og demonstrasjonsgård med hage- jord- og skogbruk. NORSØK har en egen mekanisk avdeling på Aure. Totale inntekter og kostnader for NORSØK var 1994 på 8,1 mill kr. Basisfinansiering fra Landbruksdepartementet utgjorde 4,6 mill kr (55%), og støtte over Jordbruksavtalen 2,1 mill kr. Resten av inntektene kom fra prosjekt og oppdragsvirksomhet bl.a. for LD, Plantforsk og Produsentlaget.

7. Norges landbrukshøgskole (NLH)

1. Bakgrunn

Forløperen til Norges landbrukshøgskole ble etablert i 1859 i form av et toårig kurs, fra 1871 ble det i tillegg etablert en ettårig høyere avdeling som forutsatte fullført ordinært landbruksskolekurs på forhånd. I 1897 ble Norges landbrukshøgskole opprettet med fem avdelinger. For nærmere omtale av utviklingen fram til den senere tid vises det til NOU 1994:16.

I perioden 1986-95 er antall institutt - ved omorganisering og sammenslåing - redusert fra 34 til 12. Av hendelser som har hatt stor betydning for omfanget av NLHs virksomhet kan nevnes:

1)	Overføring til NLH av Statens småbrukslærerskole	1963
2)	Overføring til NLH av Landbruksteknisk institutt	1990
3)	Overføring til NLH av Statens fagtj. i landbruket	1994
4)	Overføring til NLH av Forskningsrådsstipendiatene	1994

2. Dagens virksomhet

Høgskolestyret har 11 medlemmer (5 vitenskapelige, 2 tekn./adm., 2 studenter og 2 eksterne). Høgskolen har 12 institutter: Institutt for: -biologi og naturforvaltning, -bioteknologifag, -husdyrfag, -jord- og vannfag, -landmåling, -landskapsplanlegging, -matematiske fag, -næringsmiddelfag, -plantefag, -skogfag, -tekniske fag og -økonomi og samfunnsfag. I tillegg har høgskolene følgende avdelinger: Hovedbiblioteket, Laboratorium for analytisk kjemi, Senter for internasjonale miljø- og utviklingsstudier (Noragric), Senter for husdyrforsk, Senter for etter- og videreutdanning. Senter for klimaregulert planteforskning (SKP). Sistnevnte drives i fellesskap med NISK og Planteforsk.

Høgskolen hadde i 1995 1960 studenter, opptaket i 1995 var på 400 til første studieår og 100 til høgre årstrinn. Antall uteksaminerte kandidater var i 1995 på 320, i tillegg avla 23 Master of Scientgraden, og det ble tildelt 30 doktorgrader.

3. Strategisk satsing

NLH skal være en utdannings- og forskningsinstitusjon på internasjonalt universitetsnivå med både nasjonalt og globalt engasjement. NLHs primære oppgave er å utvikle og formidle kunnskap, innsikt og ferdigheter som sikrer bærekraftig bruk av naturgrunnlaget og utvikling av levedyktige lokalsamfunn."

Norges landbrukshøgskole har et nasjonalt ansvar for forskning og forskningsformidling, kandidatutdanning, forskerrekuttering og etter- og videreutdanning som skal dekke det løpende kunnskapsbehovet innenfor store deler av landbruk og naturforvaltning, næringsmiddelfag, akvakultur og teknologi.

Ved siden av utvidet tilbud av egne doktorgradskurs, utnytter høgskolen muligheten for samarbeid om forskerutdanning gjennom Norgesnett for høgere utdanning og forskning, Nordisk forskningsakademi og NOVA² (Nordisk landbruksuniversitet) som er et samarbeid mellom nordiske veterinær- og landbruksuniversiteter og vitenskapelige høgskoler etablert med egen direktør og sekretariat. Et stort antall som avlegger sine dr. scient.-grad ved NLH har samarbeidende forskningsinstitusjoner som sin forskningsbase og arbeidsplass.

NLH har etablert eget Senter for etter- og videreutdanning (SEVU). Etter- og videreutdanningstilbudet utvikles i samarbeid med forskningsinstitusjonene og i nær kontakt med brukergruppene/markedet. Norges landbrukshøgskole driver også et nasjonalt ansvarsbibliotek for landbruk og sentralbibliotek for norsk landbruk og landbruksforskningen.

---

² NOVA: Nordic veterinary- and agriculture university

NLH driver en omfattende forskningsformidling mot aktuelle brukere innen næringsliv og forvaltning. Det legges til rette for videreutvikling av samarbeid om informasjon og formidlingsvirksomhet mellom forskningsinstitusjonene i Ås-miljøet, med NVH og andre aktuelle samarbeidspartnere. Som et ledd i en samordning og effektivisering av formidlingen av landbruksforskning ble SFFL i 1994 overført til NLH.

Internasjonale miljø- og utviklingsstudier er et prioritert område ved NLH. Virksomheten er i hovedsak organisert gjennom Senter for internasjonale miljø- og utviklingsstudier, Noragric, og skal gjennom samarbeid og koordinering stimulere NLH og NLHs institutter og andre faginstitutioner i Åsmiljøet til økt internasjonalt engasjement. Senteret er gjennom nasjonale og internasjonale nettverk en brobygger for norske og utenlandske landbruks- og utviklingsmiljø.

4. Samarbeidsforhold

Ved prioritering av samarbeid legges det vekt på grunnleggende forskning og målrettet grunnforskning relatert til hovedsatsingsområdene. NLH arbeider derfor aktivt for å:

- være attraktiv samarbeidspartner for nasjonale og internasjonale forskningsmiljø
- gi ny kunnskap om produksjon og foredling, samt forvaltning av våre fornybare ressurser
- stimulere til tverrfaglig forskningssamarbeid som kan bygge bro mellom grunnforskning og anvendt forskning

NLH har samarbeidsavtaler om undervisning og /eller forskeropplæring med følgende institutter: NISK, Planteforsk, Akvaforsk, Matforsk, NILF, NIJOS, Univ. i Tromsø og 7 statlige høgskoler (gjelder undervisningsavtaler).

Selv om de formaliserte samarbeidsavtalene med ovennevnte institusjoner i hovedsak bare omfatter undervisning og forskeropplæring, er det også omfattende forskerkontakt og et betydelig forskningssamarbeid på mange fagområder med de nevnte institusjoner.

NLH har egne samarbeidsavtaler med NVH om driften av Senter for husdyrforsøk (SFH) og Noragric, og med NISK og Planteforsk om driften av Senter for klimaregulert planteforskning (SKP).

8. Norges veterinærhøgskole (NVH)

1. Bakgrunn

NVH ble etablert og tok i mot sitt første studentkull i 1935 (15 studenter). For nærmere omtale av utviklingen fram til den senere tid vises det til NOU 1994:16.

Høgskolens formål er «å være en vitenskapelig høgskole på høyt nivå som arbeider for å fremme et etisk forsvarlig dyrehold, en sunn dyrebestand og hygienisk og kvalitativt gode næringsmidler for mennesker og dyr». NVHs virksomhet omfatter utdanning av veterinærer dyrepleiere samt forskerutdanning og etter- og videreutdanning, forskning, service og kunnskapsformidling og informasjon.

Høgskolens instituttstruktur har gått mot stadig færre institutter. I 1986 hadde høgskolen 14 institutter mot 8 i dag inkludert tidligere Statens veterinære forsøksgård for småfe, Sandnes og Veterinærmedisinsk senter i Tromsø som er innlemmet i høgskolen som selvstendige institutter.

Aktivitetene ved den tidligere forsøksgården på Sem er flyttet til forsøksgården på Dal og til Senter for husdyrforsøk på Ås.

2. Dagens virksomhet

Høgskolen har i dag følgende institutter: Institutt for: -biokjemi fysiologi og ernæring -morfologi, genetik og akvatisk biologi, -farmakologi, mikrobiologi og næringsmiddelhygiene -reproduksjon og rettsmedisin, -smådyrsjukdommer, -stordyrsjukdommer, -småfeforskning (i Sandnes) og -arktisk veterinærmedisin (i Tromsø). I tillegg kommer Biblioteket, Dal forsøksgård, Forsøksdyravdelingen og Veterinærmuséet. NVH har en relativt høy forskningsandel (41% i 1995). NVH har de senere år dreid forskningen over på prioriterte områder spesielt havbruk, bioteknologi, næringsmiddelforskning.

NVH tok opp 56 studenter i 1995. I tillegg tar høgskolen opp i alt 15 veterinærstudenter til utlandet etter avtale med i Skottland og Sverige. Det er en meget høy gjennomføringsprosent ved veterinærstudiet.

Fra 1994 har NVH utdannet dyrepleiere som er en ett-årig utdanning på høgre nivå. Det blir tatt opp 14 hvert år. Når det gjelder etter- og videreutdanningen legger NVH i strategiplanen opp til å styrke tilbudene på spesialutdanningen som kvalifiserer til spesialistkompetanse.

Faglig forvaltningsstøtte gis også til Landbruksdepartementet og de utøvende ledd - fylkes- og distriktsveterinærene og Statens næringsmiddeltilsyn. NVHs bibliotek er nasjonalt ansvarsbibliotek for veterinærfagene.

3. Strategisk satsing

I sin forskningsstrategi har NVH lagt vekt på at dyrehelse, fiskehelse og næringsmidler skal danne basis for forskningsaktiviteten. Høgskolens arbeidsområder har i stor grad også humanmedisinske aspekter, og høgskolen vil derfor arbeide for at utveksling av kunnskap og samarbeid med humanmedisinen styrkes. Internasjonalt samarbeid vil bli videreutviklet. Internasjonalisering er av stor betydning, og det er viktig at NVHs forskere gis muligheter til å kunne delta i internasjonale forskningsprogrammer. Høgskolen kartlegger nå sitt internasjonale samarbeid. Innen utdanning tar strategiplanen sikte på å gi større muligheter for studentutveksling med utenlandske læresteder og gjensidig eksamensgodkjenning. NVH har vedtatt å innføre problembasert læring som bærende prinsipp i ny studieplan. NVH vil i de nærmeste årene legge vekt på forskning innen klinisk veterinærmedisin, herunder sports- og kjæledyr, akvakultur og fiskehelse, miljø og hygiene og bioteknologi.

4. Samarbeidsforhold

I forhold til samarbeid og nettverk innen forskningen generelt og i forhold til universiteter og andre høgskoler spesielt, har det veterinære forskningsmiljøet på Adamstua hatt og har spisskompetanse innen mange sentrale fagområder hvor det er et naturlig nasjonalt knutepunkt.

NVH og NLH har undertegnet en fellesavtale mellom universitetet og de vitenskapelige høgskolene i Oslo-området. Det er spesielt nært samarbeid med Universitetet i Oslo, der gjensidig bistand i undervisning, forskerutdanning og forskningssamarbeid er godt innarbeidet innenfor tilstøtende fagområder. Med Universitetet i Tromsø er det utviklet forskningssamarbeid, spesielt om akvakultur, vilt- og reindriftsforskning. Med Universitetet i Bergen er samarbeidet i mindre grad utviklet. Enkeltvis og ad hoc samarbeides det fra tid til

annen også med andre regionale høgskole- og forskningsmiljøer om forskning, utredning og evt. etterutdanning og delutdanning/spesialutdanning.

Samarbeid om undervisning der NVH og andre institusjoner gjensidig utnytter lærere og forelesninger ved andre institusjoner har vært under utvikling. Mest omfattende er samarbeidet med Universitetet i Oslo. NVH har også et visst samarbeid med NLH innen husdyrfag. Den nye felles husdyrforsøksenheten vil føre til tettere samarbeid mellom de to høgskolene i husdyrbasert forsøk. Med Statens veterinære laboratorier (SVL), har det i mange år vært nært samarbeid. Det dreier seg dels om direkte samarbeid mellom forskere og om felles opplegg for doktorstudenter. Når det gjelder undervisning er det innen visse fagområder f.eks. vilt-, fjørfe- og fiskesjukdommer opprettet professor II eller amanuensis II-stillinger der stillingsinnehaver har hovedstilling ved SVL. Det er også et omfattende samarbeid om felles bruk av lokaler, instrumenter og tjenester. NVH og SVL har en samarbeidsavtale fra 1992. NVH har et samarbeid med VESO når det gjelder markedsføring med sikte på forskningsoppdrag.

I tillegg til UH-sektoren og landbruksforskningens institusjoner kan det nevnes at NVH har samarbeid med Statens institutt for folkehelse, Statens næringsmiddeltilsyn (SNT), Norsk institutt for vannforskning (NIVA), Norsk institutt for naturforskning (NINA), Havforskningsinstituttet, Norsk polarinstitutt og Akvapatologisk laboratorium i Bodø. Videre samarbeider NVH med flere av de største sykehusene bl.a. Rikshospitalet og Det norske radiumhospital.

9.Forskningsparken

Forskningsparken i Ås ble etablert sommeren 1991. Siden da er det utviklet et aktivt samarbeid mellom Forskningsparken i Ås AS (FPÅ), NLH, Planteforsk og de andre frittstående landbruksforskningsmiljø i Norge. Forskningsparkens visjon er å være Norges fremste markeds plass for grønn forskning. Forskningsparken har nå følgende eierstruktur: Forskningsinstitusjoner i Ås-miljøet og Oslo med 36,4 %, Akershus fylkeskommune 36,4 %, Landbrukssamvirket/Norges Bondelag 14,0 %, private bedrifter 12,0 % og kommuner 1,1 %.

Selskapets hovedformål er å formidle kompetanse og tilby tjenester fra forskningsmiljøet i Ås til bedrifter og offentlig virksomhet, primært nasjonalt, men også internasjonalt. Forskningsinstitusjonene i Åsområdet finansierer for tiden 108 stillinger gjennom Forskningsparken, 86 av disse er fra NLH mens de øvrige 22 kommer fra statlige forskningsinstitutter i Ås.

Sentrale virksomhetsområder er :

- Formidling av forskningsoppdrag på vegne av Norges landbrukshøgskole og de andre forskningsinstitusjonene i Ås-miljøet.
- Formidling av tilgang til laboratorier, forsøksarealer, bygninger, avansert teknisk utstyr etc.
- Oppføring eller leie av lokaler for utleie til FoU-virksomhet og tilby aktuelle fellestjenester til leietakerne.
- Forestå og formidle kunnskapsoverføring til bedrifter og andre brukere gjennom kurs- og utdanningsprogrammer.

10. Veterinærmedisinsk oppdragscenter AS (VESO)

VESO ble etablert som aksjeselskap fra 1. januar 1992, eiet 100 % av Landbruksdepartementet. Før dette var VESO tilknyttet NLVF med i hovedsak de samme oppgaver som etter omgjørelsen til aksjeselskap.

VESO består av tre enheter; VESO vaksiner, VESO VetForsk og VESO Vikan AkvaVet.

VESO Vaksiner selger veterinære vaksiner, inkludert fiskevaksiner, til veterinærer og oppdrettere. VESOs tidligere monopol er nå opphørt, og det er nå tillatt for andre apotekgrossister å selge veterinære vaksiner i konkurranse med VESO. Det er grunn til å tro at VESO vil klare denne konkurransen bra ut fra sin styrke som sterk distributør til veterinærer og oppdrettere. VESO VetForsk driver forskningsformidling mellom veterinærmiljøene og offentlig og privat sektor, og kan betegnes som veterinærmiljøenes forskningspark. Omsetningen er ca. 24 mill kroner. Enheten har velutviklede systemer for forskningsformidling, og VESO venter en ekspansjon i årene som kommer. VESO Vikan AkvaVet er verdens ledende forsøksstasjon hva angår kontrollerte smitteforsøk med laks. Enheten arbeider mot legemiddelindustrien og har bidratt vesentlig til utviklingen av de fiskevaksiner som har redusert sykdommene i oppdrettsnæringen radikalt. Det er for øyeblikket vanskelig å rekruttere oppdrag til tross for sterk markedsføring, og enheten går med underskudd.

Internasjonalt samarbeider VESO Vikan AkvaVet med flere selskaper, og mulighetene for internasjonal ekspansjon er til stede. Når det gjelder samarbeide med andre institusjoner i landbrukssektoren så står NVH og SVL sentralt. VESO har også løpende samarbeid og kontakt med Akvaforsk og Matforsk. Omsetningen var på 167 mill kr i 1995. VESO har 26 fast ansatte og ca 55 personer på tidsavgrensede prosjekter. VESO har ingen forvaltningsmessige og diagnostiske oppgaver.